

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

آموزشی ابتدایی

دوره‌ی بیست و دوم
سال تحصیلی ۹۸-۹۷

برنامه‌ی درسی درس مطالعات اجتماعی

فایل حاضر، مجموعه‌ی مطالب مربوط به درس مطالعات اجتماعی در هشت شماره از دوره‌ی بیست و دوم مجله‌ی رشد آموزش ابتدایی است.

دوستی با غول مهربان مطالعات اجتماعی

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه مهر

این بخش، در این شماره و شماره‌های بعد، به درس مطالعات اجتماعی می‌پردازد. ویژگی‌های این بخش عبارت‌اند از:

۱. بر اساس تجربه تنظیم شده است.
۲. مطلب هر شماره مستقل از دیگری است.
۳. مطالب هشت شماره در کنار هم می‌توانند مجموعه‌ی خوبی برای آشنایی با اهداف، رویکردها، ماهیت و روش تدریس و در نتیجه، راهگشای سختی‌های تدریس این درس، به‌ویژه برای آموزگاران جوان، باشند.

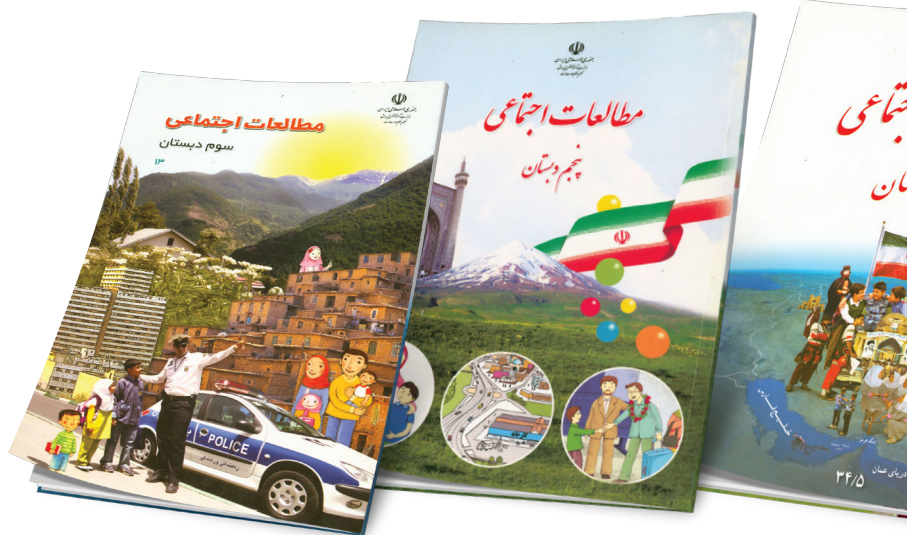
این درس در کل دوره‌ی ابتدایی داشته باشیم. البته پیش از آن توضیح داده شد که مطالب کتاب‌ها تلفیقی از حوزه‌های گوناگون است و این طبقه‌بندی فقط برای درک دقیق‌تر جزئیات است و به ارائه‌ی طراحی تدریس مناسب کمک می‌کند (این جدول‌ها را به تدریج در شماره‌های آینده خواهید دید). همچنین، در اولین جلسه‌ی این کارگاه، درباره‌ی موضوعات زیر بحث و گفت‌وگو انجام شد:

۱. مشکلات عمده‌ای که بر سر راه تدریس این درس وجود دارد؛
  ۲. بعضی از مفاهیم مهم در این حوزه؛
  ۳. تعریف‌هایی که از ماهیت این حوزه در راهنمای تدریس آمده بود.
- پس از همه‌ی این کارها، برای تدریس در ماه مهر، برای هر پایه، به‌طور جداگانه برنامه‌ریزی مناسب انجام شد. تاریخ کارگاه بعدی هفته‌ی آخر مهر و موضوع آن «برنامه‌ریزی آموزش برای ماه آبان» (با توجه به بازخورد آموزش مهر) اعلام شد. جدول مربوط به حوزه‌ی موضوعی نظام اجتماعی و بقیه‌ی مطالبی که در ادامه می‌خوانید، حاصل فعالیت معلمان در اولین جلسه‌ی این کارگاه است.

چهار پایه، بر مفاهیم موردنظر و اهداف اعلام‌شده‌ی کتاب‌ها اشراف داشته باشند، به پیش‌نیازها در کتاب‌های قبلی و سیر حرکت آموزش در سال‌های بعدی آگاه می‌شوند و بهتر می‌توانند روند تغییر و تداوم در ارائه‌ی مطالب را دنبال کنند. همچنین، مطالعه‌ی دو مجموعه کتاب در رابطه با تاریخ و جغرافیا که برای نوجوانان نوشته شده و در کتابخانه‌ی مدرسه موجود بود، پیشنهاد شده بود.

- **داستان فکر ایرانی**، نویسندگان محمدهادی محمدی، شکوه حاجی نصرالله و علی اصغر سیدآبادی. انتشارات افق.
  - **تاریخ تمدن و فرهنگ جهان**، گروه نویسندگان، ترجمه‌ی عبدالحسین آذرنگ. انتشارات طرح نو.
- در مدت برگزاری کارگاه، هر معلم با استفاده از کتاب راهنمای تدریس، جدول طولی مفاهیم کلیدی و راهبردها یا حوزه‌های موضوعی کتاب پایه‌ی مورد تدریس خود را تهیه کرد. بعد آن‌ها را به نمودار کلی درس مطالعات اجتماعی دوره‌ی دبستان تبدیل کردیم که با توجه به مطالعه‌ی قبلی کتاب‌ها، توانستیم تصویر روشن و واضحی از اهداف آموزشی

تابستان گذشته، به پیشنهاد معاون آموزشی مدرسه، کارگاهی با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم برگزار شد که موضوع آن بحث و تبادل نظر درباره‌ی درس مطالعات اجتماعی بود. هدف از تشکیل این کارگاه، تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اعلام شده بود. در دعوت‌نامه‌ی کارگاه آمده بود: «دانش‌آموزان با انتخاب هر رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به هر شغل، نیازمند احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب، به منظور حضور مفید و مؤثر در جامعه هستند. بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادت‌های رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است. بنابراین، لازم است آموزش درس مطالعات اجتماعی با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.» برای حضور در این کارگاه، همه‌ی همکاران باید کتاب‌های درسی و راهنمای تدریس مطالعات اجتماعی هر چهار پایه را مطالعه می‌کردند. زیرا اگر همکاران هر

مطالعات اجتماعی ابتدایی، راهبردها یا حوزه‌های موضوعی (نظام اجتماعی شامل علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی، حقوق و علوم سیاسی)

پایه	شماره‌ی فصل و عنوان آن	مفاهیم کلیدی	موارد مربوطه
سوم	اول: من بزرگ‌تر می‌شوم	حقوق و قوانین	کاربردهای شناسنامه
	دوم: خانواده	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	نیکی به والدین اهمیت و کارکردهای خانواده
	سوم: همکاری در خانواده	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، حقوق و قوانین، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	مقررات خانه تقسیم وظایف در خانه نقش‌ها
	چهارم: نیازهای خانواده	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	صرفه‌جویی، پرهیز از اسراف، حفاظت از منابع، قناعت، قدردانی از نعمت‌های خداوند، شهرداری
	پنجم: خانه‌ی ما	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	کارکردهای خانه، مراقبت و رعایت ایمنی در خانه آتش‌نشانی
	ششم: مدرسه‌ی ما	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، حقوق و قوانین، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	برخی مسئولیت‌ها در مدرسه کارکردهای مدرسه و نقش‌های کارکنان مقررات مدرسه
	هفتم: از خانه تا مدرسه	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، حقوق و قوانین، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	کارکرد پلیس پست قوانین رفت‌وآمد
پنجم	اول: محله‌ی ما	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، حقوق و قوانین	وظایف و مسئولیت‌ها در قبال همسایه‌ها رعایت مقررات و قوانین محله یا مجتمع
	دوم: شهر من روستای من	نهادهای و سازمان اجتماعی	مفاهیم استان، تقسیم‌بندی کشوری، شهر و روستا و نحوه‌ی اداره‌ی آن
	پنجم: کشور زیبای من	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، مقررات و قوانین	مسئولیت در حفاظت از منابع و محیط زیست مقررات و قوانین حفاظت از محیط‌های طبیعی و گونه‌های جانوری و گیاهی
ششم	ششم: ما ایرانی هستیم	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، مقررات و قوانین	احترام به پرچم، سرود ملی و ... پیروی از رهبر، قانون اساسی
	اول: زندگی با دیگران	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	رعایت حریم شخصی دیگران، احساس همدلی با دیگران، عضو مؤثر گروه بودن، مسئولیت در قبال خود (احساس ترس، غم و اندوه، شادی و ...) بیان نقش و وظایف هلال‌احمر و سازمان انتقال خون ایران
دهم	اول: دوستان ما	حقوق و قوانین مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها	ویژگی‌های یک دوست خوب، تأثیرات دوستی بر جنبه‌های گوناگون زندگی انسان، مهارت نه گفتن توجه به ملاک‌های عقلانی و دینی در انتخاب دوست و تنظیم و آداب دوستی، شناخت حقوق متقابل در دوستی
	دوم: تصمیم‌گیری	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها	رعایت مراحل تصمیم‌گیری شناخت مشاور مناسب
	چهارم: ایران و منابع انرژی	بهره‌وری، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	صرف بهینه‌ی انرژی سازمان بهره‌وری انرژی ایران
	هفتم: اوقات فراغت	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها حقوق و قوانین نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	رعایت مقررات و رفتار مناسب در مکان‌های عمومی - فراغتی
	هشتم: پوشاک	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها	رعایت آموزه‌های دینی در انتخاب لباس
	نهم: دریا‌های ایران	مؤسسه‌های اجتماعی	سازمان‌های مربوط به دریا
	دهم: ایران و همسایگان	حقوق و قوانین	شرایط ورود و خروج از کشور و مقررات آن
	دوازدهم: آزادی خرمشهر	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، حقوق، نقش‌ها، گروه‌ها	علل و عوامل جنگ تحمیلی

مشکلات تدریس

مشکل ۱. زمان تدریس کم است.

برای معرفی کتاب‌های مناسب هماهنگ شد. اغلب مفاهیم مورد بحث در این کتاب برای دانش‌آموزان عینی و قابل لمس است، فقط باید به دانسته‌های قبلی‌شان نظم داد و به آن‌ها کمک کرد این دانسته‌ها را به هم ربط دهند و به دانش و نگرش مورد نظر کتاب دست یابند. تشکیل شورای کلاسی یک فعالیت عملی بسیار مفید برای تسریع یادگیری دانش‌آموزان در حوزه‌ی نظام اجتماعی است. اگر در صورت امکان، بودجه‌بندی درس برای پایان اسفند بسته شود، تعطیلات پیش‌بینی نشده مثل آلودگی هوا نیز پوشش داده می‌شوند. استفاده‌ی کامل از جلسات مهر ماه برای تدریس و نظم دادن کلاس و آموزش نحوه‌ی کار در این درس هم به صرفه‌جویی در وقت کمک می‌کند.

○ **راه‌حل.** این موضوع را با داشتن برنامه‌ریزی دقیق و چابکی و تمرکز ذهنی معلم می‌توان حل کرد. دانش‌آموزان نمی‌توانند روی صحبت‌های طولانی تمرکز کنند و توضیحات زیاده از حد معلم باعث اتلاف وقت می‌شود. برای درونی شدن مفاهیم می‌توان از همکاران دیگر هم کمک گرفت. آن‌ها در صورت اطلاع از نیازهای ما می‌توانند در ساعت درسی خود و ضمن فعالیت‌های درسی خود، مطالب مورد نظر ما را هم دنبال کنند؛ مثل تأکید بر مفاهیم علوم اجتماعی در فعالیت‌های عملی ساعت پرورشی، برگزاری مراسم و مناسبت‌ها توسط معلم پرورشی یا نشان دادن تصویرها، نقشه‌ها و ... در کلاس رایانه و تأکید معلم تربیت‌بدنی بر اصول کار گروهی در مسابقات، به خصوص فوتبال. می‌توان با کتاب‌دار مدرسه هم

مشکل ۲. کتاب ششم خوراک کافی برای خروجی دوره‌ی ابتدایی به خصوص در درس‌های تاریخ و جغرافیا، ندارد.

بکنند. از دانش قبلی دانش‌آموزان در بخش گفت‌وگو هم می‌توان در این زمینه استفاده کرد. در مورد درس جغرافیا، با استفاده از ابزار رایانه‌ای، ترتیب‌دادن بازدیدها، اردو و سفر ... می‌توان نسبت به مطالب کتاب آموزش بیشتری به دانش‌آموزان داد. از دانش قبلی دانش‌آموزان در بخش گفت‌وگو هم می‌توان در این زمینه استفاده کرد. همچنین می‌توان از عکس‌ها یا فیلم‌هایی که به‌عنوان مشارکت در آموزش به کلاس می‌آورند استفاده کرد.

○ **راه‌حل.** این کتاب‌ها در سطحی نوشته شده‌اند که آموزش آن‌ها برای سراسر ایران قابل اجرا باشد، اما معلمان می‌توانند با استفاده از امکانات محیطی، همکاری اولیای مدرسه، توانایی‌های بالقوه‌ی دانش‌آموزان، جلب علاقه و توجه والدین و ... به توسعه و تعمیق مفاهیم بپردازند. در بخش‌های تاریخی، توضیحات مختصری داده شده‌اند که ممکن است مبهم باشند. برای روشن‌تر شدن تصور دانش‌آموزان از مطالب، معلم بر مبنای مطالعات قبلی خود می‌تواند در مواقع مناسب اشاره‌هایی به موضوع‌های تاریخی

مشکل ۳. کتاب پنجم راهنمای معلم ندارد و کتاب راهنمای معلم ششم روند متفاوتی دارد.

○ **راه‌حل.** دو فصل از کتاب راهنمای معلم پنجم در سایت کتاب‌های درسی هست. اگر تا زمان تدریس باز هم کتاب نرسید، می‌توان با استفاده از روش کتاب‌های سوم و چهارم تدریس کرد.

در مورد کتاب ششم همکاران می‌توانند نظرات خود را به صورت کتبی ارائه کنند تا برای مسئولان فرستاده شود. در حال حاضر، روی آموزش هر چه مؤثرتر همین کتاب تمرکز می‌کنیم.

آشنایی بیشتر با بعضی از مفاهیم درس مطالعات اجتماعی

○ **پراکندگی:** به معنی تفاوت میزان توزیع یک پدیده در کل مجموعه است. مثلاً پراکندگی جمعیت ایران در شهر کرج، به نسبت وسعت آن، بیش از استان سیستان و بلوچستان است.

○ **میراث فرهنگی:** دستاوردهای هر ملت است که در طول زمان‌های گذشته به دست آمده‌اند. میراث فرهنگی به شکل ملموس (بناهای تاریخی) و غیرملموس (مراسم ملی و مذهبی) وجود دارد.

○ **زمان، تداوم و تغییر:** پدیده‌ها در طول زمان تغییر می‌کنند، اما این تغییر تابع منطقی است که با ماهیت آن در ارتباط است. مثلاً تخم قورباغه با همه‌ی تغییرات بالاخره به قورباغه تبدیل می‌شود نه به یک نهنگ. در ضمن، تغییرات از یک تداوم زمانی برخوردارند و تمام مراحل را به ترتیب طی می‌کنند. مثلاً در رشد جسمی انسان، نشستن قبل از ایستادن اتفاق می‌افتد و در رشد ذهنی هم ترتیب و توالی وجود دارد.

○ **گفت‌وگو در کلاس:** دانش‌آموزان در ضمن این فعالیت می‌توانند به مهارت‌های خودابرازی و رعایت اصول گفت‌وگو دست یابند. نسبت به هم کلاسی‌ها شناخت بیشتری پیدا کنند. با شباهت‌ها و تفاوت‌های بین خودشان و دیگران آشنا شوند و تمرین کنند با تفاوت‌ها به شکل درست برخورد کنند. همچنین، مهارت مشارکت در آموزش را تمرین می‌کنند. معلم می‌تواند با آگاهی از موضوع آموزش، نکاتی را مورد سؤال قرار دهد و بحث را هدایت کند. مثل شکل گذشته، حال و آینده‌ی پدیده‌ها و رخدادها، موادی که اشیاء از آن‌ها ساخته شده‌اند و طرز ساخت آن‌ها، جهت‌ها و مناسبت‌ها، با مراجعه به تقویم کلاس، استفاده از خط زمان، و اشاره به یادگیری‌های قبلی مواردی هستند که در هر گفت‌وگویی به تناسب می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند. هرچقدر معلم در گفت‌وگو حضور کمتری داشته باشد، این فعالیت موفق‌تر انجام شده است. معلم، در ضمن تأکید بر خوب گوش دادن که از تکرار شدن صحبت‌ها جلوگیری می‌کند، تا رسیدن به کیفیت مطلوب در گفت‌وگوهای کلاسی باید شکیبایی زیادی به خرج دهد و به دانش‌آموزان فرصت دهد با تمرین به مهارت‌های کافی دست یابند. حساسیت نشان دادن معلم به لحن مناسب و مؤدبانه حرف زدن دانش‌آموزان هنگام بحث، از تنش هنگام گفت‌وگوی کلاسی پیشگیری می‌کند.

برنامه‌ی درسی مهرماه، با توجه به نبود روز تعطیل در این ماه، برای هشت جلسه بسته شد.

● **جلسه‌ی اول:** گفت‌وگو درباره‌ی تعطیلات تابستان با هدایت صحبت‌ها به طرف آموزش روش گفت‌وگو در کلاس و تکیه بر سه محور عمده‌ی این کتاب: جامعه، زمان و مکان.

● **جلسه‌ی دوم:** گفت‌وگو درباره‌ی رشد و تغییر و شناسنامه، با هدف ایجاد زمینه‌ی ذهنی برای ورود به موضوع آموزشی و ارزشیابی تشخیصی برای آگاهی از پیش‌زمینه‌ی ذهنی و تجربی دانش‌آموزان درباره‌ی موضوع آموزشی. تمرین دانش‌آموزان برای شرکت در آموزش با حضور فعال در بحث‌ها و تهیه‌ی مطالب، فیلم و عکس مرتبط با موضوع برای کلاس. طرح سؤال و گرفتن جواب از کسانی که دست بلند می‌کنند. سؤال‌هایی از قبیل: چند ساله هستی؟ اهل کدام کشوری؟ فرزند چه کسانی هستی؟ در کجا متولد شده‌ای؟ ... از کجا معلوم است؟ آیا مدرکی داری؟ شناسنامه‌ی خود را دیده‌ای؟ شناسنامه به چه دردی می‌خورد؟ سال گذشته کلاس چندم بودی؟ حالا؟ سال آینده؟ از سال گذشته تا حالا چه تغییری کرده‌ای؟ چه توانایی‌های تازه‌ای پیدا کرده‌ای؟ فکر می‌کنی در سال آینده چه توانایی‌های تازه‌ای پیدا کنی؟ با افراد خانواده‌ات چه شباهت‌هایی (ویژگی‌های جسمی، علاقه‌ها و سلیقه‌ها) داری؟ چه تفاوت‌هایی داری؟ برای هر کدام از اعضای خانواده‌ات یک کد یا نماد هندسی انتخاب کن. و سؤالات دیگر که با توجه به فضای کلاس پیش می‌آیند.

● **جلسه‌ی سوم:** خواندن متن توسط معلم و دانش‌آموزان داوطلب، با تأکید بر روش خواندن صحیح و تأثیرگذار.

● **جلسه‌ی چهارم تا هفتم:** انجام تمرین‌های کلاسی کتاب.

پایه‌ی سوم (فصل اول: من بزرگ‌تر می‌شوم)

مورد مربوطه	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
کاربردهای شناسنامه	حقوق و قوانین	نظام اجتماعی
شناسنامه مدارک مربوط به رشد بدنی و روانی	مدارک و شواهد تغییر و تحول	زمان تداوم و تغییر
آگاهی از ویژگی‌های خود و مشخصات شناسنامه (ایرانی بودن)	تعلق و هویت	فرهنگ و هویت
-	-	ارزش و اخلاق
-	-	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
-	-	ارزش‌ها و نگرش‌ها

برنامه‌ریزی درس مطالعات اجتماعی مهرماه پایه‌ی چهارم

برنامه‌ی درسی مهرماه، با توجه به نبود روز تعطیل در این ماه، برای دوازده جلسه بسته شد.

● **جلسه‌ی اول:** گفت‌وگو درباره‌ی تعطیلات تابستان با هدایت صحبت‌ها به طرف آموزش روش گفت‌وگو در کلاس و تکیه بر سه محور عمده‌ی این کتاب: جامعه، زمان و مکان.

● **جلسه‌ی دوم:** گفت‌وگو درباره‌ی محله یا مجتمع. با هدف ایجاد زمینه‌ی ذهنی برای ورود به موضوع آموزشی و ارزشیابی تشخیصی برای آگاهی از پیش‌زمینه‌ی ذهنی و تجربی دانش‌آموزان درباره‌ی موضوع آموزشی. تمرین دانش‌آموزان برای شرکت در آموزش با حضور فعال در بحث‌ها و تهیه‌ی مطالب، فیلم و عکس مرتبط با موضوع برای کلاس.

خانه‌ی شما چه شکلی است؟ در محله ساکن هستی یا مجتمع مسکونی؟ چه رابطه‌ای با همسایه‌ها داری؟ تا به حال مزاحم همسایه‌ای شده‌ای؟ آن‌ها چطور مزاحم شما شده‌اند؟ در محله یا مجتمع شما چه کارهایی باید کرد و چه کارهایی نباید کرد (مقررات)؟

در محله‌ی شما کدام مکان‌های عمومی وجود دارند؟ در محله‌ی شما کدام امکانات عمومی وجود دارند؟ برای استفاده از مکان‌ها و امکانات عمومی چه نکاتی باید رعایت شوند؟ خریدهای خانه را از کجا می‌کنید؟ چه چیزی خواسته‌ای که برایت نخریده‌اند؟ دلیل چه بوده است؟ دلیل به نظرت درست بوده یا خیر؟ چه جور خریدکردنی عاقلانه است؟ درآمد یعنی چه؟ دستمزد یعنی چه؟ هزینه یعنی چه؟ تا به حال پس انداز کرده‌ای؟

● **جلسه‌ی سوم:** خواندن متن توسط معلم و دانش‌آموزان داوطلب، با تأکید بر روش خواندن صحیح و تأثیرگذار.

● **جلسه‌ی چهارم تا دهم:** انجام تمرین‌های درس. آموزش‌های مربوط به نقشه، ضمن انجام تمرین‌ها.

● **جلسه‌ی یازدهم:** بازدید از محله‌ی مدرسه.

● **جلسه‌ی دوازدهم:** ارزشیابی شفاهی که مرور و جمع‌بندی موضوع درس را هم دربرمی‌گیرد.

پایه‌ی چهارم (فصل اول: محله‌ی ما)

راهبرد یا حوزه‌های موضوعی	مفاهیم کلیدی	موارد مربوطه
نظام اجتماعی	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها، حقوق و قوانین	وظایف و مسئولیت‌ها در قبال همسایه‌ها، رعایت مقررات و قوانین محله یا مجتمع
زمان تداوم و تغییر	تغییر و تحول، پیشرفت	تغییرات محله در گذر زمان
فرهنگ و هویت	تعلق و هویت میراث فرهنگی	آموزه‌های دینی درباره‌ی حقوق همسایگان آشنایی با ویژگی‌های محله و کارکردهای مسجد و بوستان محله
ارزش و اخلاق	مسئولیت‌پذیری	احترام به هم‌نوعان و دوست داشتن آن‌ها به‌عنوان مخلوقات خداوند، پرهیز از ردائیل اخلاقی (تمسخر)
فضا و مکان	حفاظت از محیط رابطه‌ی انسان و محیط	مراقبت از محله، ترسیم نقشه‌ی محل زندگی و نحوه‌ی ترسیم آن
منابع و فعالیت‌های اقتصادی	منابع و نظام اقتصادی	مهارت خرید عاقلانه، انواع فعالیت‌ها و رفع نیازهای اقتصادی در محله
ارزش‌ها و نگرش‌ها	مسئولیت‌پذیری، تعاون	مسئولیت در قبال حقوق همسایگان، تعلق خاطر به محله، همکاری در امور محله

برنامه‌ریزی درس مطالعات اجتماعی مهرماه پایه‌ی پنجم

دارند؟ چه چیزهایی تو را غمگین، شاد و وحشت‌زده می‌کنند؟ وقتی سن تو کمتر بود چه چیزهایی تو را غمگین، شاد و وحشت‌زده می‌کردند؟ فکر می‌کنی در آینده هم همین چیزها تو را غمگین، شاد، وحشت‌زده خواهند کرد؟ دوست داری وقتی ناراحت هستی دوستت با تو چه رفتاری کند؟ اگر دوستت ناراحت باشد با او چه رفتاری می‌کنی؟ عضو چه گروه‌هایی هستی؟ از رفتار هم‌گروهی‌هایت راضی هستی؟ فکر می‌کنی چه تغییری در رفتارشان بدهند بهتر است؟ تا به حال با کسی مشورت کرده‌ای؟ تا به حال کسی با تو مشورت کرده است؟

● **جلسه‌ی سوم:** خواندن متن توسط معلم و دانش‌آموزان داوطلب، با تأکید بر روش خواندن صحیح و تأثیرگذار.

● **جلسه‌ی چهارم تا یازدهم:** انجام تمرین‌های کلاس در گروه‌های تصادفی متغیر، به قید قرعه در هر جلسه.

● **جلسه‌ی دوازدهم:** ارزشیابی شفاهی که مرور و جمع‌بندی موضوع درس را هم دربرمی‌گیرد.

برنامه‌ی درسی مهرماه، با توجه به نبود روز تعطیل در این ماه، برای دوازده جلسه بسته شد.

● **جلسه‌ی اول:** گفت‌وگو درباره‌ی تعطیلات تابستان، با هدایت صحبت‌ها به طرف آموزش روش گفت‌وگو در کلاس و تکیه بر سه محور عمده‌ی این کتاب: جامعه، زمان و مکان.

● **جلسه‌ی دوم:** گفت‌وگو درباره‌ی تنهایی، نیاز به رابطه با دیگران و احساسات، با هدف ایجاد زمینه‌ی ذهنی برای ورود به موضوع آموزشی و ارزشیابی تشخیصی برای آگاهی از پیش‌زمینه‌ی ذهنی و تجربی دانش‌آموزان درباره‌ی موضوع آموزشی. تمرین دانش‌آموزان برای شرکت در آموزش، با حضور فعال در بحث‌ها و تهیه‌ی مطالب، فیلم و عکس مرتبط با موضوع برای کلاس.

خواهر یا برادر داری؟ چند دوست داری؟ درباره‌ی تنهایی چه نظری داری؟ از دوستی چه انتظاراتی داری؟ حریم شخصی یعنی چه؟ از حالت صورت دیگران می‌فهمی چه احساسی

پایه‌ی پنجم (فصل اول: زندگی با دیگران)

راهبرد یا حوزه‌های موضوعی	مفاهیم کلیدی	موارد مربوطه
نظام اجتماعی	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	رعایت حریم شخصی دیگران، احساس همدلی با دیگران، عضو مؤثر گروه بودن، مسئولیت در قبال خود احساس ترس، غم و اندوه، شادی و ... بیان نقش و وظایف هلال احمر و سازمان انتقال خون ایران
زمان تداوم و تغییر		
فرهنگ و هویت	میراث فرهنگی	آموزه‌های قرآنی
ارزش و اخلاق	مسئولیت‌پذیری تعاون	احساس مسئولیت نسبت به هم‌کلاسی‌ها و افرادی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم. همکاری در گروه و مشارکت در کارهای دسته‌جمعی
فضا و مکان	-	-
منابع و فعالیت‌های اقتصادی	-	-
ارزش‌ها و اخلاق	-	-

حال دوستی را از دست داده‌ای؟ چرا؟ آیا تا به حال کسی دوستی‌اش را با تو قطع کرده است؟ چرا؟ آیا تا به حال پیش آمده که از کسی رودربایستی کنی و تحت فشار روانی او کاری را که از نظر خودت غلط بوده است، انجام دهی؟ بعد چه احساسی داشتی؟

● **جلسه‌ی سوم:** خواندن متن درس اول توسط معلم و دانش‌آموزان داوطلب، با تأکید بر روش خواندن صحیح و تأثیرگذار.

● **جلسه‌های چهارم و پنجم:** انجام تمرین‌های کلاسی کتاب در گروه‌های تصادفی متغیر، به قید قرعه، در هر جلسه.

● **جلسه‌ی ششم:** گفت‌وگو درباره‌ی تصمیم‌گیری، باهدف ایجاد زمینه‌ی ذهنی برای ورود به موضوع آموزشی و ارزشیابی تشخیصی برای آگاهی از پیش‌زمینه‌ی ذهنی و تجربی دانش‌آموزان درباره‌ی موضوع آموزشی. تمرین دانش‌آموزان برای شرکت در آموزش با حضور فعال در بحث‌ها و تهیه‌ی مطالب، فیلم و عکس مرتبط با موضوع برای کلاس.

بیان خاطرات دانش‌آموزان از تصمیم‌گیری‌های خود و دوستان و خانواده‌هایشان و نتایج آن‌ها، همراه هدایت بحث به سوی روند صحیح تصمیم‌گیری توسط معلم.

● **جلسه‌ی هفتم:** خواندن متن توسط معلم و دانش‌آموزان داوطلب، با تأکید بر روش خواندن صحیح و تأثیرگذار.

● **جلسه‌ی هشتم تا یازدهم:** انجام تمرین‌های کتاب.

● **جلسه‌ی دوازدهم:** ارزشیابی شفاهی که مرور و جمع‌بندی موضوعات هر دو درس را هم دربرمی‌گیرد.

برنامه‌ی درسی مهرماه، با توجه به نبود روز تعطیل در این ماه، برای دوازده جلسه بسته شد. با توجه به حجم کتاب، دو فصل برای این ماه در نظر گرفته شده است که در صورت امکان انجام می‌شود.

● **جلسه‌ی اول:** گفت‌وگو درباره‌ی تعطیلات تابستان با هدایت صحبت‌ها به طرف آموزش روش گفت‌وگو در کلاس و تکیه بر سه محور عمده‌ی این کتاب: جامعه، زمان و مکان. به‌منظور ایجاد ارتباط ذهنی دانش‌آموز با موضوع درسی، سرفصل درس‌های کتاب برای دانش‌آموزان گفته می‌شود تا بدانند در طول سال قرار است در این کلاس درباره‌ی چه مطالبی بحث شود. در مورد سررسید کلاس که قرار است اتفاقات مدرسه در آن ثبت شود، توضیح داده می‌شود. در ماه مهر اخبار مدرسه و کلاس توسط دانش‌آموزان جمع‌آوری و در پایان هفته توسط معلم در سررسید نوشته می‌شود. از ماه آبان این کار توسط خود دانش‌آموزان انجام می‌شود.

● **جلسه‌ی دوم:** گفت‌وگو درباره‌ی دوستی، باهدف ایجاد زمینه‌ی ذهنی برای ورود به موضوع آموزشی و ارزشیابی تشخیصی، برای آگاهی از پیش‌زمینه‌ی ذهنی و تجربی دانش‌آموزان درباره‌ی موضوع آموزشی. تمرین دانش‌آموزان برای شرکت در آموزش، با حضور فعال در بحث‌ها و تهیه‌ی مطالب، فیلم و عکس مرتبط با موضوع برای کلاس.

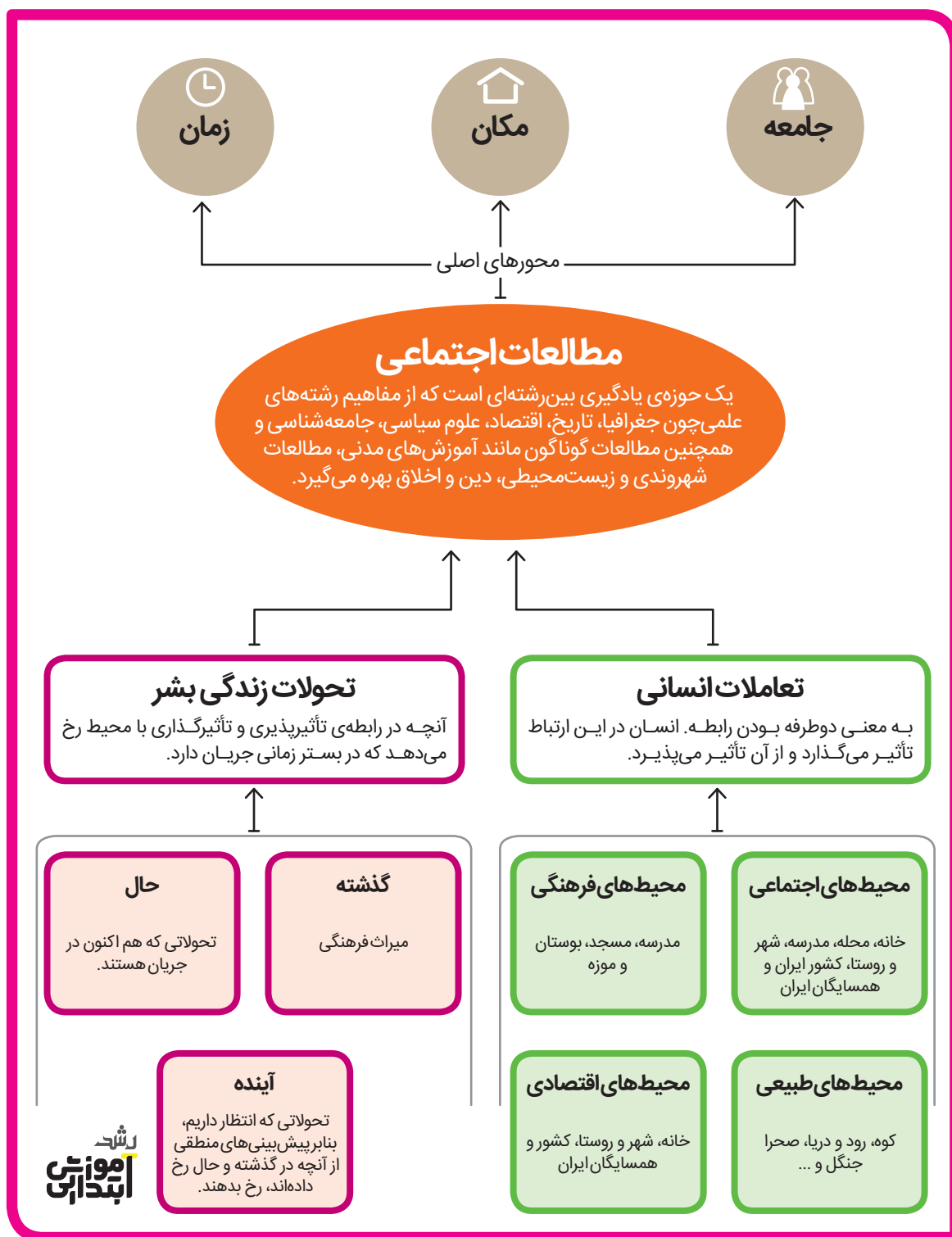
قدیمی‌ترین دوست تو کیست؟ چه ویژگی‌هایی دارد؟ چرا همچنان با او دوست هستی؟ آیا اتفاقی با هم دوست شدید یا تو او را انتخاب کردی؟ تا به حال پیش آمده که کسی را انتخاب کنی و تصمیم بگیری با او دوست شوی؟ آیا تا به

پایه‌ی ششم (فصل اول: دوستان ما)، (فصل دوم: تصمیم‌گیری)

معلم	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
ویژگی‌های یک دوست خوب، تأثیرات دوستی بر جنبه‌های گوناگون زندگی انسان، مهارت نه گفتن توجه به ملاک‌های عقلانی و دینی در انتخاب دوست و آداب دوستی، شناخت حقوق متقابل در دوستی	حقوق و قوانین مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها	نظام اجتماعی
رعایت مراحل تصمیم‌گیری شناخت مشاور مناسب	مسئولیت‌ها و تکلیف‌ها	
-	-	زمان تداوم و تغییر
آموزه‌های قرآنی	میراث فرهنگی	فرهنگ و هویت
-	-	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
پیروی از دستورات دینی در موضوع دوستی تمایل به ایجاد رابطه‌ی دوستی صحیح، رعایت آداب دوستی		ارزش‌ها و نگرش‌ها
تمایل به رعایت اصول و مراحل تصمیم‌گیری و تفکر قبل از تصمیم‌گیری علاقه‌مندی به مشورت با افراد دارای صلاحیت و مراجعه به آن‌ها		

تعریف و ماهیت مطالعات اجتماعی

لذت کاوشگری و درس مطالعات اجتماعی آموزش مطالعات اجتماعی در ماه آبان

تابستان گذشته، با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، کارگاهی برگزار شد که هدف آن تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بود. در کارگاه بر این موضوع تأکید شد که دانش‌آموزان با انتخاب هر رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به هر شغل، به کسب احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب (به منظور حضور مفید و مؤثر در جامعه) نیاز دارند. از آنجا که بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادت‌های رفتاری مناسب در این زمینه دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی در این دوره با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد. با تأکید بر اینکه مطالب کتاب‌های مطالعات اجتماعی تلفیقی از حوزه‌های گوناگون است و طبقه‌بندی مطالب صرفاً برای درک دقیق‌تر جزئیات صورت می‌گیرد، نمودار کلی مفاهیم آموزشی درس مطالعات اجتماعی در دوره‌ی ابتدایی تدوین شد. تاریخ جلسه‌ی بعدی نیز هفته‌ی آخر مهر تعیین شد.

جلسه‌ی دوم معلمان درس مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم تا ششم
هفته‌ی آخر ماه مهر

دستور جلسه

- الف)** ارائه‌ی بازخورد درباره‌ی فعالیت‌های ماه مهر
- ب)** بحث و تبادل نظر در مورد بخش مهارت‌ها از کتاب راهنمای معلم
- پ)** تهیه‌ی برنامه‌ی درسی ماه آبان
- ت)** تهیه‌ی جدول طولی زمان، تغییر و تداوم

جلسات والدین، پایان مهر

توافق شد، از اهمیت این درس و ریز مطالب آموزشی آن و روش تدریس برای والدین صحبت شود. زیرا جلب کمک والدین کمک زیادی به درونی شدن مطالب و کسب مهارت‌ها در دانش‌آموزان می‌کند. همچنین، به والدین دانش‌آموزانی که در ارتباط‌گیری، کار گروهی و مشارکت در آموزش به کمک نیاز دارند، راهکارهای لازم ارائه شود.

پایه‌ی چهارم

مباحث کل کتاب (جایی که زندگی می‌کنیم، از محله تا کشورمان) و روابطی که با هم داریم (طبیعت کشورمان و گذشته‌ی مردمی که در این کشور زندگی کرده‌اند)، توضیح داده شد. در شروع هر جلسه به موضوع جلسه‌ی قبلی اشاره شد. فعالیت‌های کلاسی، تا جایی که ممکن بود، در گروه‌های دو و سه نفری انتخابی خود دانش‌آموزان انجام شد. در پایان هر درس، سه نمونه کاربرگ (بسیار خوب، خوب و متوسط) روی تخته‌ی کلاس

ارائه‌ی بازخورد درباره‌ی آموزش ماه مهر

پایه‌ی سوم

در جلسه‌ی دوم، قبل از گفت‌وگو درباره‌ی موضوع درسی، مواردی که قرار بود تا پایان سال در این کتاب آموزش داده شوند (ما کی هستیم؟ در حال حاضر چه ویژگی‌هایی داریم؟ در گذشته چه ویژگی‌هایی داشتیم و در آینده احتمالاً چه ویژگی‌هایی خواهیم داشت؟ خانواده‌ی ما، مدرسه‌ی ما و محله‌ی ما چه ویژگی‌هایی دارند و روابط ما با دیگران چگونه است؟)، برای دانش‌آموزان توضیح داده شدند.

انجام فعالیت‌های کلاسی به‌طور انفرادی آغاز و در جلسات بعدی به شکل گروه‌های دو نفری انتخابی خود دانش‌آموزان انجام شد. علاوه بر شناسنامه، پاسپورت، کارت ملی، گواهی‌نامه‌ی رانندگی، کارت ماشین و گواهی‌نامه‌ی پایان خدمت هم، همراه با توضیح، به دانش‌آموزان نشان داده شدند.

طبقه‌بندی اطلاعات، خواندن نمودار و عکس، تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری.

سررسید کلاس

علاوه بر فعالیت‌های کتاب در رابطه با تقویت مهارت کاوش و بررسی، طرح خبرنامه‌ی مدرسه هم اجرا شد. یک سررسید بزرگ تهیه و درباره‌ی کاربرد آن توضیح داده شد. به دانش‌آموزان فرصت داده شد که آن را از نزدیک ببینند و درباره‌ی آن با هم حرف بزنند. در آخرین جلسه‌ی هر هفته، از دانش‌آموزان خواسته شد اتفاقات مهمی را که در مدرسه رخ داده است (مراسم، مسابقه‌ها، تشویق‌ها)، مثل یک خبرنگار گزارش دهند. توضیح داده شد که خبرها باید دقیق و مستند باشند. هر اتفاق، در روزی که رخ داده شده ثبت شد و دوباره به دانش‌آموزان نشان داده شد.

۲. مشارکت

در این فرایند، دانش‌آموزان از طریق همراهی و کار گروهی، موفق به انجام فعالیت‌های یادگیری می‌شوند و انواع

موارد درسی (خودمان و دوستانمان و روابط ما با آن‌ها، کشورمان و منابع آن، بخشی از تاریخ مردمانی که در این کشور زندگی کرده‌اند) گفته شدند. با این توضیح که بعضی اتفاقات برای مردم یک کشور یا کل جهان مهم است و باعث می‌شود هر سال در همان روز آن را به یاد بیاورند؛ مثل تولد شما که برای خانواده و دوستانتان مهم است. آخر هر هفته که خبرها شنیده و در سررسید ثبت می‌شدند، مناسبت‌ها و روزهای هفته هم با توضیح کوتاهی برای دانش‌آموزان گفته می‌شدند.

۱. کاوش و بررسی

در این حوزه، مهارت‌های زیر پرورش می‌یابند: تفکر، طرح سؤالات روشن و واضح درباره‌ی موضوعات محیطی و اجتماعی، شناسایی موضوع، شناسایی منابع اطلاعات، پرس‌وجو، ثبت اطلاعات از منابع اولیه و ثانویه، بررسی و تجزیه و تحلیل مدارک و شواهد، مقایسه و

بحث و تبادل نظر در مورد بخش مهارت‌ها از کتاب راهنمای معلم

در برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی، فرایند کاوشگری محیطی و اجتماعی، و پرورش مهارت‌ها در قالب پنج حوزه صورت می‌گیرد که عبارت‌اند از:

انجام شد. گفت‌وگوهای کلاسی به تدریج منظم‌تر شدند. طرح خبرنامه و شورای کلاسی، با اطلاعاتی که از همکار پایه‌ی ششم گرفتیم، اجرا شد. به دانش‌آموزان گفته شد این کاری است که دانش‌آموزان کلاس ششم انجام می‌دهند و ما هم امتحان می‌کنیم تا ببینیم می‌توانیم آن را اجرا کنیم یا نه. همکاری دانش‌آموزان خوب بود.

پایه ششم

در جلسه‌ی توضیح محتوای کتاب،

نصب شد تا امکان مقایسه و قضاوت برای دانش‌آموزان فراهم و انگیزه‌ی لازم برای انجام بهتر کاربرگ‌ها ایجاد شود. بازدید از محله به عهده‌ی والدین گذاشته شد و برنامه‌ی بازدید از شهرداری ناحیه با همکاری دو تن از اولیا هماهنگ و انجام شد.

پایه پنجم

بیان مطالب کتاب (شناخت بیشتر خودمان، کشورمان، همسایه‌های ایران، کره‌ی زمین و تاریخ مردمانی که در گذشته در این کشور زندگی کرده‌اند)

کاوش و بررسی

سر رسید کلاس

موقعیت‌های غیرمنتظره، طراحی و تولید محصولات یا راهبردهای جدید، ابداع روش‌های جدید، پیشنهاد دادن، تجسم و پیش‌بینی کردن تقویت می‌شوند.

نمایش فی‌البداهه

اجرای نمایش‌های فی‌البداهه که موضوع آن‌ها با توجه به موضوع درسی به دانش‌آموزان ارائه می‌شود، توانایی آن‌ها را برای استفاده از این مهارت ارتقا می‌بخشد.

انتقال و بیان ایده‌ها و اطلاعات به شکل‌های گفتاری، شنیداری و سایر موارد. خواندن، گوش کردن، نگاه کردن، بیان کردن مؤثر، بیان نظرهای مخالف و برقراری ارتباط با دیگران در این حوزه قرار می‌گیرند.

گفت‌وگو پیش از تدریس

علاوه بر فعالیت‌های کتاب در رابطه با تقویت مهارت برقراری ارتباط، طرح گفت‌وگو پیش از تدریس با بحث درباره‌ی سؤالات از پیش طراحی شده‌ی معلم انجام شد. گفت‌وگوی کلاسی در جلسات اول ممکن است شلوغ و بی‌نظم باشد. در صورتی که با دانش‌آموزان تمرین شود که موقع اظهار نظر فریاد نزنند، از سر جای خود بلند نشوند، هیجان خود را کنترل کنند و حرف دیگران را قطع نکنند... و معلم هم تمرین کند که آرامش خود را حفظ کند، گفت‌وگو نظم لازم را پیدا می‌کند.

خواندن صحیح متن به‌طور تأثیر گذار

علاوه بر فعالیت‌های کتاب در رابطه با تقویت مهارت برقراری ارتباط، طرح خواندن صحیح متن به‌طور تأثیر گذار هم انجام شد.

بعد از خواندن معلم، دانش‌آموزان داوطلب متن را می‌خوانند و از دیگر دانش‌آموزان درباره‌ی میزان تأثیرگذاری نحوه‌ی خواندن آن‌ها در ایجاد انگیزه برای گوش دادن آن‌ها نظرخواهی می‌شود.

۴. خلاقیت

در این حوزه، مهارت‌های کاربرد دانش و اطلاعات و مهارت‌ها در الگوها و موقعیت‌های جدید، توسعه و بسط آموخته‌ها، پاسخ‌گویی به مسائل و

راهبردهای کار گروهی را به‌کار می‌برند. احساس تعلق به گروه، شکل بخشیدن به دیدگاه‌ها، مدیریت خود در کار گروهی، تصمیم‌گیری جمعی، صبوری و بردباری در این بخش جای می‌گیرند.

شورای کلاسی

علاوه بر فعالیت‌های کتاب در رابطه با تقویت مهارت مشارکت، طرح شورای کلاسی هم اجرا شد. برای تشکیل شورای کلاسی، هر ماه چهار نفر با رأی مخفی و بدون ذکر نام انتخاب می‌شوند و آرای آن‌ها روی تخته ثبت و شمارش می‌شود.

این چهار نفر هرکدام مسئولیتی دارد که در طول چهار هفته بین آن‌ها می‌چرخد. یک نفر مسئول تدارکات و مرتب نگه داشتن کلاس، یک نفر مسئول کمک به دانش‌آموزانی که مشکل درسی دارند، یک نفر مسئول رسیدگی به مشکلات رفتاری و ارتباطی دانش‌آموزان و یک نفر سخنگوی گروه که روند کار را به معلم گزارش می‌دهد و راهنمایی‌های معلم را به مسئولان می‌رساند.

هیچ‌کس نمی‌تواند دو بار انتخاب شود، مگر اینکه همه‌ی دانش‌آموزان قبلاً انتخاب شده باشند. در ماه‌های بعد، دانش‌آموزان در پایان ماه نظرات خود را درباره‌ی موارد مثبت و منفی عملکرد شورا اعلام می‌کنند. به این ترتیب، توان نقد کردن و نقدپذیری دانش‌آموزان هم تقویت می‌شود.

بدیهی است که دانش‌آموزان در انجام این فعالیت به مشکلات زیادی برمی‌خورند. پیش آمدن مشکلات و حل آن‌ها با کمک معلم، به کسب مهارت منجر می‌شود.

۳. برقراری ارتباط

برقراری ارتباط عبارت است از مهارت

کوشگری محیطی و اجتماعی و پرورش مهارت‌ها

حوزه‌های
مهارتی

واکنش شخصی
و اظهار نظر

خلاقیت

برقراری ارتباط

مشارکت

گفت‌وگو
بعد از
تدریس

گفت‌وگو
پیش از
تدریس

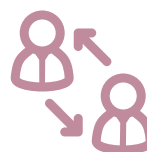
کاردستی

نمایش
فی‌البداهه

گفت‌وگو
پیش از کلاس

شورای کلاسی

فعالیت‌های کلاس درس

بازشناسی و بررسی موضوعات بر مبنای استنباط خویش از خود اراده نشان می‌دهند. مهارت‌های نگریستن، بازشناسی و نقد و بررسی موضوع بر مبنای تلقی خویش، نگریستن به موضوع با استنباط و باورهای خود، بیان احساس خویش، و ترجیح دادن در این حوزه قرار می‌گیرند.

آموزش شفاهی یا گفت‌وگو بعد از تدریس

گفت‌وگو پیش از تدریس هم انجام شد. با توجه به اطلاعاتی که دانش‌آموزان از آموزش کلاسی و فکر کردن و تحقیق درباره‌ی موضوع به دست آورده‌اند، و برای ارتقای این مهارت، آزمون اجرا شد.

گفت‌وگو پیش از تدریس

علاوه بر فعالیت‌های کتاب در رابطه با تقویت مهارت برقراری ارتباط، طرح

کارهای دستی

انجام فعالیت‌های بازسازی اعم از نقاشی، کار با سفال و ماکت‌سازی، با توجه به موضوع درسی، به ذهنیت دانش‌آموزان تجسم می‌بخشد. همچنین، آن‌ها با مشاهده‌ی کارهای دیگر دانش‌آموزان انگیزه‌ی بیشتری برای انجام کارهای جدیدتر پیدا می‌کنند.

۵. واکنش شخصی و اظهار نظر

در این قلمرو، دانش‌آموزان برای

تهیه برنامه‌ی درسی آبان‌ماه

پایه سوم

برنامه‌ی آبان، پایه‌ی سوم (فصل ۲: خانواده)

مفاهیم کلیدی	موضوعی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
مسئولیت‌ها و تکالیف نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	نظام اجتماعی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
مدارک و شواهد تغییر و تحول	زمان تداوم و تغییر	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
تعلق و هویت میراث فرهنگی	فرهنگ و هویت	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
مسئولیت‌پذیری	ارزش و اخلاق	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
-	فضا و مکان	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی

برنامه‌ی آبان، پایه‌ی سوم (فصل ۳: همکاری در خانواده)

مفاهیم کلیدی	موضوعی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
مسئولیت‌ها و تکالیف حقوق و تکالیف نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	نظام اجتماعی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
-	زمان تداوم و تغییر	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
تعلق و هویت	فرهنگ و هویت	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
مسئولیت‌پذیری	ارزش و اخلاق	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
-	فضا و مکان	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی

برنامه‌ی درسی آبان، با احتساب دو روز تعطیل، برای شش جلسه بسته می‌شود.

جلسه اول

یادآوری موضوع درس قبلی و گفت‌وگو درباره‌ی موضوع

فصل‌های ۲ و ۳

وقتی می‌گوییم خانواده، منظورمان چیست؟ خانواده‌ی شما چند نفرند؟ تا به حال اتفاقات خوب یا بدی برای خانواده‌ی شما پیش آمده است؟ در این جور مواقع هر کدام از اعضای

خانواده‌ی شما چه عکس‌العملی نشان می‌دهند؟ چه اتفاقات خوب یا بدی قرار است برای خانواده‌ی شما پیش بیاید؟ اعضای خانواده‌ی شما چطور با هم برخورد می‌کنند؟ با شما چطور برخورد می‌کنند؟ شما با آن‌ها چطور برخورد می‌کنید؟ وقتی می‌گوییم مقررات، منظورمان چیست؟ در خانواده‌ی شما چه مقرراتی وجود

دارد؟ نظر شما درباره‌ی این مقررات چیست؟

چه چیزهایی باعث ناراحتی یا خوش‌حالی خانواده‌ی شما می‌شود؟ از چهره‌ی اعضای خانواده‌ی خود می‌فهمید چه احساسی دارند؟ تأثیر شما در خوش‌حالی یا ناراحتی خانواده چیست؟

در خانواده‌ی شما چه رفتاری با بزرگ‌ترها می‌شود؟ خانواده‌ی شما با خانواده‌ی اقوام یا دوستانان چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی دارد؟ دلتان می‌خواست خانواده‌ی شما چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

جلسه دوم

خواندن متن فصل دوم و

تصویرخوانی درس

جلسه سوم

انجام فعالیت‌های کتاب در گروه‌های داوطلبانه‌ی دو نفری

جلسه چهارم

خواندن متن فصل سوم و

تصویرخوانی کتاب

جلسه پنجم

انجام فعالیت‌های کتاب

جلسه ششم

ارزشیابی با اجرای نمایش

فی‌البداهه در مورد رفتارهای

متفاوت اعضای خانواده در

موقعیت‌های گوناگون، توضیح

شفاهی شجره‌نامه‌ی فردی با ذکر

نام، محل تولد و بعضی خصوصیات

دیگر

تهیه‌ی برنامه‌ی درسی آبان‌ماه

پایه‌ی چهارم

پایه‌ی چهارم (فصل ۲: شهر من، روستای من)

مصادر	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
مفاهیم استان، تقسیمات کشوری شهر و روستا و نحوه اداره‌ی آن	نهادهای سازمان‌های اجتماعی	نظام اجتماعی
انواع زندگی عشایری، روستایی و شهری	تنوع فرهنگ‌ها و شیوه‌های زندگی	فرهنگ و هویت
تفاوت زندگی در شهر و روستا	-	زمان تداوم و تغییر
جهت‌های جغرافیایی اصلی و فرعی	پدیده‌های مکانی	ارزش و اخلاق
شیوه‌های زندگی در نواحی گوناگون ایران	رابطه‌ی انسان و محیط	فضا و مکان
مطالعه‌ی جغرافی دانان در محیط‌های گوناگون و استفاده از ابزارهای آن	حفاظت از محیط	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
-	-	-

برنامه‌ی درسی آبان، با احتساب دو روز تعطیل، برای ۱۰ جلسه بسته می‌شود.

جلسه‌های سوم تا پنجم

انجام فعالیت‌های کتاب

جلسه‌ی ششم

خواندن متن درس‌های ۶ و ۷ و

تصویر خوانی کتاب

جلسه‌های هفتم تا نهم

انجام فعالیت‌های کتاب در گروه‌های

داوطلبانه‌ی چند نفری

جلسه‌ی دهم

ارزشیابی با اجرای مسابقه‌ی درست

کردن پازل استان‌های ایران و

مسابقه‌ی گنج‌یابی با استفاده از

جهت‌یابی

جلسه‌ی دوم

خواندن متن درس ۵ و تصویر خوانی

کتاب

تهیه‌ی برنامه‌ی درسی آبان‌ماه

پایه‌ی پنجم

برنامه‌ی درسی آبان، با احتساب دو روز تعطیل، برای ۱۰ جلسه بسته می‌شود. به دلیل حجم و اهمیت زیاد، این فصل در دو ماه تدریس می‌شود.

جلسه‌ی اول

گفت‌وگو، خواندن متن درس ۵

(جمعیت ایران)

وقتی می‌گوییم جمعیت، منظورمان چیست؟ خانواده‌ی شما چقدر جمعیت دارد؟ کلاس شما چقدر جمعیت دارد؟ مدرسه‌ی شما چقدر جمعیت دارد؟ شهر شما چقدر جمعیت دارد؟ جمعیت چگونه افزایش می‌یابد؟ جمعیت کشور بیشتر باشد بهتر است یا کمتر؟ چرا؟ همه‌ی جمعیت ایران در همه جا مساوی هستند؟

چرا بعضی قسمت‌های ایران جمعیت بیشتری دارد؟ وقتی می‌گوییم پایتخت منظورمان چیست؟

وقتی می‌گوییم مهاجرت منظورمان چیست؟ وقتی می‌گوییم ایران کشور کم‌آبی است، منظورمان چیست؟

جلسه‌ی دوم

خواندن متن درس ۵، تصویر خوانی،

انجام فعالیت‌های کتاب

جلسه‌ی سوم

انجام فعالیت‌های کتاب

جلسه‌ی چهارم

گفت‌وگو، خواندن متن درس ۶،

تصویر خوانی منابع آب ایران

با وجود دریاها و اقیانوس‌ها چرا کم‌آبی وجود دارد؟ وقتی می‌گوییم آب‌های زیرزمینی، منظورمان چیست؟

وقتی می‌گوییم چاه، منظورمان چیست؟ وقتی

می‌گوییم قنات، منظورمان چیست؟ وقتی

می‌گوییم چشمه، منظورمان چیست؟ استفاده

از آب در شهر با روستا چه تفاوتی دارد؟

پایه پنجم (فصل ۲: سرزمین ما، درس‌های ۵ تا ۷)

جلسه‌های پنجم و ششم
انجام فعالیت‌های کتاب

جلسه‌ی هفتم

مسابقه‌ی چی از چی درست می‌شود؟ به جای گفت‌وگو، خواندن متن درس ۷، نواحی صنعتی مهم ایران.

جلسه‌های هشتم و نهم
انجام فعالیت‌ها

جلسه‌ی دهم

ارزشیابی شفاهی

مفاهیم کلیدی	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
حق شرکت در انتخابات، قانون اساسی، قوانین و مقررات حمل و نقل جاده‌ای مصرف بهینه آب، رعایت مقررات ایمنی در حمل و نقل قوه‌ی قضاییه، قوه‌ی مقننه، قوه‌ی مجریه	مفاهیم کلیدی: حقوق و قوانین مسئولیت‌ها و تکالیف نهادها و مؤسسه‌های اجتماعی	نظام اجتماعی
تغییرات و تحول صنایع در طول زمان، افزایش جمعیت در طول سال‌های گذشته تغییر و تحول در وسایل حمل و نقل در طول زمان	تغییر و تحول، پیشرفت	زمان تداوم و تغییر
-	-	فرهنگ و هویت
مسئولیت در قبال منابع آب و مصرف صحیح رابطه‌ی انسان با منابع آب، رابطه‌ی انسان با منابع و مواد اولیه برای تولید کالا پراکندگی رودهای ایران، پراکندگی انواع راه‌ها در کشور پراکندگی جمعیت در ایران و علل آن پراکندگی صنایع مادر و مصرفی در کشور، حفاظت از منابع آب	مسئولیت‌پذیری پراکندگی رابطه‌ی انسان با محیط حفاظت از محیط	ارزش و اخلاق فضا و مکان
مفهوم صادرات و واردات، صنایع مادر و مصرفی آشنایی با محاسن و معایب انواع وسایل حمل و نقل آشنایی با مشاغل مرتبط با انواع حمل و نقل	منابع و نظام‌های اقتصادی فعالیت‌های اقتصادی	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

تهیه‌ی برنامه‌ی درسی آبان‌ماه

پایه‌ی ششم (فصل ۲: کشاورزی در ایران)

پایه‌ی ششم

جلسه‌ی اول

گفت‌وگو درباره‌ی کشاورزی،

خواندن متن درس‌ها و تصویر خوانی

وقتی می‌گوییم کشاورزی منظورمان چیست؟ آیا تا به حال چیزی کاشته‌اید؟ آیا تا به حال دیده‌اید کسی چیزی بکارد؟ چه چیزهایی کاشته می‌شوند؟ چگونه؟ چه چیزهایی برای کشاورزی لازم‌اند؟ چه ابزاری برای کشاورزی لازم است؟ این ابزار از گذشته تا امروز چه تفاوت‌هایی کرده‌اند؟ چه خطراتی محصولات کشاورزی را تهدید می‌کنند؟ کشاورزان چگونه محصولات خود را آب می‌دهند؟ کشاورزان چگونه زمین خود را تقویت می‌کنند؟

آفت چیست؟ وقتی می‌گوییم خشک‌سالی منظورمان چیست؟ چاه چیست؟ قنات

مفاهیم کلیدی		راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
(فصل ۴: ایران و منابع انرژی)	(فصل ۳: کشاورزی در ایران)	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
بهره‌وری، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	-	نظام اجتماعی
علت‌ها و معلول‌ها	-	زمان تداوم و تغییر
میراث فرهنگی	میراث فرهنگی	فرهنگ و هویت
موقعیت مکانی، رابطه‌ی انسان با محیط، پراکندگی	پراکندگی	فضا و مکان
حفاظت از محیط	رابطه‌ی انسان با محیط، منابع و نظام اقتصادی، کار و کارآفرینی	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
حساس شدن به موضوع اتلاف انرژی، تمایل به مصرف بهینه و احساس مسئولیت نسبت به حفاظت از منابع انرژی	پرهیز از اسراف مواد غذایی، مصرف بهینه، کمک به گرسنگان، تمایل و احترام به کشاورزی، شکرگزاری از مواهب الهی	ارزش‌ها و نگرش‌ها

برنامه‌ی درسی آبان، با احتساب دو روز تعطیل برای ۱۰ جلسه بسته می‌شود.

جلسه‌های دوم تا چهارم

انجام فعالیت‌های کتاب

چیست؟ محصولات کشاورزی چگونه به دست ما می‌رسند؟ سردخانه چیست؟ انبار چیست؟

تهیه جدول طولی زمان، تغییر و تداوم (زمان تداوم و تغییر) تاریخ اجتماعی ابتدایی. راهبردها یا حوزه‌های موضوعی (زمان تداوم و تغییر)

پایه	فصل و عنوان آن	مفاهیم کلیدی	مورد
سوم	اول، من بزرگ‌تر می‌شوم	مدارک و شواهد، تغییر و تحول	شناسنامه، مدارک مربوط به رشد بدنی و روانی
	دوم، خانواده	مدارک و شواهد، تغییر و تحول	تهیه‌ی شجره‌نامه، تغییر در خانواده (امداد خانواده، تشکیل خانواده‌ی جدید، گسترش خانواده و...)
چهارم	پنجم، خانه‌ی ما	تغییر و تحول	تغییر شکل و کارکرد فضاهای خانه در گذر زمان
	اول، محله‌ی ما	تغییر و تحول، پیشرفت	تغییرات محله در گذر زمان
	سوم، پیدایش شهر و روستا	تغییر و تحول، پیشرفت	تغییر و تحول زندگی بشر از غارنشینی تا شهرنشینی در طول زمان شکل‌گیری تمدن‌ها
	چهارم، سفری به شهرهای باستانی	تغییر و تحول، پیشرفت مدارک و شواهد	پیدایش سلسله‌ها و حکومت‌ها در ایران باستان، اسیا و آثار تاریخی و باستان‌شناسی شکل‌گیری شهرهای باستانی چون همدان، تخت‌جمشید و کرمانشاه
پنجم	ششم، ما ایرانی هستیم	تحول، پیشرفت و تداوم، مدارک و شواهد، علت‌ها و معلول‌ها	انقلاب اسلامی، تغییر حکومت شاهنشاهی به جمهوری اسلامی، تقویم و کارکردهای آن، علل وقوع انقلاب اسلامی
	دوم، سرزمین ما	تغییر و تحول، پیشرفت	تغییرات و تحول صنایع در طول زمان، افزایش جمعیت در طول سال‌های گذشته، تغییر و تحول در وسایل حمل‌ونقل در طول زمان
ششم	چهارم، ایران و منابع انرژی	علت‌ها و معلول‌ها	-
	پنجم، شکوفایی علوم و فنون پس از ظهور اسلام	تحول، پیشرفت و تداوم علت‌ها و معلول‌ها	-
	ششم، سفری به اصفهان	تحول، پیشرفت و تداوم مدارک و شواهد	-
	هفتم، اوقات فراغت	تحول، پیشرفت و تداوم	-
	یازدهم، ایستادگی در برابر بیگانگان	تحول، پیشرفت و تداوم مدارک و شواهد	-
دوازدهم، آزادی خرمشهر	تحول، پیشرفت و تداوم	-	-

جلسه‌ی پنجم

گفت‌وگو درباره‌ی منابع انرژی به‌طور کلی و استفاده‌ی ما از انواع انرژی در زندگی روزمره.

انرژی هسته‌ای چیست؟ آیا تا به حال قبض‌های آب و برق و گاز خانه‌ی خودتان را دیده‌اید؟ خواندن متن درس‌ها و تصویرخوانی کتاب

جلسه‌های ششم تا نهم

انجام فعالیت‌های کتاب

جلسه‌ی دهم

ارزشیابی شفاهی و در صورت امکان نمایش فیلم در این زمینه.

صلاحیت‌های معلم مطالعات اجتماعی

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه آذر

با تأکید بر اینکه مطالب کتاب‌های مطالعات اجتماعی، تلفیقی از حوزه‌های گوناگون است و طبقه‌بندی مطالب صرفاً برای درک دقیق‌تر جزئیات صورت می‌گیرد، نمودار کلی مفاهیم آموزشی درس مطالعات اجتماعی در دوره‌ی ابتدایی تدوین شد. تاریخ جلسه‌ی بعدی نیز هفته‌ی آخر مهر تعیین شد. در جلسه‌ی هفته‌ی آخر مهر، مبحث فرایند کاوشگری محیطی و اجتماعی و پرورش مهارت‌ها از بخش مهارت‌های کتاب راهنمای معلم در قالب پنج حوزه (کاوش و بررسی، مشارکت، برقراری ارتباط، خلاقیت، واکنش شخصی و اظهار نظر) مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت. باز خورد آموزش‌های ماه مهر بررسی و برنامه‌ی درسی ماه آبان تدوین شد. جلسه‌ی بعدی در هفته‌ی آخر آبان تشکیل شد.

تابستان گذشته با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، کارگاهی برگزار شد که هدف آن تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بود. در کارگاه بر این موضوع تأکید شد که دانش‌آموزان برای انتخاب هر رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به هر شغل، به کسب احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب (به منظور حضور مفید و مؤثر در جامعه) نیاز دارند. از آنجا که بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادت‌های رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی در این دوره با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.

در همه‌ی پایه‌ها، در جلسه‌ی آخر هر ماه، موضوع درس ماه آینده به دانش‌آموزان اعلام می‌شود تا اگر می‌خواهند، با آمادگی بیشتر در جلسه‌ی گفت‌وگو شرکت کنند. در جلسه‌ی ملاقات با والدین، پوشه‌های کار دانش‌آموزان در اختیار والدین گذاشته

جلسه‌ی سوم معلمان درس مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم تا ششم، هفته‌ی آخر ماه آبان

دستور جلسه

- الف)** ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آبان‌ماه
- ب)** بحث و تبادل نظر در مورد بخش صلاحیت‌های معلم از کتاب راهنمای معلم
- پ)** تهیه‌ی جدول طولی حوزه‌ی موضوعی مکان و فضا در چهار پایه‌ی ابتدایی
- ت)** تهیه‌ی برنامه‌ی درسی آذرماه

پایه‌ی چهارم

جلسات طبق زمان‌بندی پیش‌بینی شده برگزار شدند. از دانش‌آموزان خواسته شد بعد از انجام کاربرگ شماره‌ی ۶، بقیه‌ی استان‌ها را هم به دلخواه رنگ و با دقت فیچپی کنند. سپس آن‌ها را در یک پاکت گذاشته و به کلاس بیاورند. در جلسه‌ی دهم، به‌عنوان ارزشیابی، مقوا و چسب در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد تکه‌های جداشده (استان‌ها) را با توجه به نقشه‌ی صفحه‌ی ۲۳ کنار هم روی مقوا بچسبانند. نمونه‌های بسیار خوب،

ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آبان‌ماه

پایه‌ی سوم

جلسات طبق زمان‌بندی پیش‌بینی شده برگزار شدند. سررسید و خبرنگار پایه‌ی ششم به دانش‌آموزان نشان داده و درباره‌ی آن صحبت شد. در مورد شورای کلاسی ششم هم توضیح داده شد تا اگر کسی مایل است، از خود دانش‌آموزان کلاس اطلاعات بیشتری در این باره کسب کند. برنامه‌ی نمایش فی‌البداهه مورد استقبال قرار گرفت و به شناخت بیشتر دانش‌آموزان با انواع مسائل موجود در خانواده‌ها و نحوه‌ی حل مشکلات کمک زیادی کرد. فعالیت تهیه‌ی شجره‌نامه با همکاری والدین به‌خوبی انجام شد و تعدادی از دانش‌آموزان تا چند نسل قبل را هم بررسی کردند. گرفتن اطلاعات در مورد گذشته‌ی خانواده برایشان جالب بود. به‌نظر می‌رسد طرح موضوع در کلاس و تمرین شفاهی آن، در جلب توجه و ایجاد علاقه‌ی دانش‌آموزان به پیگیری موضوع مؤثر بوده است.

شد، دلیل اهمیت کار این است که هر چه برنامه‌ریزی خوب و صحیح انجام شود، اگر مجری طرح، که در اینجا معلم است، صلاحیت‌های لازم برای اجرای آن را نداشته باشد، حاصل کار که تربیت دانش‌آموزان است، موفقیت‌آمیز نخواهد بود.

معلم مطالعات اجتماعی باید چه صلاحیت‌هایی داشته باشد؟

نخست آنکه معلم درس مطالعات اجتماعی نیز مانند معلمان سایر درس‌ها باید صلاحیت‌های عام حرفه‌ای داشته باشد.

یعنی به دانش و اطلاعات تخصصی موضوع تدریس، مسلط باشد؛ در تدریس و اداره‌ی کلاس توانایی و مهارت داشته باشد و دارای صلاحیت‌های عاطفی باشد. یعنی به تعلیم و تربیت دانش‌آموزان علاقه‌مند باشد. در این زمینه، فضای حاکم بر روابط متقابل عاطفی میان معلم و دانش‌آموزان، و نیز دانش‌آموزان با یکدیگر در صلاحیت‌ها، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

بحث و تبادل نظر در مورد بخش صلاحیت‌های معلم کتاب راهنمای معلم

قبل از خواندن متن قرار گذاشته شد هرکس در رابطه با هر صلاحیت، از یک تا ده به خود نمره بدهد. گفته

می‌شود تا در جریان فعالیت‌های کلاسی فرزندان خود قرار گیرند.

تلاش می‌شود همکاری هرچه بیشتر آن‌ها، با تأکید بر اهمیت این درس در زندگی اجتماعی فرزندانشان جلب شود.

می‌کرد اشیای پیچیده‌تری نام ببرد و گروه مقابل تلاش می‌کرد پاسخ دهد. در جلسه‌ی آخر موضوع درس ماه آینده به دانش‌آموزان اعلام می‌شود تا اگر می‌خواهند، با آمادگی بیشتر در جلسه‌ی گفت‌وگو شرکت کنند. در جلسه‌ی والدین، پوشه‌های کار دانش‌آموزان در اختیار والدین گذاشته می‌شود تا در جریان فعالیت‌های کلاسی فرزندان خود هم قرار گیرند. تلاش می‌شود همکاری هرچه بیشتر آن‌ها، با تأکید بر اهمیت این درس در زندگی اجتماعی فرزندانشان، جلب شود.

شباهت‌های عملکرد شورا و نحوه‌ی اداره‌ی کشور، قرار شد دانش‌آموزان پیشنهادها را به شکل کتبی به کلاس بیاورند تا مقررات کلاس تدوین شود. مسابقه‌ی «چی از چی درست می‌شه» برگزار شد. در وهله‌ی اول، مسابقه بین یک داوطلب و معلم انجام شد که هرکدام باید نام یک شیء را می‌گفت و دیگری باید موادی را که در ساخت آن استفاده شده بودند، نام می‌برد. سپس دانش‌آموزان در گروه‌های سه‌نفری انتخابی خودشان با هم مسابقه دادند. هر گروه سعی

خوب و متوسط هم روی برد نصب شدند. در مسابقه‌ی گنج‌یابی کلاس به دو گروه تقسیم شد و نقشه‌ی دو گنج با رسم نقشه، بر مبنای جهت‌های اصلی و فرعی، در اختیار آن‌ها گذاشته شد. گروهی که زودتر گنج خود را پیدا کردند، برنده شدند.

پایه پنجم

جلسات طبق زمان‌بندی پیش‌بینی شده برگزار شدند. طرح شورا و سررسید مورد استقبال قرار گرفت و در مورد نحوه‌ی اجرای آن صحبت شد. با طرح

الگو بودن

معلم الگوی دانش‌آموزان است و آنچه در شخصیت معلم جلوه دارد، در وجود دانش‌آموزان نیز جلوه‌گر می‌شود. بر همین اساس، معلم مطالعات اجتماعی نمونه‌ی عینی ارزش‌ها، صلاحیت‌ها و مهارت‌های اجتماعی برای دانش‌آموزان است. او فردی است مسئول، متعهد، قانون‌گرا، علاقمند به پیشرفت کشور خود، منظم، اهل مطالعه و تحقیق، صاحب تفکر، خلاق و نقاد، بارو حیه و بانشاط و پایبند به ارزش‌ها و اخلاق اسلامی. برای مثال، معلم نامنظم یا بی‌اعتنا به قانون نمی‌تواند نظم و قانون‌گرایی را در دانش‌آموزان تقویت کند یا معلمی که نسبت به آینده حس بی‌اعتمادی و ناامیدی دارد، این احساسات خود را نسبت به آینده یا پیشرفت جامعه‌ی خود به دانش‌آموزان منتقل می‌کند. معلم مطالعات اجتماعی، به‌عنوان الگوی عملی بچه‌ها، باید رفتار و گفتار مناسب و هم‌سوئی داشته باشد تا از آثار سوء دوگانگی در رفتار و گفتار و نتایج معکوس آن جلوگیری شود.

توانایی برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان در فرایند آموزش

معلم مطالعات اجتماعی باید در روابط خود با دانش‌آموزان چنان مؤثر و

سازنده عمل کند که آثار آن در شخصیت و نگرش دانش‌آموز و حتی روابط یا خانواده و گروه هم‌سالانش نیز متجلی شود.

نخست، معلم باید به کرامت انسانی و ارزش شخصیت هریک از دانش‌آموزان احترام بگذارد و به این نکته معتقد باشد که همه‌ی آن‌ها استعداد و توان رشد خوبی دارند. به وجود آوردن فضای اعتماد و احترام متقابل و به‌کارگیری شیوه‌های مشارکتی در فرایند و مراحل آموزش، مهم‌ترین رکن روابط معلم و دانش‌آموز در کلاس درس مطالعات اجتماعی است.

از آنجا که این درس در تقویت گرایش‌ها و باورهای اجتماعی و حس مسئولیت‌پذیری نقش مهمی ایفا می‌کند، عمل مسئولانه‌ی معلم در همه‌ی شرایط و سازمان‌دهی مطلوب فعالیت‌های مشارکتی در فرایند آموزشی، حس مسئولیت‌پذیری و با یکدیگر کار کردن توأم با محبت را به دانش‌آموزان منتقل می‌کند.

فراهم آوردن فضای مناسب برای ارائه‌ی نظرها و ایده‌های دانش‌آموزان و گوش دادن به حرف‌های آن‌ها، به‌ویژه برای کودکان دوره‌ی ابتدایی، که به تقویت اعتمادبه‌نفس و

قرار شد از ماه آینده، هر هفته دو نفر از دانش‌آموزان داوطلب، مسئول جمع‌آوری اخبار از دانش‌آموزان و بررسی آن‌ها و ثبت در سررسید باشند.

قسمت‌هایی از فیلم‌خانه ۱ در رابطه با کشاورزی نمایش داده شد. در جلسه‌ی ارزشیابی، به‌طور شفاهی در مورد فیلم سؤال شد.

خودباوری نیاز دارند، از ویژگی‌ها و مسئولیت‌های مهم معلم مطالعات اجتماعی باید نقش اوضاع و احوال فرهنگی و جغرافیایی محل زندگی دانش‌آموزان را برای طرح مباحث در نظر بگیرد و بر اساس آن به فهماندن مطالب اقدام کند. توجه به تفاوت‌های فردی و مشکلات خاص کودکان، به‌ویژه برای معلم این درس، ضروری است. بر این اساس، معلم مطالعات اجتماعی باید برآیند و مجموعه‌ای از تحقق اهداف را با توجه به استعدادها و توان‌های دانش‌آموزان پیگیری و طلب کند و از تأکید بر توانایی همه‌ی افراد بر همه‌چیز بپرهیزد.

آموزش شیوه‌ی صحیح فکر کردن و تقویت مهارت‌های فرایند تفکر در زمینه‌ی مسائل و روابط اجتماعی و تصمیم‌گیری‌ها باید از طریق تعامل مناسب معلمان با دانش‌آموزان در موقعیت‌های مختلف در کلاس درس به شیوه‌ای غیرمستقیم و مؤثر تحقق یابد.

ایجاد رابطه‌ی مؤثر بین دانش‌آموزان

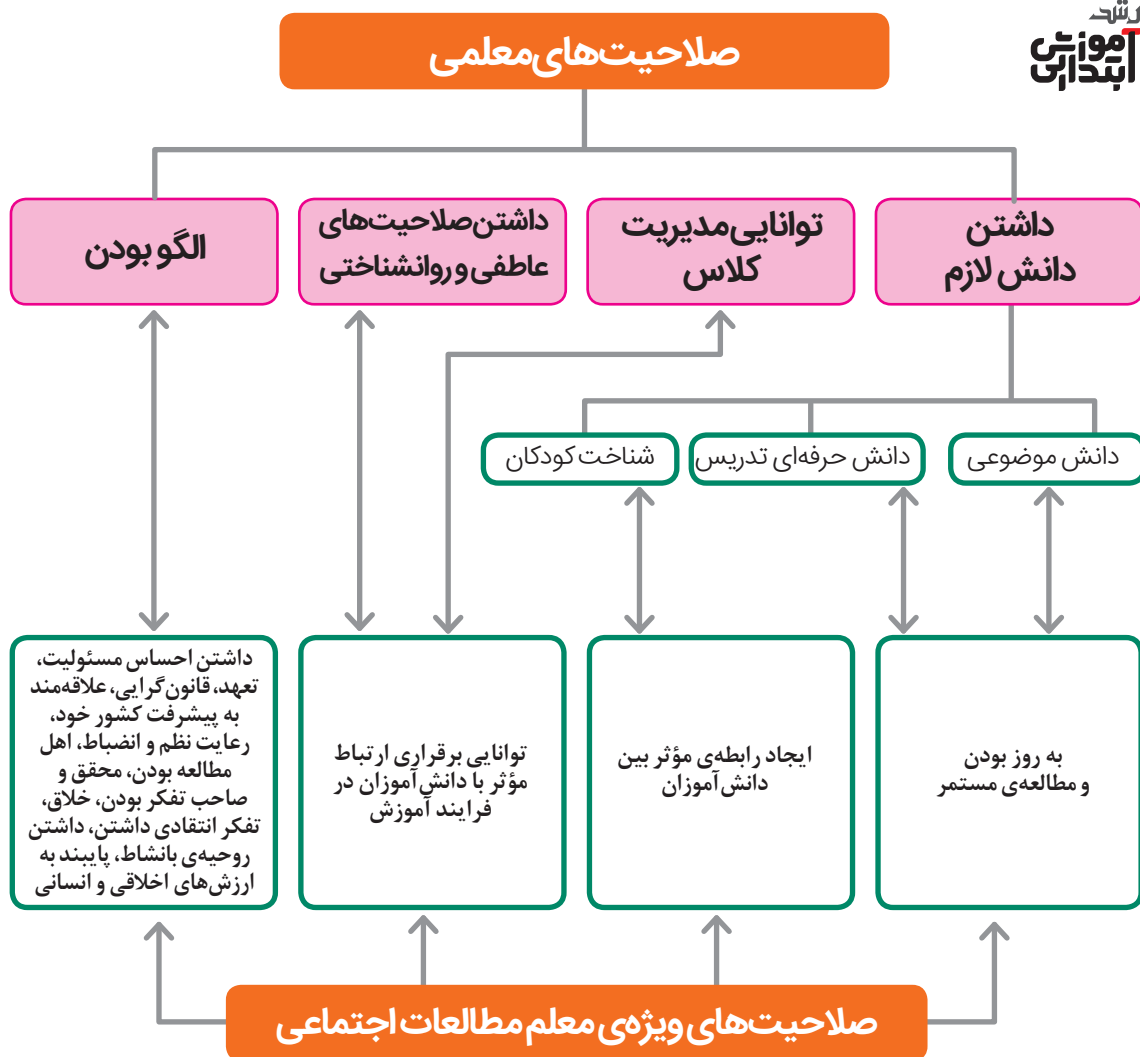
معلم درس مطالعات اجتماعی باید علاوه بر برقراری رابطه‌ی مناسب و مؤثر با دانش‌آموزان، ارتباطات مفید و مؤثر میان آن‌ها را با یکدیگر تقویت کند.

معلم با توجه به ماهیت درس مطالعات اجتماعی و فعالیت‌ها و مهارت‌های مربوط به آن، تمرین زندگی اجتماعی را در محیط مدرسه پایه‌ریزی می‌کند و با اتخاذ شیوه‌های مناسب هنگام کار گروهی، موانع موجود در راه ارتباط مؤثر در گروه هم‌سالان را از میان برمی‌دارد و روابط دوستانه و همکاری و مسئولیت‌پذیری را بین بچه‌ها تقویت می‌کند.

پایه‌ی ششم

جلسات طبق زمان‌بندی پیش‌بینی شده برگزار شدند. طرح شورا با درس اداره‌ی کشور در کلاس چهارم مقایسه شد و قرار شد دانش‌آموزان برای تدوین مقررات کلاس آماده شوند.

طرح نوشتن سررسید با شغل تاریخدان در کلاس چهارم مقایسه شد و بر دقت روی شرح جزئیات و حساسیت روی صحت و وسقم اخبار تأکید شد.

مشکل پیدا نکند. در عین فراهم کردن امکانات آموزشی گوناگون، بنا بر اصل تفاوت‌های فردی، فعالیت اضافی به دانش‌آموزی تحمیل نشود. تا آنجا که ممکن است، از امکانات محیطی مألوف دانش‌آموز برای انتقال مطالب استفاده شود و معلم با شکیبایی و سپردن فعالیت‌ها به دانش‌آموزان، کمک کند آن‌ها در جهت کشف، درک و رشد فرایند تفکرشان هدایت شوند و انواع تصمیم‌گیری را با قبول پیامدهای آن تجربه کنند.

لازم در این زمینه برخوردار شود. به عبارت دیگر، به‌روز بودن برای معلم مطالعات اجتماعی اولویت خاص دارد. در پایان این بخش از جلسه، میانگین نمره‌های معلمان محاسبه شد که حدود پنج بود. قرار شد همکاران همگام با دانش‌آموزان به تمرین ارتقای مهارت‌های خود بپردازند و در خودارزیابی دیگری که در چند جلسه‌ی بعد انجام می‌شود، میزان پیشرفت محاسبه شود. تا آن زمان هم مراقب باشند با کنترل رفتار خود، مواردی را که گفته شد رعایت کنند. همچنین، دقت کنند که رابطه‌ی دانش‌آموزان، با رفتارهایی که به نظر آن‌ها تبعیض‌آمیز می‌آید

به‌روز بودن و مطالعه‌ی مستمر
درس مطالعات اجتماعی، بنا بر ماهیت خود، با مسائل و موضوعات اجتماعی سروکار دارد و این امر به‌طور مداوم تغییر و تحول می‌یابد؛ اخبار و گزارش‌های روزمره، تحولات مربوط به دیدگاه‌ها و نگرش‌ها، تغییرات محیطی، تصمیم‌گیری‌های سیاسی - اقتصادی و تغییرات اجتماعی که عموماً در مطبوعات و نشریات انعکاس می‌یابد. معلم مطالعات اجتماعی، بنا به ماهیت این درس، باید فردی اهل مطالعه باشد و با مطالعه‌ی مستمر رویدادهای جاری و مسائل اجتماعی، محیطی، اقتصادی و فرهنگی، از آگاهی‌های

جدول رابطه‌ی طولی راهبردها یا حوزه‌های موضوعی درس مطالعات اجتماعی ابتدایی / (فضا و مکان) جغرافیا

پایه	فصل	مفاهیم کلیدی	موارد
سوم	۴. نیازهای خانواده	رابطه‌ی انسان و محیط	نقش محیط طبیعی در تأمین نیازهای ما، رابطه‌ی منابع با کالاهای مورد استفاده
	۵. خانه‌ی ما	پدیده‌های مکانی، پراکندگی، رابطه‌ی انسان و محیط، حفاظت از محیط و مکان	موقعیت مکانی، فضای خانه، انواع خانه‌ها در نواحی گوناگون ایران، حفاظت از خانه
	۶. مدرسه‌ی ما	پدیده‌های مکانی، پراکندگی	موقعیت مکانی فضاهای مدرسه و نقشه‌ی آن‌ها
	۷. از خانه تا مدرسه	پدیده‌های مکانی، پراکندگی، رابطه‌ی انسان و محیط	نقشه‌ی موقعیت مکانی پدیده‌ها در کوچه و خیابان، رابطه‌ی فرد با فضاهای پیرامون موقعیت مکانی
چهارم	۱. محله‌ی ما	حفاظت از محیط، رابطه‌ی انسان و محیط	مراقبت از محله، ترسیم نقشه محل زندگی و نحوه‌ی ترسیم آن
	۲. شهر من، روستای من	پدیده‌های مکانی، حفاظت از محیط، رابطه‌ی انسان و محیط	جهت‌های جغرافیایی اصلی و فرعی، مطالعه‌ی جغرافی دانان در محیط‌های مختلف و استفاده از ابزارهای آن، انواع شیوه‌های زندگی در نواحی گوناگون ایران
	۳. پیدایش شهر و روستا	حفاظت از محیط	موزه‌ها و کاربردهای آن‌ها، حفاظت از مناطق تاریخی کشور
	۴. سفری به شهرهای باستانی	حفاظت از محیط، رابطه‌ی انسان و محیط	حفاظت از مناطق تاریخی کشور، صنایع دستی و غذاهای محلی با توجه به تنوع مکان‌ها
	۵. کشور زیبای من	پدیده‌های مکانی و پراکندگی، حفاظت از محیط، رابطه‌ی انسان و محیط	پراکندگی ناهمواری‌های مهم کوه، دشت، جلگه، پوشش گیاهی و زندگی جانوری، تنوع محیط زیست در ایران و لزوم حفاظت از آن، رابطه‌ی ناهمواری‌ها و آب‌وهوا با نوع و شیوه‌های زندگی
	۶. ما ایرانی هستیم	پدیده‌های مکانی و پراکندگی	موقعیت مکانی برخی اقوام
پنجم	۲- سرزمین ما	رابطه‌ی انسان و محیط، پراکندگی، حفاظت از محیط	رابطه‌ی انسان با منابع آب، رابطه‌ی انسان با منابع و مواد اولیه برای تولید کالا، پراکندگی رودهای ایران، پراکندگی انواع راه‌ها در کشور، پراکندگی جمعیت در ایران و علل آن، پراکندگی صنایع مادر و مصرفی در کشور
	۳. کشاورزی در ایران	پراکندگی، رابطه‌ی انسان و محیط	
ششم	۴. منابع انرژی	موقعیت مکانی، پراکندگی، رابطه‌ی انسان و محیط	
	۵. شکوفایی علوم و فنون پس از ظهور اسلام	پراکندگی	
	۶. سفری به اصفهان	پراکندگی	
	۷. اوقات فراغت	حفاظت از محیط	
	۸. پوشاک	پدیده‌های مکانی و پراکندگی، رابطه‌ی انسان و محیط	
	۹. دریا‌های ایران	پدیده‌های مکانی، پراکندگی، رابطه‌ی انسان و محیط، حفاظت از منابع	
	۱۰. همسایگان	پدیده‌های مکانی، رابطه‌ی انسان و محیط	
	۱۱. ایستادگی در برابر بیگانگان	پدیده‌های مکانی، پراکندگی	
	۱۲. آزادی خرمشهر	حفاظت از محیط	

پایه سوم

برنامه‌ی درسی آذر با احتساب یک روز تعطیل برای هفت جلسه بسته می‌شود.

جلسه اول

گفت‌وگو درباره‌ی موضوع درسی فصل

یک خانواده برای گذراندن زندگی به چه چیزهایی نیاز دارد؟ آیا در گذشته هم خانواده‌ها همین نیازها را داشته‌اند؟ آیا دقت کرده‌اید در فیلم‌هایی که دیده‌اید و مربوط به سال‌های گذشته‌اند، وسایل مورد استفاده‌ی خانواده‌ها چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی با زندگی امروز ما دارند؟ نیازهای خانواده چگونه تأمین می‌شوند؟ برای به دست آوردن آن‌ها چه چیزی پرداخت می‌شود؟

پول چگونه به دست می‌آید؟ چه شغل‌هایی را می‌شناسید؟ این مشاغل در ازای گرفتن پول چه چیزی ارائه می‌دهند؟ وقتی می‌گوییم دخل و خرج، منظورمان چیست؟

وقتی می‌گوییم هزینه و درآمد منظورمان چیست؟ وقتی می‌گوییم پس‌انداز منظورمان چیست؟ وقتی می‌گوییم اسراف منظورمان چیست؟ وقتی می‌گوییم منابع طبیعی منظورمان چیست؟

آیا منابع طبیعی پایان‌ناپذیرند؟ کیسه‌ی زباله‌ای که هر شب بیرون می‌گذاریم، چه سرنوشتی پیدا می‌کند؟ وقتی می‌گوییم باز یافت منظورمان چیست؟

وقتی می‌گوییم مدیریت پسماند، منظورمان چیست؟ انجام مسابقه‌ی چی از چی درست می‌شه.

جلسه دوم

خواندن متن درس‌ها و تصویرخوانی کتاب

جلسه‌های سوم تا پنجم

انجام فعالیت‌های کلاسی

جلسه ششم

همانگی با دفتر مدرسه برای تهیه‌ی

ظرف‌های جداگانه‌ی زباله‌ها برای حیاط مدرسه و تشکیل گروه‌های چندنفره برای نظارت روزانه بر اینکه دانش‌آموزان زباله‌ها را به تفکیک در ظرف‌ها بریزند.

جلسه هفتم

ارزشیابی: توضیح درباره‌ی یک شغل با تحقیق قبلی و پاسخ به سؤالات هم‌کلاسی‌ها

پایه چهارم

برنامه‌ی درسی آذر با احتساب یک روز تعطیل، برای ۱۱ جلسه بسته می‌شود.

جلسه اول

گفت‌وگو درباره‌ی موضوع درسی فصل. یادآوری انواع خانه در کلاس سوم. تاریخدان کیست؟ باستان‌شناس کیست؟ نمایش فیلم درباره‌ی انسان ابتدایی و سیر تحول خانه از غار تا خانه‌های امروزی

جلسه دوم

خواندن متن و تصویرخوانی کتاب

جلسه‌های سوم تا دهم

انجام فعالیت‌های کتاب و فعالیت‌های پیشنهادی کتاب راهنمای معلم

جلسه یازدهم

ارزشیابی کتبی

پایه پنجم

برنامه‌ی درسی آذر با احتساب یک روز تعطیل، برای ۱۱ جلسه بسته می‌شود.

جلسه اول

گفت‌وگو درباره‌ی موضوع درس‌های ۸-۹، راه‌ها و حمل‌ونقل از خانه تا مدرسه را از چه راه‌هایی می‌توانید طی کنید؟ از خانه تا یک شهر دیگر را چگونه؟ از خانه تا یک کشور دیگر را چگونه؟ اگر بار همراه داشته باشید چگونه؟ اگر بخواهید محصولاتی را

به بازار داخلی بفرستید چگونه؟ بخواهید به بازار خارجی بفرستید چگونه؟

جلسه دوم

خواندن متن و تصویرخوانی

جلسه‌های سوم و چهارم

انجام فعالیت‌های کتاب

جلسه پنجم

گفت‌وگو درباره‌ی موضوع درس ۱۰؛ کشور ما چگونه اداره می‌شود؟ مدرسه‌ی ما چگونه اداره می‌شود؟ چه مشاغلی در مدرسه وجود دارند؟ هرکدام چه مسئولیت‌هایی دارند؟ هرکدام تحت نظر چه کسی کار می‌کنند؟ (سلسله‌مراتب) وزارت آموزش و پرورش چه مسئولیت‌هایی دارد؟ وزارت آموزش و پرورش را چه کسی اداره می‌کند؟ این وزارت تحت نظر چه کسی کار می‌کند؟

جلسه ششم

خواندن متن و تصویرخوانی

جلسه‌های هفتم و هشتم

انجام فعالیت‌های کتاب

جلسه نهم

بررسی عملکرد شورا

جلسه دهم

تدوین مقررات کلاس

جلسه یازدهم

ارزشیابی کتبی

پایه ششم

برنامه‌ی درسی آذر با احتساب یک روز تعطیل، برای ۱۱ جلسه بسته می‌شود.

جلسه اول

گفت‌وگو: چند سؤال برای دانش‌آموزان طرح می‌شود و به آن‌ها گفته می‌شود اگر می‌توانند جواب بدهند و اگر نمی‌توانند منتظر باشند تا در موقع خواندن متن جواب آن را بشنوند: درباره‌ی این شخصیت‌ها چه می‌دانید: اسماعیل جزری، زکریای

پایه سوم: (فصل ۴، نیازهای خانواده)

موضوعی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی	مفاهیم کلیدی	موارد
نظام اجتماعی	زمان تداوم و تغییر	مسئولیت‌ها و تکالیف نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی	صرفه‌جویی، پرهیز از اسراف، حفاظت از منابع (قدردانی از نعمت‌های خداوندی) شهرداری
فرهنگ و هویت	ارزش و اخلاق	-	آموزه‌های دینی در زمینه‌ی مصرف
فضا و مکان	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	میراث فرهنگی مسئولیت‌پذیری	علاقه‌مندی به صرفه‌جویی و قناعت در وسایل زندگی و پرهیز از اسراف
		رابطه‌ی انسان و محیط	نقش محیط طبیعی در تأمین نیازهای ما، رابطه‌ی منابع با کالاهای مورد استفاده
		کار و کارآفرینی بهره‌وری منابع و نظام‌های اقتصادی	لزوم انواع مشاغل، مشاغل خدماتی و تولیدی بازیافت چیستی منابع، انواع منابع، مفهوم کالا، درآمد شغل، مصرف

پایه چهارم: (فصل ۳ /پیدایش شهر و روستا)

موضوعی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی	مفاهیم کلیدی	موارد
نظام اجتماعی	زمان تداوم و تغییر	-	
فرهنگ و هویت	ارزش و نگرش‌ها	تغییر و تحول، پیشرفت	تغییر و تحول در زندگی بشر از غارنشینی تا شهرنشینی در طول زمان شکل‌گیری تمدن‌ها
فضا و مکان	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	تعلق و هویت میراث فرهنگی	علاقه‌مندی به ایران آثار تاریخی به جامانده (مکان‌های تاریخی) نحوه‌ی مطالعه گذشته توسط مورخان
		مسئولیت‌پذیری وطن‌دوستی	حساس بودن به حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی علاقه و افتخار به گذشته‌ی طولانی کشور
		حفاظت از محیط	موزه‌ها و کاربردهای آن حفاظت از مناطق تاریخی کشور
		-	

پایه پنجم: (بقیه‌ی فصل ۲ (سرزمین ما) درس‌های ۸ و ۹ و ۱۰)

موضوعی	راهبرد یا حوزه‌های موضوعی	مفاهیم کلیدی	موارد
نظام اجتماعی	زمان تداوم و تغییر	حقوق و قوانین مسئولیت‌ها و تکالیف نهادهای و مؤسسه‌های اجتماعی	حق شرکت در انتخابات، قانون اساسی، قوانین و مقررات حمل‌ونقل جاده‌ای مصرف بهینه‌ی آب، رعایت مقررات ایمنی در حمل‌ونقل قوه‌ی قضاییه، قوه‌ی مقننه، قوه‌ی مجریه
فرهنگ و هویت	ارزش و اخلاق	تغییر و تحول، پیشرفت	تغییرات و تحول صنایع در طول زمان، افزایش جمعیت در طول سال‌های گذشته تغییر و تحول در وسایل حمل‌ونقل در طول زمان
فضا و مکان	منابع و فعالیت‌های اقتصادی	-	مسئولیت در قبال منابع آب و مصرف صحیح
		مسئولیت‌پذیری	رابطه‌ی انسان با منابع آب، رابطه‌ی انسان با منابع و مواد اولیه برای تولید کالا
		پراکندگی رابطه‌ی انسان با محیط حفاظت از محیط	پراکندگی رودهای ایران، پراکندگی انواع راه‌ها در کشور پراکندگی جمعیت در ایران و علل آن پراکندگی صنایع مادر و مصرفی در کشور، حفاظت از منابع آب
		منابع و نظام‌های اقتصادی فعالیت‌های اقتصادی	مفهوم صادرات و واردات، صنایع مادر و مصرفی آشنایی با محاسن و معایب انواع وسایل حمل‌ونقل آشنایی با مشاغل مرتبط با انواع حمل‌ونقل

پایه ششم: (فصل‌های ۵ و ۶ / شکوفایی علوم و فنون پس از ظهور اسلام، سفری به اصفهان)

مفاهیم کلیدی		راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
(فصل ۶) سفری به اصفهان	(فصل ۵) شکوفایی علوم و فنون پس از ظهور اسلام	نظام اجتماعی
-	-	زمان تداوم و تغییر
تحول، پیشرفت و تداوم، علت‌ها و معلول‌ها، شواهد و مدارک	تحول، پیشرفت و تداوم	فرهنگ و هویت
میراث فرهنگی	میراث فرهنگی	فضا و مکان
پراکندگی	پراکندگی	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
-	-	ارزش‌ها و نگرش‌ها
میهن‌دوستی، احساس تعلق نسبت به میراث فرهنگی هنری کشور و حفاظت از آن‌ها	میهن‌دوستی، احساس تعلق و تمایل نسبت به مفاخر و دستاوردهای مسلمانان ایرانی در دوره اسلامی	

خواندن متن و تصویرخوانی درس ۱۲: چرا در دوره‌ی صفویه فرهنگ و هنر شکوفا شدند؟

جلسه‌ی هشتم

اجرای فعالیت‌های کتاب

جلسه‌ی نهم

مناظره بین شخصیت‌های معرفی‌شده در کتاب که فعالیت‌های هرکدام چقدر مهم بوده است، همراه با توضیحات معلم با کمک بخش دانستنی‌های معلم از کتاب راهنمای معلم

جلسه‌ی دهم

فیلم درباره‌ی شخصیت‌ها و آثار تاریخی اصفهان، نشان دادن کتاب‌های شعر با نقاشی مینیاتور مثل دیوان حافظ

جلسه‌ی یازدهم

ارزشیابی کتبی

جلسه‌ی سوم

خواندن متن و تصویرخوانی درس ۱۰: چه عواملی موجب گسترش علوم و فنون در دوره‌ی اسلامی شدند؟

جلسه‌ی چهارم

اجرای فعالیت‌های کتاب و توضیح وقفه‌ی تمدنی بعد از حمله‌ی مغول تا دوره‌ی صفویه

جلسه‌ی پنجم

گفت‌وگو: چند کلمه انتخاب و به دانش‌آموزان گفته می‌شود اگر می‌توانند درباره‌ی آن‌ها حرف بزنند و جواب بدهند و اگر نمی‌دانند منتظر باشند تا در موقع خواندن متن جواب آن را بشنوند: نصف جهان، رشته‌کوه زاگرس، زاینده‌رود، مرکز استان، نقشه‌ی گردشگری، کتیبه، چوگان‌بازی، مینیاتور و سفرنامه

خواندن متن و تصویرخوانی

درس ۱۱ اصفهان نصف جهان

جلسه‌ی ششم

اجرای فعالیت‌های کتاب، معرفی سازمان میراث فرهنگی، ارائه‌ی نقشه‌ی گردشگری اصفهان از سازمان میراث فرهنگی و توضیح درباره‌ی آن

جلسه‌ی هفتم

گفت‌وگو: به نظر شما، دانشمندان و هنرمندان در چه شرایط اجتماعی می‌توانند به‌خوبی رشد کنند؟

رازی، ابوعلی سینا، جابرین حیان، خوارزمی، خیام، ابوریحان بیرونی. و این کلمات: نجوم، رصدخانه، حکیم، شیمی، کیمیاگری، الکل، اسطرلاب، نظامیه، قاره، عصر تاریکی در اروپا، و این سؤالات: تقویم چطور محاسبه می‌شد؟ کشتی‌ها در دریا چگونه راه خود را پیدا می‌کردند؟ تاریخ هجری چگونه محاسبه می‌شود؟ آیا مهندس فقط خانه می‌سازد؟ کاغذ چگونه درست می‌شد؟ ترجمه چیست و چه فایده‌ای دارد؟ از تاریخ ظهور اسلام در سال قبل چه مطالبی را به یاد دارید؟

خواندن متن و تصویرخوانی

درس ۹، پیشرفت‌های علمی مسلمانان

جلسه‌ی دوم

انجام فعالیت‌های کتاب، معرفی سایت دانش‌نامه‌ی رشد به نشانی www.daneshnameh.ir و شبکه‌ی مستند doctv.ir و انتشارات سروش (بخش فیلم‌های مستند) و نقشه‌های جغرافیایی گوگل توسط معلم کامپیوتر. معرفی کتاب‌های دائرةالمعارف مصور تاریخ و جغرافی موجود در کتابخانه‌ی مدرسه، برای استفاده‌ی دانش‌آموزان.

ارزشیابی درس مطالعات اجتماعی

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه دی

در کارگاهی که تابستان گذشته با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، با هدف تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برگزار شد، بر این مسئله تأکید شد که دانش‌آموزان با انتخاب هر رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به هر شغل، نیازمند احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب، به منظور حضور مفید و مؤثر در جامعه هستند. بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادات رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است. بنابراین، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.

یادآوری: مجموعه مطالب این بخش گزاشی از تجربه‌های یک واحد آموزشی است که ممکن است نقدهایی بر آن وارد باشد. نکته‌ی مهم این است که شما با شرایط مدرسه‌ی خودتان و البته با وفاداری به برنامه‌ی درسی ملی، شرایط یادگیری مناسب برای دانش‌آموزانتان فراهم کنید.

جلسه‌ی سوم معلمان درس فعالیت‌های اجتماعی ابتدایی
هفته‌ی آخر آذر

دستور جلسه

۱. ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه آذر
۲. بحث و تبادل نظر در مورد کارنامه‌ی توصیفی، با استفاده از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی
۳. تهیه‌ی برنامه‌ی درسی ماه دی

۱. ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه آذر

برنامه‌ی درسی کلیه‌ی پایه‌ها طبق زمان‌بندی اجرا شد. طرح تفکیک زباله در حیاط مدرسه توسط پایه‌ی سوم، با استقبال اکثر دانش‌آموزان پایه‌های دیگر و همکاری آن‌ها انجام شد و از مواردی هم که به درگیری انجامید استفاده شد تا رعایت مقررات از یک طرف و نحوه‌ی اعمال مقررات از طرف دیگر تمرین شود. نحوه‌ی ارائه‌ی یک شغل در کلاس و پاسخ‌گویی به سؤالات هم‌کلاسی‌ها در پایه‌ی سوم، با آمادگی قبلی دانش‌آموزان، رضایت‌بخش بود. طرح شوراهای کلاسی در همه‌ی پایه‌ها در حال اجراست و برای انجام فعالیت‌های گروهی، در هر کلاس از اعضای آن کمک گرفته می‌شود. در جلسه‌ی بررسی عملکرد شورا، نقاط ضعف و قوت به‌طور کتبی و بدون ذکر نام دریافت و سپس به بحث گذاشته شد و بر مبنای آن، مقررات کلاس و شرح وظایف و مسئولیت‌های اعضای شورا و تکالیف دانش‌آموزان در مقابل آن‌ها، با پیشنهادها دانش‌آموزان، تدوین شد و همه پذیرفتند که به آن‌ها احترام بگذارند. کار شورای کلاس با آرامش بیشتری ادامه

دارد و میزان اختلاف‌نظرهای منجر به درگیری کمتر شده است. طرح سررسید در پایه‌های چهارم، پنجم و ششم در حال اجراست و به درک مفهوم زمان، تغییر و تحول کمک کرده و استناد به مدارک و شواهد را تمرین می‌دهد.

در پایه‌ی چهارم، کتابدار مدرسه چند کتاب تاریخی را معرفی و درباره‌ی آن‌ها توضیح داد. در ارزشیابی کتبی، علاوه بر بررسی اطلاعات دانش‌آموزان، به توانایی آن‌ها در نگارش توجه شد. در پایه‌ی پنجم، در بحث راه‌ها، اطلس راه‌های ایران در اختیار دانش‌آموزان قرار داده شد و

۲. بحث و تبادل نظر در مورد کارنامه‌ی توصیفی، با استفاده از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی

تعریف ارزشیابی توصیفی، با استفاده از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی، به بحث گذاشته شد. ارزشیابی توصیفی شیوه‌ای از ارزشیابی تحصیلی تربیتی است که اطلاعات لازم، معتبر و مستند برای شناخت دقیق و همه‌جانبه‌ی فراگیرندگان در ابعاد یادگیری راه، با استفاده از ابزارها و روش‌های مناسب مانند کارپوشه، آزمون (با تأکید بر آزمون‌های عملکردی) و مشاهده در طول فرایند یاددهی - یادگیری به دست می‌دهد تا بر اساس آن، بازخوردهای توصیفی موردنیاز برای کمک به یادگیری و یاددهی بهتر در فضای روانی و عاطفی مطلوب برای دانش‌آموز، معلم و اولیا حاصل آید.

اصول حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

جدایی ناپذیری ارزشیابی از فرایند یاددهی - یادگیری، استفاده از نتایج جدایی ناپذیری ارزشیابی در بهبود فرایند یاددهی - یادگیری و اصلاح برنامه‌ها و روش‌ها، هماهنگی میان هدف‌ها، محتوا، روش‌های یاددهی - یادگیری و فرایند ارزشیابی، توجه به آمادگی دانش‌آموزان، توجه به رشد همه‌جانبه‌ی دانش‌آموزان، توجه همه‌جانبه به دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌ها، توجه به ارزشیابی دانش‌آموز از یادگیری خود (خود ارزشیابی)، ارزشیابی از فعالیت‌های گروهی، توجه به فرایندهای فکری منتج به تولید پاسخ، تأکید بر نوآوری و خلاقیت، تنوع روش‌ها و ابزارهای اندازه‌گیری و سنجش پیشرفت تحصیلی استفاده از انواع ارزشیابی، استقلال مدرسه و معلم در فرایند ارزشیابی، اصل رعایت قواعد اخلاقی و انسانی در ارزشیابی، و توجه به تفاوت‌های فردی به تفصیل مورد بحث قرار گرفتند.

جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکرد هر پایه از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی ویژه‌ی معلمان دوره‌ی ابتدایی استخراج شد تا با استفاده از بررسی پوشه‌ی کار (فعالیت‌های کلاسی کاربردگ در کلاس و خانه و ...)، ارزیابی‌های شفاهی (مشارکت در گفت‌وگو، قبل و بعد از تدریس)، مشاهده‌ی رفتارهای اجتماعی (مشاهده‌ی نحوه‌ی حضور در فعالیت‌های گروهی، مشاهده‌ی نحوه‌ی رفتار در فعالیت‌های شورای کلاسی) مشاهده‌ی میزان توجه دانش‌آموز به محیط و دریافت تغییرات، جمع‌آوری مدارک و شواهد برای ارائه در کلاس و ارزیابی‌های کتبی، نتایج در کارنامه‌ی توصیفی دانش‌آموزان ثبت شوند.

مربوط به درس‌ها (با توجه به تمرین رعایت مقررات در مکان‌های عمومی) و فیلم‌های مفید (با توجه به استفاده از آموزش‌های خارج از مدرسه برای خودآموزی) تهیه شود و در زمان نمایش، فرصت سؤال کردن و بحث داده شود تا این کار، ضمن دوره‌ی کتاب، به تفهیم و تعمیق بیشتر درس‌ها کمک کند. پیشنهاد شد موارد موردبررسی در ارزشیابی در اختیار والدین قرار گیرند تا ضمن اطلاع از اهداف آموزش، قادر به انجام کمک‌های جانبی در محیط خارج از مدرسه باشند.

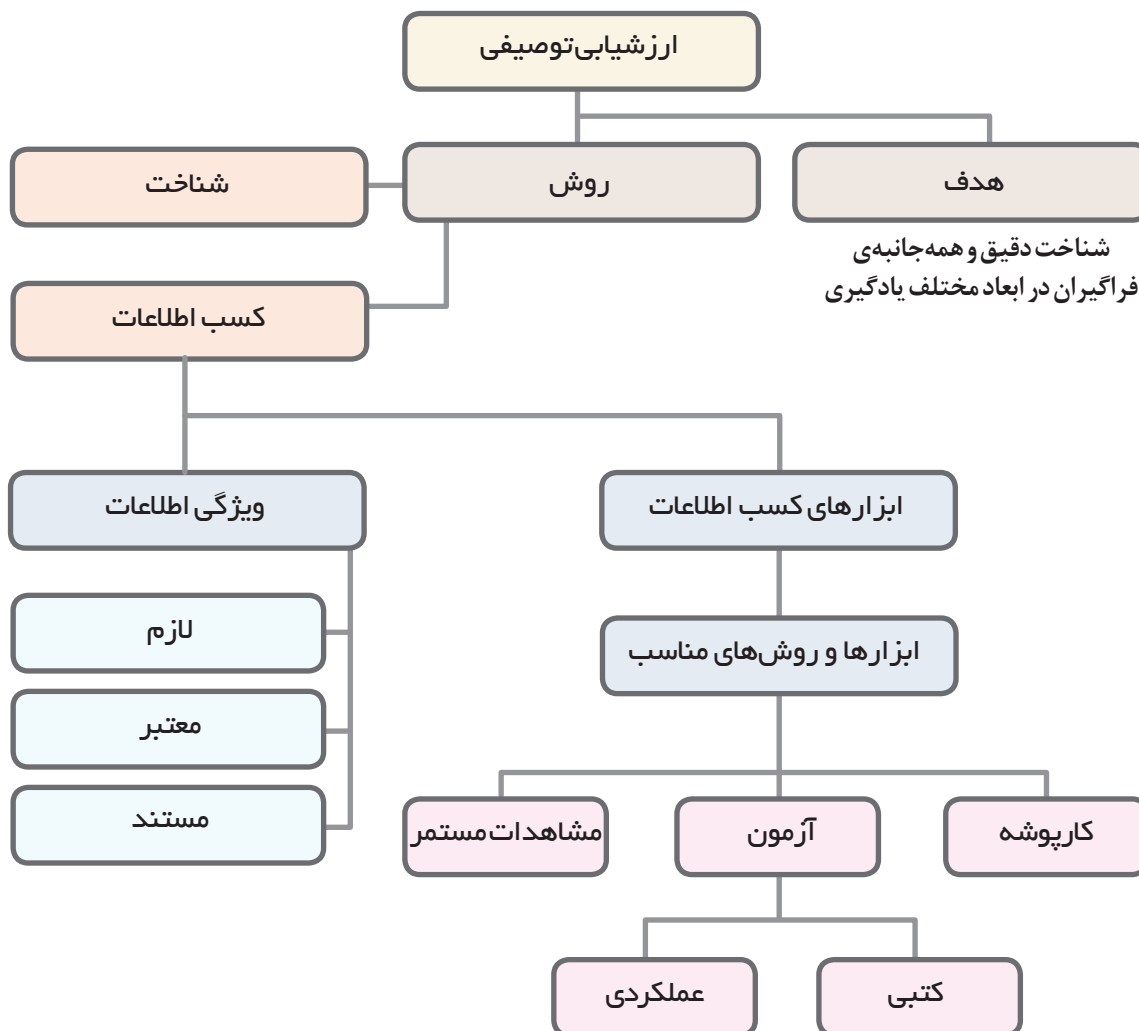
کتابدار مراجعه می‌کنند. آن‌ها درباره‌ی دانشمندان اسلامی (زکریای رازی، ابوعلی سینا، جابر بن حیان، خوارزمی، ابوریحان بیرونی و خیام) اطلاعاتی را جمع‌آوری و به صورت روزنامه‌دیواری درآوردند که در راهروی مدرسه نصب شد. به دانش‌آموزان توصیه شد، شبکه‌ی مستند تلویزیون را دنبال کنند و برنامه‌های مربوط به درس‌های مطالعات اجتماعی را تماشا کنند و مطالبی را که به نظرشان جالب بوده است در کلاس بیان کنند. پیشنهاد شد برای ماه‌های فروردین و اردیبهشت برنامه‌های شامل بازدیدهای

درباره‌ی راه‌های دریایی و هوایی و نحوه‌ی مسیریابی کشتی‌ها و هواپیماها بیشتر توضیح داده شد. کتاب قانون اساسی جمهوری اسلامی برای مشاهده در اختیار دانش‌آموزان پایه‌ی پنجم قرار داده شد. در پایه‌ی ششم، ثبت اخبار دریافت شده از دانش‌آموزان در سررسید، توسط داوطلبان دنبال می‌شود. معرفی سایت‌های آموزشی مورد استقبال قرار گرفت و دانش‌آموزانی که مطالب جالبی پیدا می‌کنند، آن‌ها را در کلاس توضیح می‌دهند. در زنگ‌های تفریح، دانش‌آموزان علاقه‌مند، برای دریافت کتاب‌های مربوط به درس‌ها، به

جدول موارد مهم در ارزشیابی توصیفی

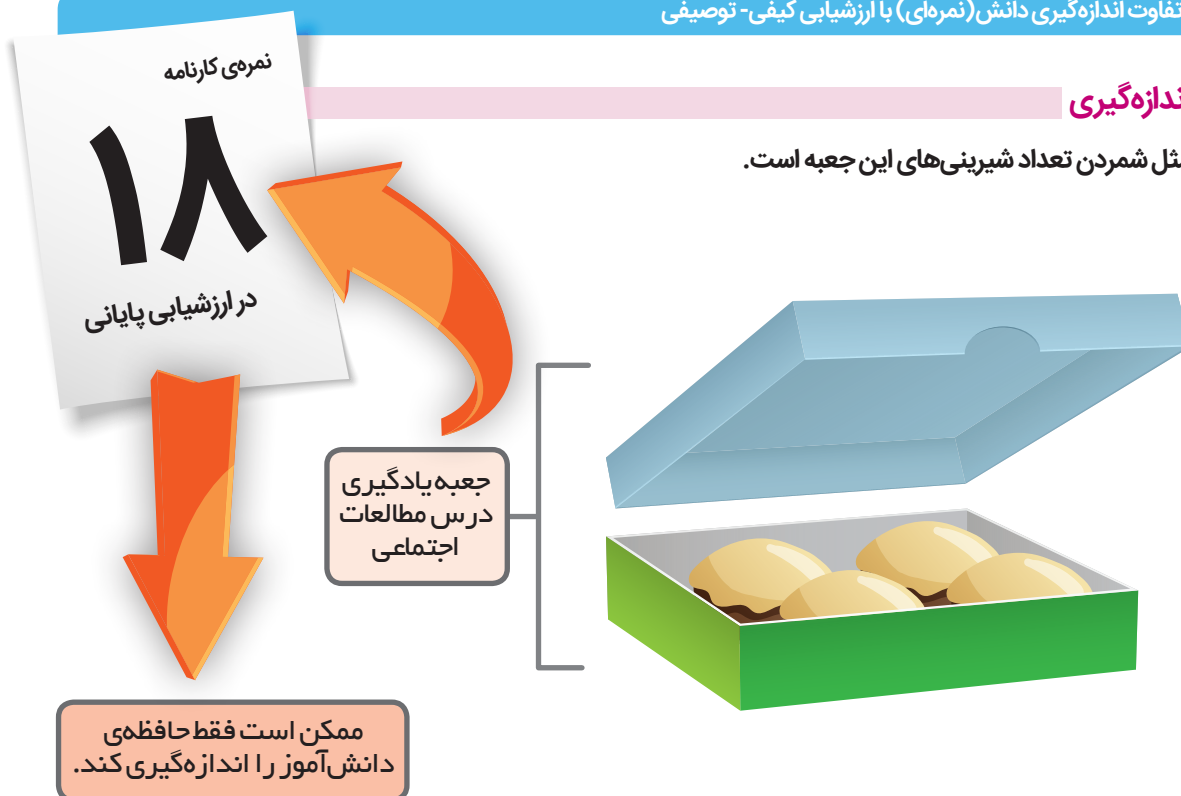
موارد	تأکیدات اساسی مطرح در ارزشیابی توصیفی	نکاتی که لازم است معلمان به آنها توجه کنند
زمان ارزشیابی	استمرار جریان ارزشیابی در طول سال و لزوم برنامه‌ریزی معلم برای رفع کاستی‌های احتمالی در فرایند یادگیری دانش‌آموزان	ارزشیابی در زمان‌های مشخص انجام نمی‌شود، بلکه معلمان در فرایند یاددهی - یادگیری، با بهره‌گیری از ابزارها و روش‌های متنوع، از کم و کیف پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ارزشیابی به عمل می‌آورند.
جمع‌آوری اطلاعات	تعدد و تنوع روش‌ها و ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات درباره‌ی کمیت و کیفیت آموخته‌های دانش‌آموزان	معلمان برای بررسی کم و کیف تحقق اهداف یادگیری در درس‌های مختلف، صرفاً به برگزاری آزمون‌های کتبی و شفاهی در زمان مشخص بسنده نمی‌کنند، انواع روش‌ها و ابزارها، از جمله آزمون‌های عملکردی و کارپوشه را به خدمت می‌گیرند.
ثبت نتایج ارزشیابی و ارائه‌ی بازخورد	تغییر و تنوع در روش‌ها و ابزارهای ثبت نتایج ارزشیابی، نحوه‌ی قضاوت و اعلام نتایج پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان	معلمان برای ثبت نتایج ارزشیابی از ابزارهای متنوعی استفاده می‌کنند. علاوه بر معلم، دانش‌آموز و اولیای وی نیز جزو منابع ارائه‌ی اطلاعات و قضاوت در این موارد خواهند بود. در فرایند آموزش، دانش‌آموز همواره بازخوردهای مناسب و به‌موقع دریافت می‌کند.

جدول موارد مهم در ارزشیابی توصیفی

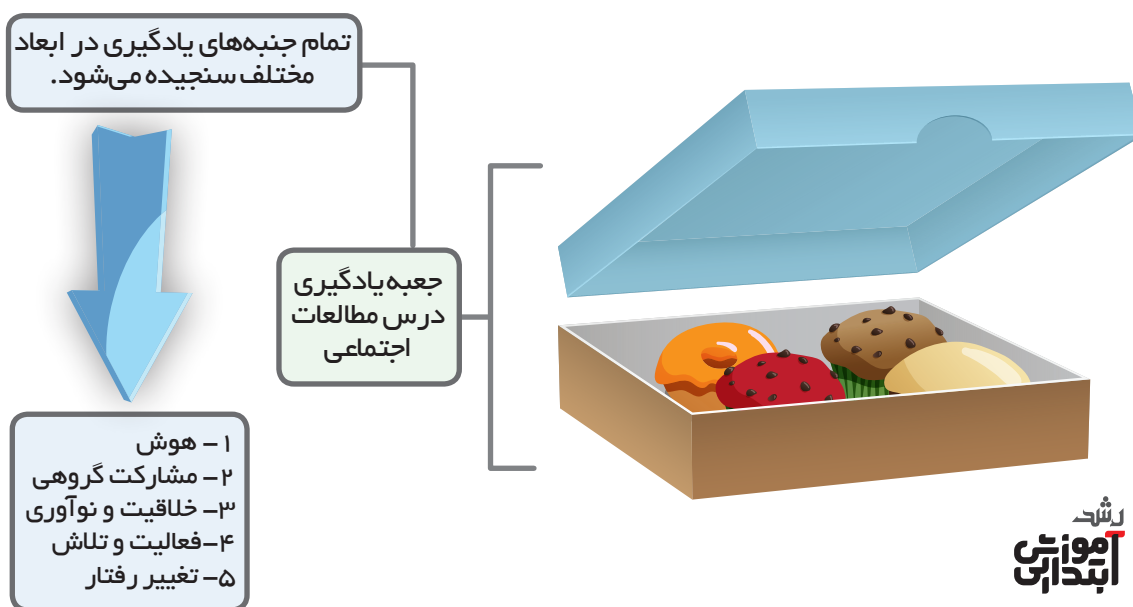
اندازه‌گیری

مثل شمردن تعداد شیرینی‌های این جعبه است.

ارزشیابی کیفی - توصیفی

مثل بررسی کیفیت، مزه، رنگ، تعداد، اندازه، تازگی و ... شیرینی‌های این جعبه است.

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
مراقبت و رعایت ایمنی خانه، آتش‌نشانی کارکردهای خانه	مسئولیت‌ها و تکالیف نقش‌ها، گروه و مؤسسه‌های اجتماعی	نظام اجتماعی
تغییر شکل خانه و کارکرد فضاهای خانه در زمان	تغییر و تحول	زمان، تداوم تغییر
خانه‌های روستایی و عشایری، خانه‌ها در شهرهای بزرگ	تعلق و هویت، تنوع شیوه‌های زندگی	فرهنگ و هویت
اهمیت قائل شدن برای خانه به‌عنوان جایگاه خانواده، تمایل به رعایت نکات ایمنی و حفاظت از محل زندگی	مسئولیت‌پذیری	ارزش‌ها و اخلاق
موقعیت مکانی، فضاهای خانه، انواع خانه‌ها در نواحی گوناگون ایران، حفاظت از خانه	پدیده‌های مکانی، پراکندگی رابطه‌ی انسان و محیط، حفاظت از محیط و مکان	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

به‌دقت در ساختمان خانه و مکان‌های داخلی آن هنگام گذر از خیابان‌ها و کوچه و دیدوبازدیدها و هنگام تماشای فیلم‌های سینمایی. دقت به زمان ساخت آن‌ها و آب‌وهوای منطقه و مصالح و امکانات آن؛
 ۳. نمایش ساختن خانه توسط چند گروه و بازی در نقش سازندگان (مهندس، بنا و رنگ‌کار) با توضیح کارشان؛
 ۴. خواندن متن و تصویرخوانی کتاب؛
 ۵ و ۶ و ۷. انجام فعالیت‌های کتاب؛
 ۸. ارزشیابی شفاهی.

(چندطبقه) دیده‌اید؟ تا به حال خانه‌ی روستایی و طویله و انبار علوفه‌ی آن را دیده‌اید؟ تا به حال چادر عشایری (قابل حمل و نقل) دیده‌اید؟ این خانه‌ها چه تفاوتی با خانه‌ی شما دارند؟ چرا سقف بعضی خانه‌ها شیب‌دار است؟ چرا سقف بعضی خانه‌ها گنبدی شکل است؟ چرا در شهرها بیشتر خانه‌ها چندطبقه‌اند؟
 ۲. نقاشی انواع خانه روی خط زمان توسط دانش‌آموزان و بیان تاریخچه‌ی خانه از غار تا آسمان‌خراش با کمک معلم. توصیه

با احتساب هشت جلسه‌ی درسی نوشته شد.
 ۱. گفت‌وگو: آیا تا به حال محل خانه‌ی خود را تغییر داده‌اید؟ خانه‌ی قبلی شما با خانه‌ی فعلی چه شباهت‌هایی داشت؟ خانه‌ی قبلی شما با خانه‌ی فعلی چه تفاوت‌هایی داشت؟ مجسم کنید اگر خانواده‌ی شما خانه نداشتند، چه شرایطی به وجود می‌آمد؟ تا به حال خانه‌ی حیاط‌دار دیده‌اید (دارای حوض یا باغچه)؟ تا به حال خانه‌ی آپارتمانی

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
-	-	نظام اجتماعی
پیدایش سلسله‌ها و حکومت‌های مختلف در ایران باستان اشیا و آثار تاریخی و باستان‌شناسی شکل‌گیری شهرهای باستانی مثل همدان، تخت جمشید و کرمانشاه	تغییر و تحول و پیشرفت مدارک و شواهد	زمان، تداوم تغییر
تعلق به سرزمین ایران و تاریخ کهن آن آثار تاریخی به‌جامانده در بناهای تاریخی و اهمیت بازدید از آن‌ها	تعلق و هویت میراث فرهنگی	فرهنگ و هویت
حساس بودن به حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی علاقه‌مندی به میراث فرهنگی و افتخار به گذشته‌ی طولانی کشور	مسئولیت‌پذیری وطن‌دوستی	ارزش‌ها و نگرش‌ها
صنایع دستی و غذاهای محلی با توجه به تنوع مکان‌ها حفاظت از مناطق تاریخی کشور	رابطه‌ی انسان و محیط حفاظت از محیط	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

شهرنشینی و تمدن (وجود راه - گذر از معاملات پایاپای و ضرب سکه، تقسیمات کشوری، وجود نیروی نظامی، پست برای انتقال دستورات و فرمان‌ها و دریافت گزارش‌ها) و تکمیل پاسخ‌ها توسط معلم؛
 ۴. بیان تاریخ ورود آریایی‌ها به فلات ایران تا پایان دوره‌ی ساسانی، با استفاده از کتاب

۲. گفت‌وگو با طرح سؤالاتی درباره‌ی تاریخ، تاریخدان، باستان‌شناس، موزه، دوره‌ی پیش از تاریخ (بدون خط و آثار مکتوب) و دوره‌ی تاریخی (با مدارک مکتوب) کتیبه و سازمان میراث فرهنگی و تکمیل پاسخ‌ها توسط معلم؛
 ۳. گفت‌وگو با طرح سؤالاتی درباره‌ی

با احتساب دوازده جلسه‌ی درسی نوشته شد.
 ۱. گفت‌وگو درباره‌ی مکان‌هایی که دانش‌آموزان در سفرهایشان دیده‌اند (به‌ویژه مکان‌های تاریخی) و سؤال کردن معلم از جزئیاتی که در این مکان‌ها وجود داشته‌است؛

داستان فکر ایرانی (در جلسه‌ی تابستان معرفی شد)؛
۵. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی؛
۶ تا ۱۰. انجام فعالیت‌های کتاب؛

۱۱. معرفی شخصیت‌های مطرح‌شده در کتاب توسط دانش‌آموزان (شخصیت‌هایی مثل: دیاکو، کوروش، داریوش، سورنا، آریوبرزن، اسکندر، اردشیر و انوشیروان)

به شکل نمایشی، با استفاده از اطلاعات بیشتر از کتاب، توسط دانش‌آموزان؛
۱۲. ارزشیابی کتبی.

پایه ی پنجم / برنامه‌ی دی‌ماه، (فصل ۳ زندگی در نواحی دیگر جهان)

از آنجا که کتاب راهنمای معلم در دسترس نبود، جدول برنامه‌نویس‌تیم و برنامه را برای دوازده جلسه بستیم.
۱. گفت‌وگو: با همسایگان خود چه رابطه‌ای دارید؟ آیا با هم رفت‌وآمد دارید؟ می‌دانید چگونه زندگی می‌کنند؟ مرز یعنی چه؟ مرز خانه‌ی شما با همسایه‌هایتان کجاست؟
کشورهای همسایه‌ی کشور ایران را می‌شناسید؟
آیا تا به حال به آن کشورها سفر کرده یا مطلبی درباره‌ی آن‌ها شنیده‌اید؟

خواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۲. انجام فعالیت‌های مربوط به درس همسایگان ایران؛
۳. توضیح مفاهیم درس حرکت‌های زمین به‌وسیله‌ی کره‌ی جغرافیایی؛
۴. خواندن متن درس و تصویرخوانی کتاب (حرکت‌های زمین)؛
۵ و ۶: انجام فعالیت‌های مربوط به درس حرکت‌های زمین؛
۷. ساختن ساعت آفتابی؛
۸. درست کردن پازل کشورهای آسیایی،

همراه با توضیحات معلم درباره‌ی قاره‌ها و اقیانوس‌ها و اکتشافات دریایی (آمریکا و اقیانوسیه)؛
۹. خواندن متن درس و تصویرخوانی (قاره‌ها و اقیانوس‌ها)؛
۱۰. نوشتن انشای گروهی (هر گروه یک بند) درباره‌ی من زمینم را دوست دارم، برای روزنامه‌ی دیواری؛
۱۱. تشکیل گروه‌های محیط زیستی برای درست کردن روزنامه‌ی دیواری؛
۱۲. ارزشیابی کتبی.

پایه ی ششم / برنامه‌ی دی‌ماه، (فصل ۷ اوقات فراغت؛ فصل ۸ پوشاک ما)

مفاهیم کلیدی		راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
(فصل ۸ پوشاک ما)	(فصل ۷ اوقات فراغت)	
مسئولیت‌ها و تکالیف	مسئولیت‌ها و تکالیف، حقوق و قوانین نقش‌ها، گروه و مؤسسه‌های اجتماعی	نظام اجتماعی
تحول، پیشرفت و تداوم میراث فرهنگی	تحول، پیشرفت و تداوم میراث فرهنگی	زمان، تداوم و تغییر فرهنگ و هویت
پدیده‌های مکانی و پراکندگی رابطه‌ی انسان با محیط	حفاظت از محیط	فضا و مکان
تولید، توزیع و مصرف، کار و کارآفرینی	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
تمایل به خرید عاقلانه‌ی لباس (خرید به‌اندازه‌ی توان مالی، پرهیز از خرید غیرضروری، پس‌انداز، تمایل به کار و کارآفرینی تمایل به رعایت موازین دینی در پوشیدن لباس	تمایل به داشتن برنامه‌ای متعادل برای فعالیت‌های روزانه و استفاده‌ی بهینه از اوقات فراغت تمایل به رعایت قوانین و مقررات در مکان‌های عمومی	ارزش‌ها و نگرش‌ها

با احتساب دوازده جلسه‌ی درسی نوشته شد.
۱. تا به حال چند بار گفته‌اید حوصله‌ام سر رفته؟ چه مواقعی حوصله‌تان سر می‌رود؟ آیا دیگران باید مسئله‌ی حوصله سررفتن شما را حل کنند؟ تابستان گذشته چه برنامه‌هایی داشتید؟ اوقات فراغت یعنی چه؟ اعضای خانواده‌ی شما اوقات فراغت خود را چگونه می‌گذرانند؟
۲. سؤال از تک‌تک دانش‌آموزان درباره‌ی نحوه‌ی گذراندن اوقات فراغتشان و ثبت

روی تخته و گرفتن فراوانی فعالیت‌ها؛
۳. خواندن متن درس اوقات فراغت و تصویرخوانی کتاب؛
۴ و ۵. انجام فعالیت‌های کتاب؛
۶. گفت‌وگو: آیا لباس‌تان را خودتان انتخاب می‌کنید؟ لباس شما با در نظر گرفتن چه مواردی انتخاب می‌شود؟
۷. خواندن متن درس انواع لباس و تصویرخوانی کتاب؛
۸. گفت‌وگو. فکر می‌کنید لباس شما چگونه تهیه می‌شود؟ آیا ماده‌ی اولیه‌ی

(پنبه، پشم و الیاف صنعتی) همه‌ی لباس‌ها یکی است؟ انتخاب این ماده‌ی اولیه بر چه اساسی است؟
آیا در همه‌ی شرایط آب‌وهوایی یک‌جور لباس می‌پوشیم؟ آیا همیشه لباس‌ها به شکل لباس‌هایی که الان می‌پوشیم بوده‌اند؟
۹. خواندن متن درس لباس، از تولید به مصرف و تصویرخوانی کتاب؛
۱۰ و ۱۱. انجام فعالیت‌های کتاب؛
۱۲. ارزشیابی کتبی.

جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکرد درس مطالعات اجتماعی پایه‌ی چهارم

نام و نام خانوادگی دانش آموز

عنوان‌های کارنامه	نشانه‌های تحقق	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند آموزش
مفاهیم و دانستنی‌های جغرافیا	عملکرد وسایل مطالعه در جغرافیا مانند، کره، نقشه، قطب‌نما و عکس را بیان می‌کند.				
	در محیط، جهت‌های اصلی و فرعی را مشخص می‌کند.				
	ناهمواری‌های ایران (رشته‌کوه، قله‌های مهم، جلگه، دشت و آبرفت) را نام می‌برد و درباره‌ی آن‌ها توضیح می‌دهد.				
	ناهمواری‌های ایران (رشته‌کوه، قله‌های مهم، جلگه، دشت و آبرفت) را روی نقشه نشان می‌دهد.				
	آبوهوا و عناصر آن را تعریف می‌کند.				
	انواع آبوهوای ایران را مقایسه می‌کند و روی نقشه نشان می‌دهد.				
	جدول دما و بارش را می‌خواند و تفاوت هر یک را با ذکر دلیل توضیح می‌دهد.				
	درباره‌ی اهمیت و ویژگی‌های دریاهای شمال و جنوب ایران توضیح می‌دهد.				
	موقعیت دریاهای شمال و جنوب ایران را روی نقشه نشان می‌دهد.				
	تفاوت کلی دریاهای شمال و جنوب ایران را بیان می‌کند.				
	چگونگی تشکیل رودها را توضیح می‌دهد.				
	اهمیت رودها را در زندگی انسان توضیح می‌دهد.				
مفاهیم و دانستنی‌های تاریخ	موقعیت رودهای مهم را روی نقشه‌ی ایران نشان می‌دهد.				
	انواع راه‌های ایران را نام می‌برد و روی نقشه نشان می‌دهد.				
	عملکرد و ویژگی‌های انواع راه‌ها را بیان و با هم مقایسه می‌کند.				
	ویژگی‌های زندگی انسان در گذشته‌های بسیار دور (از کشف آتش تا کشاورزی) را توضیح می‌دهد.				
	ویژگی‌های زندگی انسان در گذشته‌های بسیار دور (زندگی شهری و تشکیل حکومت‌های اولیه‌ی محلی) را توضیح می‌دهد.				
	دلیل فرستادن پیامبران بزرگ الهی و داستان طوفان نوح، بت‌شکنی حضرت ابراهیم (ع) و مبارزه‌ی حضرت موسی (ع) با فرعون را توضیح می‌دهد و نتیجه‌گیری می‌کند.				
	نحوه‌ی مهاجرت آریایی‌ها را توضیح می‌دهد.				
	نخستین حکومت‌ها و پادشاهان ایرانی را نام می‌برد.				
	اقدامات و وقایع مهم نخستین حکومت‌های ایرانی را بیان می‌کند.				
	چگونگی به قدرت رسیدن اردشیر، اقدامات و وقایع مهم دوره‌ی ساسانیان، شرایط اجتماعی و نحوه‌ی به پایان رسیدن حکومت ساسانی را بیان می‌کند.				
	مسیر جاده‌ی ابریشم را روی نقشه‌ی جهان‌نما نشان می‌دهد.				
	جامعه‌ی کوچک خانواده را تعریف می‌کند، نام اعضای آن را برمی‌شمارد و وظایف هر یک را بیان می‌کند.				
مفاهیم و دانستنی‌های مدنی	ویژگی‌ها و وظایف جامعه‌ی بزرگ‌تر مثل مدرسه و مسجد را توضیح می‌دهد.				
	تعریفی از زندگی روستایی ارائه می‌دهد و ویژگی‌ها، وظایف، کارکرد و اهمیت آن را توضیح می‌دهد.				
	تعریفی از زندگی شهری ارائه می‌دهد و ویژگی‌ها، وظایف، کارکرد و اهمیت آن را توضیح می‌دهد.				
	تعریفی از ملت ایران ارائه می‌دهد و ویژگی‌ها، وظایف، کارکرد و اهمیت آن را توضیح می‌دهد.				
	تعریفی از امت اسلامی ارائه می‌دهد و ویژگی‌ها، وظایف، کارکرد و اهمیت آن را توضیح می‌دهد.				

جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکرد درس مطالعات اجتماعی پایه‌ی سوم دوره‌ی ابتدایی

نام و نام خانوادگی دانش آموز

عنوان‌های کارنامه	نشانه‌های تحقق	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند آموزش
نظام اجتماعی	ضرورت وجود مقررات در خانه و مدرسه را بیان کرده و چند نمونه مقررات جدید پیشنهاد می‌کند.				
	مقررات عبور و مرور در کوچه و خیابان را توضیح می‌دهد.				
	علائم عبور و مرور و نکات ایمنی را تشخیص و به‌صورت عملی نمایش می‌دهد.				
	ضرورت همکاری در خانه و مدرسه را توضیح می‌دهد.				
	جدول مربوط به همکاری در خانه و مدرسه را کامل می‌کند.				
	کار اداری پست را بیان می‌کند.				
	مراحل ارسال نامه را انجام می‌دهد.				
فرهنگ و هویت	نحوه‌ی ارتباط با آتش‌نشانی و پلیس را بیان می‌کند و مواردی را که می‌توان از آن‌ها کمک گرفت، توضیح می‌دهد.				
	کارکردهای خانه و مدرسه را بیان می‌کند.				
	کاربردهای شناسنامه را بیان می‌کند.				
	تفاوت‌ها و شباهت‌های خود با هم‌کلاسی‌هایش را بیان می‌کند.				
	فرم مربوط به مشخصات شناسنامه و ویژگی‌های فردی خود را کامل می‌کند.				
	خود و دوستانش را در حضور جمع معرفی می‌کند.				
	آموزه‌های اخلاقی و دینی را در مورد خانواده، اولیای مدرسه و هم‌کلاسی‌ها بیان می‌کند.				
فضا و مکان	آموزه‌های اخلاقی و دینی را در مورد خانواده، اولیای مدرسه و هم‌کلاسی‌ها رعایت می‌کند.				
	در مورد تغییرات خود پرس‌وجو و اطلاعات متنوعی جمع می‌کند.				
	در مورد تغییرات خانواده پرس‌وجو و اطلاعات متنوعی جمع می‌کند.				
	در مورد تغییرات خانه‌های قدیمی و جدید و تفاوت‌های آن‌ها پرس‌وجو و اطلاعات متنوعی جمع می‌کند.				
	رویدادها را روی خط زمان مرتب می‌کند.				
	شجره‌نامه‌ی خود را کامل و رسم می‌کند.				
	آینده‌ی خود را محسم و آن را به‌صورت نقاشی یا نوشتاری یا ... بیان می‌کند.				
منابع و فعالیت‌های اقتصادی	جهت‌های اصلی جغرافیایی و موقعیت پدیده‌ها و کارکرد آن‌ها را روی نقشه نشان می‌دهد.				
	در بیشتر موارد جهت‌های اصلی جغرافیایی و موقعیت پدیده‌ها و کارکرد آن‌ها را در محیط واقعی پیدا می‌کند.				
	از راهنمای نقشه به‌درستی استفاده می‌کند.				
	رابطه‌ی آب‌وهوا با شکل و نوع خانه‌ها را بیان و مقایسه می‌کند.				
	اصول ایمنی را در خانه و مدرسه بررسی می‌کند و در مورد آن‌ها پیشنهاد می‌دهد.				
	نکات ایمنی در خانه و مدرسه را با ذکر دلیل توضیح می‌دهد.				
	نکات ایمنی در خانه و مدرسه را رعایت می‌کند.				
منابع و فعالیت‌های اقتصادی	در مورد لزوم کار و مفاهیم مربوط به درآمد، پس‌انداز، خرج کردن متناسب با نیاز و بودجه توضیح می‌دهد.				
	نمونه‌های متنوعی از راه‌های صحیح مصرف در خانه و مدرسه را بیان می‌کند.				
	راه‌های صحیح مصرف را در خانه و مدرسه به کار می‌گیرد.				
	چند نمونه راه‌های صحیح مصرف در خانه و مدرسه را پیشنهاد می‌دهد.				
	مشاغل خواسته‌شده را تشخیص می‌دهد و نیازهایی را که هر یک برآورده می‌کنند، بیان می‌کند.				
	مشاغل تولیدی را از خدماتی تفکیک می‌کند.				
	درباره‌ی یک شغل، از طریق مصاحبه، اطلاعات متنوعی جمع می‌کند.				
نمونه‌های متنوعی از منابع طبیعی را با ذکر کالاهایی که از آن‌ها به دست می‌آید مشخص می‌کند.					
مفاهیم مربوط به زباله و بازیافت و چگونگی جدا کردن آن‌ها را توضیح می‌دهد.					
در تفکیک زباله در مدرسه همکاری می‌کند.					

جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکرد درس مطالعات اجتماعی پایه‌ی ششم دوره‌ی ابتدایی

نام و نام خانوادگی دانش آموز

عنوان‌های کارنامه	نشانه‌های تحقق	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند آموزش
نظام اجتماعی	اهمیت تصمیم‌گیری را با ذکر مثال‌های متنوع توضیح می‌دهد.				
	در موقعیت‌های فرضی، با توجه به مراحل تصمیم‌گیری، اثرات و پیامدهای ناشی از آن، تصمیم درست می‌گیرد.				
	برنامه‌ی روزانه‌ی خود را روی نمودار دایره‌ای می‌نویسد، آن را نقد و برای خود برنامه‌ریزی می‌کند.				
	در مورد چگونگی گذراندن اوقات فراغت خود به‌طور مناسب برنامه‌ریزی می‌کند و درباره‌ی امکانات محلی برای گذراندن اوقات فراغت اطلاعات جمع می‌کند.				
فضا و مکان	اهمیت دوستی و راهکارهای حفظ دوستی و حقوق متقابل را بیان می‌کند و معیارهای عقلانی و دینی را در انتخاب دوست به کار می‌گیرد.				
	عوامل طبیعی و انسانی مؤثر در کشاورزی را بیان می‌کند.				
	در مورد پراکندگی جغرافیایی و تنوع محصولات کشاورزی دسته‌بندی کاملی ارائه می‌دهد.				
	رابطه‌ی انسان و محیط را تشریح می‌کند.				
	روی نقشه‌ی گنگ، موقعیت دریاها را نشان می‌دهد و رابطه‌ی انسان با دریا را تشریح و لزوم حفاظت از دریاها را به‌طور کامل بیان می‌کند.				
	ضرورت وجود مرز را بیان می‌کند.				
	انواع مرزها را نام می‌برد.				
	در مورد برخی از کشورهای همسایه اطلاعات جمع می‌کند و ویژگی‌های آن‌ها را بیان و با هم مقایسه می‌کند.				
زمان، تغییر و تداوم	می‌تواند ضمن برشمردن علل و شیوه‌های استعمارگران برای نفوذ به ایران، مبارزه‌ی مردم ایران با استعمارگران را تجزیه و تحلیل کند.				
	علل و عوامل دفاع مقدس و حماسه‌ی فتح خرمشهر را توضیح می‌دهد و نمونه‌های متنوعی از قهرمانی از شهدا را بازگو می‌کند.				
	تغییر پوشاک در ایران را در گذر زمان تحلیل می‌کند.				
	چگونگی گذراندن اوقات فراغت در زمان گذشته و حال را بررسی و مقایسه می‌کند.				
فرهنگ و هویت	با استفاده از شواهد متنوع، علل شکوفایی فرهنگ و هنر در دوره‌ی صفوی را توضیح می‌دهد.				
	راه‌های متنوعی برای حفظ آثار تاریخی پیشنهاد می‌دهد.				
	آثار و مفاخر دوره‌ی اسلامی را با ذکر نمونه‌های متنوعی شرح می‌دهد.				
	علل شکوفایی علوم و فنون آن دوره را توضیح می‌دهد.				
	نمونه‌های متنوعی از آداب و آموزه‌های دینی را در مورد مصرف پوشاک، غذا و منابع انرژی، با ذکر دلیل توضیح می‌دهد.				
	نمونه‌های متنوعی از رعایت آن‌ها را در زندگی خود به کلاس ارائه می‌دهد.				
منابع و فعالیت‌های اقتصادی	انواع گروه‌های شغلی، نقش و کار آن‌ها را در فعالیت‌های مختلف اقتصادی (پوشاک، دریا و کشاورزی) توضیح می‌دهد.				
	فرایند تولید از منبع تا مصرف یک کالا را توضیح می‌دهد.				
	به نمونه‌ای از ملاک‌های تصمیم‌گیری عاقلانه در خرید و مصرف کالاها اشاره می‌کند.				
	انواع منابع انرژی را با هم مقایسه می‌کند (روی نقشه‌ی گنگ).				
	روی نقشه‌ی گنگ برخی از منابع انرژی را نشان می‌دهد.				
	در مورد ضرورت حفاظت از انرژی چند دلیل بیان می‌کند.				

جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکرد درس مطالعات اجتماعی پایه پنجم دوره ابتدایی

نام و نام خانوادگی دانش آموز

عنوان‌های کارنامه	نشانه‌های تحقق	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند آموزش
مفاهیم و دانستنی‌های جغرافیا	تقسیمات کشوری ایران (از بزرگ تا کوچک) را بیان می‌کند.				
	موقعیت استان‌ها را روی نقشه نشان می‌دهد.				
	مفهوم افزایش جمعیت و تراکم جمعیت را توضیح می‌دهد.				
	دلایل پراکندگی و تراکم جمعیت در مناطق مختلف را توضیح می‌دهد.				
	ویژگی‌های کشاورزی ایران و نحوه پراکندگی آن را توضیح می‌دهد.				
	ویژگی‌های دامپروری ایران و نحوه پراکندگی آن را توضیح می‌دهد.				
	ویژگی‌های منابع انرژی (نفت و گاز) ایران و نحوه پراکندگی آن را توضیح می‌دهد.				
	صنایع مصرفی و صنایع مادر را با ذکر مثال‌های متنوع مقایسه می‌کند.				
	درباره‌ی مصرف سوخت و لزوم صرفه‌جویی در آن توضیح و پیشنهادهایی می‌دهد.				
	کشورهای همسایه‌ی ایران را نام می‌برد و موقعیت آن‌ها را روی نقشه نشان می‌دهد.				
	ویژگی‌های طبیعی و اقتصادی کشورهای همسایه را بیان و با هم مقایسه می‌کند.				
	قاره‌ها و اقیانوس‌های جهان را نام می‌برد و روی نقشه نشان می‌دهد.				
	ویژگی‌های قاره‌های جهان را بیان می‌کند.				
	خطوط فرضی مهم کره‌ی زمین و موقعیت ایران نسبت به آن‌ها را توضیح می‌دهد.				
حرکات چرخشی و انتقالی زمین و نتایج آن‌ها را توضیح می‌دهد.					
مفاهیم و دانستنی‌های تاریخ	نحوه‌ی ظهور و گسترش اسلام از بعثت پیامبر اسلام تا تشکیل حکومت اسلامی و نیز رویدادهای مهم آن دوران و پیامدهای آن‌ها را توضیح می‌دهد.				
	رویدادهای مهم تاریخ اسلام از هجرت پیامبر اکرم (ص) تا وفات ایشان را بیان می‌کند.				
	بر اساس مبدأ تاریخ (هجرت رسول اکرم (ص)) سالی را که در آن هستیم محاسبه می‌کند.				
	رویدادهای مهم تاریخ اسلام بعد از رحلت پیامبر اکرم (ص) تا قیام عاشورا را توضیح می‌دهد.				
	ویژگی‌ها و رویدادهای دوران خلافت امامان و علل قیام عاشورا را بیان می‌کند.				
	نقش ایران در تشکیل حکومت بنی‌عباس و شیوه‌ی حکومت آن را توضیح می‌دهد.				
	نحوه‌ی تشکیل حکومت‌های مستقل ایرانی (سامانیان و حکومت‌های ترک) در دوره‌ی بنی‌عباس و رویدادهای مهم مربوط به آن‌ها را توضیح می‌دهد.				
	علت حمله مغول‌ها به ایران و پیامدهای آن را بیان می‌کند.				
	نحوه‌ی تشکیل و انقراض سلسله‌های صفویه، افشاریه، زندیه و قاجاریه و وقایع مهم هر سلسله را به‌طور کامل توضیح می‌دهد.				
	وقایع مهم تاریخ ایران را از تشکیل حکومت پهلوی تا شکل‌گیری انقلاب اسلامی و پیروزی آن و تشکیل جمهوری اسلامی توضیح می‌دهد.				
مفاهیم و دانستنی‌های مدنی	مفهوم استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی را توضیح می‌دهد.				
	با مراجعه به تقویم، روز جمهوری اسلامی را مشخص می‌کند و علت نام‌گذاری آن را توضیح می‌دهد.				
	نقش ارکان جمهوری اسلامی (رهبری، قانون اساسی، قوای سه‌گانه) را توضیح می‌دهد.				
	وظایف متقابل حکومت و مردم را نسبت به یکدیگر بیان می‌کند.				
	نشانه‌های جمهوری اسلامی را نام می‌برد و درباره‌ی فایده‌ها و پیامدهای هر یک با استدلال توضیح می‌دهد و نمونه‌هایی از آن‌ها را بیان می‌کند.				

مسئولیت‌پذیری در مطالعات اجتماعی

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه بهمن در کارگاهی که تابستان گذشته با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، با هدف تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برگزار شد، بر این موضوع تأکید شد که دانش‌آموزان با انتخاب هر رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به هر شغل، نیازمند احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب، به‌منظور حضور مفید و مؤثر در جامعه هستند. بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادات‌های رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است. بنابراین، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.

جلسه‌ی چهارم معلمان درس فعالیت‌های اجتماعی ابتدایی
هفته‌ی آخر دی

دستور جلسه

- ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه دی در کلیه‌ی پایه‌ها، با فشرده کردن جلسات، برنامه طبق زمان‌بندی انجام شد؛ جز کلاس پنجم که فعالیت یک جلسه‌ی آخر (ارزشیابی کتبی) به ماه بهمن موکول شد.
- ارزوبایی نتایج ارزشیابی دی‌ماه و تأثیر میزان صلاحیت‌های معلم در آن
- تهیه‌ی جدول راهبردها یا حوزه‌های موضوعی اجتماعی ابتدایی ارزش‌ها و اخلاق، ارزش‌ها و نگرش‌ها
- تهیه‌ی برنامه‌ی درسی ماه بهمن

۱. ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه دی

پایه‌ی سوم: نقاشی‌ها (با موضوع انواع خانه روی خط زمان) روی تخته نصب شدند. به انتخاب دانش‌آموزان، سه نمونه‌ی بهتر روی تخته ماندند. در زمان گفت‌وگو درباره‌ی انواع خانه، دانش‌آموزان با استناد به خانه‌هایی که خودشان در فیلم، کارتون یا بازی‌های رایانه‌ای دیده بودند، شرکت فعال داشتند و درباره‌ی شرایط و امکانات آن‌ها توضیح دادند و آن‌ها را با خانه‌های خودشان مقایسه کردند. با راهنمایی‌های معلم، نمایش ساخت انواع خانه در شرایط مختلف آب و هوایی و مصالح متناسب با محیط، در نقش کارگران و سازندگان، توسط گروه‌های دانش‌آموزان اجرا شد. طرح سررسید کلاسی با اعلام اخبار هفته توسط دانش‌آموزان و ثبت آن‌ها توسط معلم ادامه دارد. طرح شورای کلاسی در جریان است و به اجرای فعالیت‌های گروهی در برنامه‌ریزی و تدارک مقدمات کمک می‌کند.

پایه‌ی چهارم: چند نفر از دانش‌آموزان در نقش تاریخدان، باستان‌شناس، مسئول

موزه و رئیس سازمان میراث فرهنگی، درباره‌ی مشاغل خود توضیح دادند. عده‌ای دیگر که داوطلب بازی در نقش شخصیت‌های تاریخی شده بودند نیز به معرفی آن‌ها و کارهایی که انجام داده بودند پرداختند. جمع‌آوری اطلاعات برای این نمایش‌ها توسط خود دانش‌آموزان و به کمک کتابدار انجام شد. پس از پایان ارزشیابی کتبی، دانش‌آموزان داوطلب پاسخ صحیح سؤال‌ها را دادند. اخبار سررسید کلاسی توسط دانش‌آموزان داوطلب نوشته می‌شود. طرح شورای کلاسی

یادآوری: مجموعه مطالب این بخش گزارش از تجربه‌های یک واحد آموزشی است که ممکن است نقدهایی هم بر آن وارد باشد. نکته‌ی مهم این است که شما با شرایط مدرسه‌ی خودتان و البته با وفاداری به برنامه‌ی درسی ملی، شرایط یادگیری مناسب را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.

۲. ارزیابی نتایج ارزشیابی دی‌ماه و تأثیر میزان صلاحیت‌های معلم در آن

و تحلیل، ۳. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، سر و کار داریم. در این فرایند، معلم باید به هر سه مرحله توجه کند و مهارت‌های هر سه مرحله را در دانش‌آموزان پرورش دهد و تقویت کند.

فعالیت مرتبط: گفت‌وگو پیش از تدریس و گفت‌وگو پس از تدریس هنگام ارزشیابی و پاسخ به سؤالات احتمالی که ممکن است برای دانش‌آموزان پیش آمده باشد و جمع‌آوری مستندات برای سررسید کلاسی، بررسی عملکرد شورای کلاسی و ... انجام شد.

ب) به تربیت اجتماعی و مهارت‌های زندگی توجه کنید.

هدف از آموزش مطالعات اجتماعی، تربیت اجتماعی و مجهز کردن دانش‌آموزان به مهارت‌های زندگی و کسب صلاحیت‌های لازم برای زندگی است. این هدف را همواره در حین تدریس و ارزشیابی مدنظر قرار دهید. این موضوع موجب می‌شود دنبال این نباشیم که فقط دانش‌آموزانی داشته باشیم که ذهن آن‌ها گنجینه‌ای از اطلاعات و دانستنی‌هاست و به همه‌ی پرسش‌ها خوب جواب می‌دهند. بلکه باید در پایان سال در دانش‌آموز مهارت‌ها و صلاحیت‌های لازم بروز کند. اگر آموزش این درس‌ها موجب شود دانش‌آموز به دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای زندگی‌اش مجهز شود، آن وقت می‌توانید بگویید از آموزش این درس خرسند هستید و به تحقق اهداف برنامه کمک کرده‌اید.

فعالیت مرتبط: تقویت حضور مفید و مؤثر دانش‌آموزان در شورای کلاسی، هم به‌عنوان اعضای شورا و هم به‌عنوان اعضای کلاس، انطباق مطالب کتاب با تجربه‌های زندگی روزمره توسط دانش‌آموزان و بیان شباهت‌ها و تفاوت‌ها انجام شد.

در ارزیابی کارنامه‌های پیشرفت تحصیلی، مشخص شد نمودار ارزشیابی کلاس‌ها نرمال است، اما بخش نظام اجتماعی نیاز به کار بیشتر دارد. به‌نظر می‌رسید لازم است مهارت معلمان در برنامه‌ریزی کارهای گروهی و مدیریت انجام آن‌ها تقویت شود. از آنجا که اصل تفاوت‌های فردی در مورد معلمان هم صادق است و میزان علاقه‌مندی آن‌ها به موضوع کتاب و توانایی اجرای فعالیت‌های مورد لزوم برای تدریس آن متفاوت است، تصمیم گرفته شد، بخش ملاحظات و نکات مهم مربوط به آموزش از کتاب راهنمای معلم، مورد بحث قرار گیرد تا کمبودهای احتمالی شناخته شوند و در برنامه‌های نیمه‌ی دوم سال مد نظر قرار گیرند.

ملاحظات و نکات مهم مربوط به آموزش و فعالیت‌های انجام شده

الف) یاددهی - یادگیری مبتنی بر کاوشگری را در پیش بگیرد:

یادگیری مبتنی بر کاوشگری بر تفکرات سازنده‌گرایی در آموزش و تولید دانش تأکید دارد. یادگیری بهتر در موقعیت‌های گروهی ایجاد می‌شود. از این‌رو بر مشارکت گروهی تأکید می‌شود. معلم به انتقال دانش سازمان‌یافته نمی‌پردازد، بلکه کمک می‌کند دانش‌آموزان خودشان یاد بگیرند و او نقش هدایت‌کننده و تسهیل‌کننده‌ی آموزش را به عهده دارد. به‌طور کلی، در همه‌ی انواع کاوشگری کم و بیش با این مراحل: ۱. شناسایی موضوع و طرح سؤال، گردآوری منابع و مدارک و اطلاعات، ۲. تجزیه

شورای ماه جدید، دانش‌آموزان موارد مثبت و منفی عملکرد شورای قبلی را بیان و جمع‌بندی کردند.

پایه‌ی ششم: با طرح اوقات فراغت به‌عنوان زمانی که می‌تواند هم مفید و هم سرگرم‌کننده باشد، توجه دانش‌آموزان به برنامه‌ریزی آن توسط خودشان جلب شد. هرکدام ایده‌ی جالبی دادند که دیگران آن را کامل کردند. در بحث پوشاک، دانش‌آموزان به سه گروه تقسیم شدند. یک گروه انواع لباس را با توجه به قدمت و روی خط زمان، گروه دوم با توجه به آب و هوا و

کردند. روزنامه‌ی دیواری با استفاده از نوشته‌های دانش‌آموزان درباره‌ی من زمینم را دوست دارم و عکس‌های محیط زیستی تهیه و روی دیوار نصب شد. پس از پایان ارزشیابی کتبی، پاسخ صحیح سؤالات توسط دانش‌آموزان داوطلب بیان شد. اخبار سررسید کلاسی توسط دانش‌آموزان جمع‌آوری و توسط دانش‌آموزان داوطلب نوشته شد. طرح شورای کلاسی در جریان است و به اجرای فعالیت‌های گروهی در برنامه‌ریزی و تدارک مقدمات کمک می‌کند. قبل از رأی‌گیری برای انتخاب

در جریان است و به اجرای فعالیت‌های گروهی در برنامه‌ریزی و تدارک مقدمات کمک می‌کند. قبل از رأی‌گیری برای انتخاب شورای ماه جدید، دانش‌آموزان موارد مثبت و منفی عملکرد شورای قبلی را بیان کردند و معلم آن‌ها را جمع‌بندی کرد.

پایه‌ی پنجم: ساعت آفتابی در حیاط مدرسه ساخته و پازل کشورهای همسایه در کلاس درست شد. چند دانش‌آموز با راهنمایی معلم در مورد اکتشافات دریایی، تجارت دریایی و ماجراهای دزدان دریایی برای بقیه صحبت

پ) از روش‌ها و ابزار متنوع استفاده کنید.

از آنجا که در درس مطالعات اجتماعی با موضوعات گوناگونی سروکار داریم، لازم است از انواع روش‌ها و وسایل در آموزش استفاده کنیم. اگر بخواهیم به شیوه‌ی بسیار سنتی کلاس‌ها را به عرصه‌ی سخنرانی معلم و ساکت و خموش بودن بچه‌ها تبدیل کنیم یا به روش بسیار غلط از آن‌ها بخواهیم جزوه بنویسند یا این درس را به محدوده‌ی یادداشت کردن سؤال و جواب‌های کلیشه‌ای روی کتاب تبدیل کنیم، خطایی بزرگ مرتکب شده‌ایم. از معلم انتظار می‌رود از روش‌های فعال استفاده کند و به انجام تک‌تک فعالیت‌ها که هر یک با هدف خاصی طراحی شده‌اند، همت گمارد. فراموش نکنید که رویکرد این برنامه‌ی درسی کاوشگری است.

باید اجازه دهید دانش‌آموزان از طریق جمع‌آوری اطلاعات و بررسی آن‌ها با کمک شما، مرحله‌به‌مرحله پاسخ سؤال‌ها را پیدا و جمع‌بندی کنند. این فعالیت‌ها باید در حین فرایند تدریس انجام شوند و دانش‌آموزان در فرایند یادگیری حضور فعال داشته باشند.

فعالیت مرتبط: گفت‌وگوهای قبل و پس از تدریس به رد و بدل شدن اطلاعات قبلی دانش‌آموزان با هم کمک می‌کند و در جریان آن، دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان روی هرم اطلاعاتی، درباره‌ی موضوع مورد بحث قرار می‌گیرد و معنادار می‌شود. به این طریق، ذهن دانش‌آموزان در طول جریان آموزش فعال می‌شود و آن‌ها با احساس کشف کردن لذت یادگیری را تجربه می‌کنند. احساس تعلق به گروه، با هم‌تراز شدن اطلاعات فردی و ایجاد

پیشینه‌ی فرهنگی مشترک، رابطه‌ی بین فردی دانش‌آموزان را تقویت و هیجان شرکت در بازی جمعی را تداعی می‌کند. در جریان نمایش (آماده کردن مقدمات اجرای نمایش و انجام آن) و درست کردن کارهای دستی به‌طور گروهی، درونی‌شدن مفاهیم نیز همراه با شور و شوق صورت می‌گیرد.

ت) از فضاهای مختلف کمک بگیرید.

با توجه به اهداف و ماهیت درس مطالعات اجتماعی و در نظر گرفتن اینکه مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان را برای زندگی در اجتماع آماده می‌سازد، بدیهی است مؤثرترین فضای آموزشی برای این درس، محیط‌های واقعی زندگی هستند. دانش‌آموزان در انواع اجتماعات محلی پیرامون خود خواهند توانست به تجربه‌های دست اول دست یابند و به‌طور ملموس با واقعیات و پدیده‌های محیطی و اجتماعی روبه‌رو شوند. به همین منظور، بازدید از محیط‌های اطراف مدرسه و برگزاری جلساتی از درس مطالعات اجتماعی در فضای خارج از مدرسه کاملاً ضروری هستند. مکان‌های اوقات فراغت در محل زندگی دانش‌آموزان چون پارک‌ها، فرهنگ‌سراها، موزه‌ها و مسجدها، نهادهای و مراکز خدماتی چون آتش‌نشانی و دفترهای پست، مراکز تولیدی و خدماتی چون کارگاه‌های تولید پوشاک و غذا در فروشگاه‌ها، ایستگاه‌های مسافربری و پایانه‌های حمل و نقل عمومی، واقعی‌ترین فضاها برای آموزش مفاهیم و موضوعات درسی مطالعات اجتماعی هستند. مهم‌ترین فایده‌ی آموزش در محیط‌های واقعی، مواردی هستند که نظریه‌پردازان یادگیری به آن‌ها تأکید کرده‌اند. این موارد عبارت‌اند از: یادگیری پایدار

گروه سوم با در نظر گرفتن آداب و رسوم محلی به کمک نقاشی و عکس نشان دادند. کارها روی تخته نصب شدند. پس از پایان ارزشیابی کتبی، دانش‌آموزان داوطلب پاسخ صحیح سؤالات را بیان کردند. آدرس و بروشور موزه‌ی مردم‌شناسی و موزه‌ی عروسک‌های ملل برای والدین فرستاده شد تا در صورت امکان فرزندان خود را برای بازدید به این مکان‌ها ببرند. اخبار سررسید کلاسی توسط دانش‌آموزان جمع‌آوری و توسط دانش‌آموزان داوطلب نوشته می‌شود. طرح شورای کلاسی

در جریان است و به اجرای فعالیت‌های گروهی در برنامه‌ریزی و تدارک مقدمات کمک می‌کند. قبل از رأی‌گیری برای انتخاب شورای ماه جدید، موارد مثبت و منفی عملکرد شورای قبلی توسط دانش‌آموزان بیان و جمع‌بندی شد. دفتر صورت‌جلسات معلمان به دانش‌آموزان نشان داده شد و قرار شد آن‌ها هم هر هفته دور هم جمع شوند، فعالیت‌های شورا را در آن بنویسند و در پایان دوره‌ی خود در هر ماه، آن را به شورای ماه بعد تحویل دهند. در آخرین جلسه‌ی ماه دی، شوراهای

دانش‌آموزی برای کمک به برگزاری مراسم و مناسبت‌های ماه بهمن به مسئولان مدرسه معرفی می‌شوند. این شورا با اعضای جدید که در اول ماه بهمن انتخاب می‌شوند، در این زمینه همکاری خواهد کرد. در جلسه‌ی ارائه‌ی کارنامه، از والدین علاقه‌مند دعوت می‌شود برای برنامه‌های بعد از تعطیلات نوروز، به‌طور کتبی اعلام همکاری کنند. این برنامه‌ها شامل اردوهای داخل و خارج از مدرسه، بازدیدها، دیدن فیلم در داخل و خارج از مدرسه و دیدن تئاتر می‌شود.

یادگیری مبتنی بر کاوشگری بر تفکرات سازنده‌گرایی در آموزش و تولید دانش تأکید دارد. یادگیری بهتر در موقعیت‌های گروهی ایجاد می‌شود. از این‌رو، بر مشارکت گروهی تأکید می‌شود. معلم به انتقال دانش سازمان‌یافته نمی‌پردازد، بلکه کمک می‌کند دانش‌آموزان خودشان یاد بگیرند و او نقش هدایت‌کننده و تسهیل‌کننده‌ی آموزش را به عهده دارد

خودشان، به جلسات بعد از تعطیلات نوروز موقوف شده‌اند.

ث) آموزش را با شرایط بومی و محلی تطبیق دهید.

تدریس موضوعات را با شرایط محلی و بومی منطبق کنید. توجه داشته باشید که کتاب و فعالیت‌های آن، تنها الگو و کلیاتی را در اختیار شما قرار می‌دهد. برای مثال، در آموزش نکات ایمنی در خانه و مدرسه و محیط زندگی، اگر شما در روستایی زندگی می‌کنید که خطر سقوط در چاه آب یا نزدیک شدن به دکل‌های برق فشار قوی یک عامل تهدیدکننده است، نباید خود را به آموزش نکاتی که در کتاب گفته شده است محدود کنید.

لازم است آنچه را در این زمینه ضروری‌تر است آموزش دهید و بر آن‌ها تأکید کنید. برای مثال، در آموزش نکات مربوط به رفتار با همسایگان و مراقبت از اموال عمومی و امکانات محله‌ای که در آن زندگی می‌کنید، نخست باید رفتار مناسب و ضرورت‌ها را با توجه به همان شرایط آموزش دهید تا بین درس و نیازهای واقعی دانش‌آموزان پیوند برقرار کنید.

فعالیت مرتب: در جریان گفت‌وگوهای کلاسی تلاش شد انطباق مطالب کتاب با تجربه‌های زندگی در محیط واقعی توسط خود دانش‌آموزان صورت گیرد و درباره‌ی شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها صحبت شود.

ج) به تفاوت‌های فردی توجه کنید.

علاوه بر طراحی فعالیت‌های مناسب برای پاسخ‌گویی به نیازهای

به دلیل عینی بودن و استفاده از تجربه‌های حسی و لمسی مستقیم مسائل و پدیده‌ها، تحمیل نکردن فضاهای خستگی‌آور و ملالت‌بار کلاس‌های رسمی، ایجاد انگیزه برای یادگیری و مشاهده‌ی دقیق. به‌علاوه، آموزش در محیط‌های واقعی، به دلیل پیوند میان درس و زندگی، موجب کاربردی‌تر شدن محتوای آموزش می‌شود. در کلاس‌های رسمی مدرسه نیز از آنجا که درس مطالعات اجتماعی بر تعامل گروهی تأکید دارد، از نظر فضای کالبدی، نحوه‌ی آرایش و چیدن میز و نیمکت‌های کلاس باید به‌گونه‌ای باشد که امکان کار گروهی دانش‌آموزان را فراهم آورد. بدین منظور، باید بتوان در مواقع لزوم، به راحتی و با سرعت، آرایش مورد نظر را برای دور هم نشستن گروه‌های دانش‌آموزان در کلاس ایجاد کرد. دیوارها و فضای کلاس مطالعات اجتماعی باید جذابیت لازم را برای دانش‌آموزان ایجاد کند و خالی از تصویر، افسرده و بی‌روح نباشد. در این زمینه، تابلوهای مخصوص برای نصب آثار و فعالیت‌های دانش‌آموزان و به نمایش گذاشتن نتایج و گزارش کارهای گروهی، قفسه‌ها و ویترین‌های مناسب برای نگهداری نقشه‌ها، آلبوم‌ها و مدل‌ها لازم است.

نرم‌افزارها، فیلم و اسلاید، عکس‌ها یا ماکت‌ها و مدل‌هایی که دانش‌آموزان ساخته‌اند، به جذابیت و کیفیت آموزشی کمک می‌کنند. به‌طور کلی، معلم درس مطالعات اجتماعی باید با توجه به تنوع و مضمون درس‌ها و یا توجه به استفاده‌ی بهینه و مؤثر از امکاناتی که در اختیار دارد، فضای مطلوب و مؤثری را برای تدریس هر موضوع پیش‌بینی کند و تدارک ببیند.

معلم باید برای نیل به این منظور، به تنوع بخشیدن فضای کالبدی یادگیری توجه کند، با ایجاد آرایش‌های متنوع میز و نیمکت‌ها یا آموزش برخی واحدهای یادگیری در فضاها و محیط‌های خارج از کلاس درس و خارج از مدرسه، از تکرار و یکنواختی جلوگیری کند. فضای کلاس درس مطالعات اجتماعی نیز مانند سایر درس‌ها باید برانگیزاننده باشد و مجموعه‌ی عوامل باید بتوانند دانش‌آموز را به کاوشگری و تفکر ترغیب کنند.

فعالیت مرتب: در کلاس یک تخته به فعالیت‌های مربوط به درس مطالعات اجتماعی اختصاص داده شده است. به دلیل حجم زیاد مطالب و زمان محدودی که تا اسفند ماه داریم، برگزاری برنامه‌های بازدید از محل‌های مختلف در ارتباط با مطالب درسی، استفاده از فضاهای مدرسه مثل نمازخانه، کتابخانه، اتاق کامپیوتر، حیاط مدرسه و ... در ارتباط با مطالب درسی، اختصاص بخشی از راهروی مدرسه برای نشان دادن فعالیت‌های مربوط به درس مطالعات اجتماعی هر چهار پایه که در معرض دید همه‌ی دانش‌آموزان باشد، تدارک آرشو فیلم و عکس توسط معلم و دانش‌آموزان در کتابخانه، چینش متنوع کلاس بنا بر پیشنهادها و خود دانش‌آموزان و انجام آن توسط

خاص مناطق، معلم باید پیش‌زمینه‌های تحصیلی و آموزشی و تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان را در نظر بگیرد و آموزش خود را با آن منطبق و هماهنگ سازد. تنوع فعالیت‌ها در این کتاب حاکی از توجه به همین موضوع است. برای مثال، ممکن است دانش‌آموز شما در بیان شفاهی یا نوشتن یک متن کوتاه درباره‌ی یک موضوع ضعیف‌تر عمل کند، اما در درست کردن یک کارت پستال و نمایش پیام به‌صورت نقاشی، قوی‌تر باشد. در نتیجه، شما باید نقاط ضعف و قدرت را در نظر بگیرید و اجازه دهید دانش‌آموز، آموخته‌های خود را با روشی که به آن علاقه‌مندتر است، بیان کند. تلاش کنید دانش‌آموز بتواند نقاط ضعف خود را نیز برطرف کند. مشاهده می‌کنید که هر یک از فعالیت‌های طراحی شده در این کتاب، یکی از هوش‌های چندگانه را تقویت می‌کند.

فعالیت مرتبط: علاوه بر در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان و شناسایی مواردی که قابل اصلاح یا تقویت هستند، معلم‌ها کوشیدند با هدایت دانش‌آموزان به تقسیم کار و استفاده از مهارت‌های متفاوت اعضای گروه در فعالیت‌های گروهی، آن‌ها را در این زمینه هم آموزش دهند.

آموزش در محیط‌های واقعی، به دلیل پیوند میان درس و زندگی، موجب کاربردی‌تر شدن محتوای آموزش می‌شود.

تضاد میان آموزش‌های خانه و مدرسه اثرات نامطلوبی بر دانش‌آموز می‌گذارد.

ج) مشارکت خانواده‌ها را جلب کنید.

هدف عمده‌ی بعضی از فعالیت‌های این کتاب، مهارت‌های زندگی و تربیت اجتماعی است که بدون همراهی و همکاری خانواده‌ها به‌درستی تحقق نمی‌یابد. البته ناگفته نماند، تضاد میان آموزش‌های خانه و مدرسه نیز اثرات نامطلوبی بر دانش‌آموز می‌گذارد. برای مثال، وقتی همدلی با همسایه‌ها یا مراقبت از اموال عمومی محله یا نریختن زباله در محیط زیست و ... را آموزش می‌دهید، خانواده‌ها باید از این آموزش حمایت کنند و با آن همگام شوند. شما می‌توانید از طریق تشکیل جلسات (حداقل سه جلسه در طول سال) نوشتن پیام برای آن‌ها و سایر روش‌ها، اهداف درس را برای آن‌ها تبیین کنید و از آن‌ها بخواهید در مواردی که ذکر شد، دانش‌آموزان را راهنمایی و با آن‌ها همراهی کنند. مشارکت خانواده‌ها در ارزشیابی دانش‌آموزان نیز نباید نادیده گرفته شود. در سنجش بخشی از اهداف، به‌ویژه اهداف مهارتی و نگرشی، از والدین کمک بگیرید. آن‌ها می‌توانند به شما بگویند تغییرات و آثار مطلوب در دانش‌آموزان ظهور و بروز یافته‌اند یا نه؟ در صورتی که توجه و علاقه‌ی دانش‌آموزان نسبت به مسائل کلاسی جلب شود، خود آن‌ها بهترین رابط بین خانه و مدرسه و جلب‌کننده‌ی مشارکت والدین هستند.

فعالیت مرتبط: با شناسایی و جذب والدین علاقه‌مند، رابطه‌ی مدرسه و اولیا تسهیل می‌شود و آن‌ها می‌توانند در سامان‌دهی ارتباط مدرسه با بقیه‌ی والدین کمک زیادی کنند تا بیشترین تعداد ممکن از والدین بتوانند به تناسب امکانات و توانایی‌هایشان، در فرایند آموزشی فرزندانشان مشارکت داشته باشند.

ج) به آموزش مهارت‌های مربوط به عکس‌خوانی، نقشه‌خوانی و خط زمان توجه کنید.

نقشه در آموزش جغرافیا یک عنصر کلیدی است. به طور کلی، هر چه را بتوانیم روی نقشه به نمایش بگذاریم، جغرافیایی است. زیرا جغرافیا با پراکندگی یا نحوه‌ی توزیع پدیده‌ها در مکان سروکار دارد. **فعالیت مرتبط:** با توجه به وجود امکانات اینترنتی و دسترسی دانش‌آموزان به آن‌ها، درک مسائل مربوط به نقشه و نقشه‌خوانی راحت‌تر انجام می‌شود. دیدن اخبار هواشناسی تلویزیونی، استفاده از نقشه‌های شهری تاکسی‌های اینترنتی و ... توصیه می‌شود. نوشتن سررسید اخبار کلاسی به نوعی تمرین خط زمان است. سعی می‌شود در رابطه با هر پدیده و رخدادی که در درس مورد بحث قرار می‌گیرد، حال، گذشته و آینده‌ی آن بیان شود. تصویرهای کتاب و تصویرهای اضافی مربوط به مطالب درسی به بحث گذاشته شدند.

۳. تهیه جدول راهبردها یا حوزه‌های موضوعی ارزش‌ها و اخلاق، ارزش‌ها و نگرش‌ها

پایه	فصل	مفاهیم کلیدی	موارد
سوم	اول: من بزرگ‌تر می‌شوم	مسئولیت‌پذیری	احترام به هم‌نوعان و دوست داشتن آن‌ها به‌عنوان مخلوقات خداوند، پرهیز از ردائل اخلاقی (تمسخر)
	دوم: خانواده	مسئولیت‌پذیری	احترام، مهربانی و قدردانی از بزرگ‌ترهای خانواده
	سوم: همکاری در خانواده	مسئولیت‌پذیری	علاقه‌مندی به همکاری در امور خانه و کمک کردن به اعضای خانواده، تمایل به رعایت نظم و مقررات خانواده، قدردانی از زحمات اعضای خانواده
	چهارم: نیازهای خانواده	مسئولیت‌پذیری	حس قدردانی از نعمت‌های خداوند، علاقه‌مندی به صرفه‌جویی و قناعت در وسایل زندگی و پرهیز از اسراف، تمایل به حفاظت از منابع و تلقی آن‌ها به‌عنوان نعمت خداوند
	پنجم: خانه‌ی ما	مسئولیت‌پذیری	اهمیت قائل شدن برای خانه به‌عنوان جایگاه خانواده تمایل به رعایت نکات ایمنی و حفاظت از محل زندگی
	ششم: مدرسه‌ی ما	مسئولیت‌پذیری	علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات و حفظ نظم در مدرسه، تمایل به همکاری با اولیای مدرسه و مشارکت در امور
	هفتم: از خانه تا مدرسه	مسئولیت‌پذیری	علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات رفت و آمد و احترام به حقوق دیگران، تمایل آگاهانه به حفاظت از خود و رعایت نکات ایمنی
چهارم	اول: محله‌ی ما	مسئولیت‌پذیری تعاون	مسئولیت در قبال حقوق همسایگان، تعلق خاطر به محله، همکاری در امور محله
	دوم: شهر من روستای من	مسئولیت‌پذیری وطن‌دوستی	حساس شدن به چگونگی رابطه‌ی انسان و محیط، علاقه‌مندی به استان و محل زندگی
	سوم: پیدایش شهر و روستا	مسئولیت‌پذیری وطن‌دوستی	حساس بودن به حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی، علاقه و افتخار به گذشته‌ی طولانی کشور
	چهارم: سفری به شهرهای باستانی	مسئولیت‌پذیری وطن‌پرستی	حساس بودن به حفاظت از آثار تاریخی و میراث فرهنگی، علاقه‌مندی به میراث فرهنگی و افتخار به گذشته‌ی طولانی کشور
	پنجم: کشور زیبای من	مسئولیت‌پذیری میهن‌دوستی	قدردانی از نعمت‌های خداوند و مسئولیت در قبال محیط زیست، احساس علاقه به حفاظت از محیط‌های طبیعی ایران
	ششم: ما ایرانی هستیم	مسئولیت‌پذیری میهن‌دوستی	احساس مسئولیت نسبت به حفظ آرمان‌های انقلاب و خون شهدا، احترام به نمادهای ملی
	اول: زندگی با دیگران	مسئولیت‌پذیری تعاون	احساس مسئولیت نسبت به هم‌کلاسی‌ها و افرادی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم، همکاری در گروه و مشارکت در کارهای دسته جمعی
ششم	دوم: سرزمین ما	مسئولیت‌پذیری	احساس مسئولیت در قبال منابع آب و مصرف صحیح
	اول: دوستان ما		پیروی از دستورات دینی در موضوع دوستی، تمایل به ایجاد رابطه‌ی دوستی صحیح و رعایت آداب دوستی
	دوم: تصمیم‌گیری		تمایل به رعایت اصول و مراحل تصمیم‌گیری و تفکر قبل از تصمیم‌گیری، علاقه‌مندی به مشورت با افراد دارای صلاحیت و مراجعه به آن‌ها
	سوم: کشاورزی در ایران		پرهیز از اسراف مواد غذایی، مصرف بهینه، کمک به گرسنگان، تمایل و احترام به کشاورزی، شکرگزاری از مواهب الهی
	چهارم: ایران و منابع انرژی		حساس شدن به موضوع اتلاف انرژی، تمایل به مصرف بهینه و احساس مسئولیت نسبت به حفاظت از منابع انرژی
	پنجم: شکوفایی علوم و فنون پس از ظهور اسلام		میهن‌دوستی، احساس تعلق و تمایل نسبت به مفاخر و دستاوردهای مسلمانان ایرانی در دوره‌ی اسلامی
	ششم: سفری به اصفهان		میهن‌دوستی، احساس تعلق نسبت به میراث فرهنگی هنری کشور و حفاظت از آن‌ها
هفتم: اوقات فراغت		تمایل به داشتن برنامه‌ای متعادل برای فعالیت‌های روزانه، استفاده‌ی بهینه از اوقات فراغت، تمایل به رعایت قوانین و مقررات در مکان‌های عمومی	
ششم	هشتم: پوشاک		تمایل به خرید علاقه‌های لباس (خرید به اندازه‌ی توان مالی، پرهیز از خرید غیرضروری، پس‌انداز)، تمایل به کار و کارآفرینی، تمایل به رعایت موازین دینی در پوشیدن لباس
	نهم: دریاهای ایران		تمایل به حفاظت از منابع و قدردانی از نعمت‌های الهی
	دهم: ایران و همسایگان		احترام به سایر ملل، حمایت از مستضعفان، علاقه‌مندی به معرفی و شناساندن کشور خود به دیگران
	یازدهم: ایستادگی در برابر بیگانه‌گان		میهن‌دوستی، احساس تعلق و افتخار به بزرگان و مبارزان با استعمار
	دوازدهم: آزادی خرمشهر		میهن‌دوستی، روحیه‌ی دفاع از میهن و تمامیت ارضی کشور، قدردانی از شهدا و ایثارگران

۴. تهیهی برنامه‌ی درسی ماه بهمن

پایه سوم / برنامه‌ی درسی ماه بهمن (فصل ۶ مدرسه‌ی ما)

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
برخی مسئولیت‌ها در مدرسه، کار کردهای مدرسه، نقش‌های مختلف کارکنان، مقررات مدرسه	مسئولیت‌ها و تکالیف، نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسات اجتماعی حقوق و قوانین	نظام اجتماعی
	-	زمان، تداوم تغییر
	-	فرهنگ و هویت
علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات و حفظ نظم در مدرسه تمایل به همکاری با اولیای مدرسه و مشارکت در امور	مسئولیت‌پذیری	ارزش‌ها و نگرش‌ها
موقعیت مکانی فضاهای مدرسه و نقشه‌ی آن	پدیده‌های مکانی و پراکندگی	فضا و مکان
انواع مشاغل در مدرسه، صرفه‌جویی در مصرف منابع	کار و کارآفرینی، حفاظت از منابع	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

مقررات چگونه وضع شده‌اند؟ به نظر شما علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات یعنی چه؟ آیا دانش‌آموزان می‌توانند در بهتر شدن شرایط مدرسه تأثیری داشته باشند؟ چگونه؟

۲. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی

۳. حضور دانش‌آموزان در گروه‌های سه یا چهار نفره در مکان‌های مختلف مدرسه، مشاهده‌ی فعالیت‌هایی که در آنجا انجام می‌شود و صحبت با مسئول هر قسمت و سپس جابه‌جایی گروه‌ها، به‌طوری که کلیه‌ی دانش‌آموزان کلاس در همه‌ی قسمت‌ها حضور یابند (اتاق مدیر، ناظم، دفتردار، کتابخانه، پرورشی، بهداشت، بوفه و سرایدار)

۴. تهیه‌ی نقشه‌ی مدرسه توسط معلم و تهیه‌ی راهنمای نقشه توسط دانش‌آموزان، توضیح درباره‌ی فعالیت‌هایی که در آنجا انجام می‌شود و مقررات آن.

۵. انجام فعالیت‌های کتاب

۶. ارزشیابی شفاهی

برنامه‌ی درسی با احتساب دو روز تعطیل برای شش جلسه‌ی درسی نوشته شد.

۱. گفت‌وگو: در مورد مدرسه‌ی خود چه چیزهایی می‌توانید بگویید؟ اگر کسی قبلاً در مدرسه‌ی دیگری بوده است، شباهت‌ها و تفاوت‌های آنجا را با این مدرسه بگوید. اگر کسی در مورد شرایط مدرسه‌ی دوستان خود شنیده، شباهت‌ها و تفاوت‌های آنجا را با این مدرسه بگوید. چه مکان‌هایی در مدرسه‌ی ما هست؟ هر مکان برای چه منظوری استفاده می‌شود؟ چه فعالیت‌هایی در مدرسه انجام می‌شود؟ کارکنان مدرسه چه کسانی هستند؟ هر کدام از آن‌ها چه کارهایی می‌کنند؟ مسئولان و کارکنان مدرسه چه کارهایی را به‌صورت گروهی انجام می‌دهند؟ به نظر شما، مسئولان و کارکنان مدرسه در انجام کارهای گروهی خود موفق هستند؟ مدرسه چه مقرراتی دارد؟ این مقررات لازم هستند؟ کدام مقررات به نظر شما لازم نیست؟ این

پایه چهارم / برنامه‌ی درسی ماه بهمن (فصل ۵ کشور زیبای من)

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
مقررات و قوانین حفاظت از محیط‌های طبیعی و گونه‌های جانوری و گیاهی، مسئولیت در حفاظت از منابع و محیط زیست	مقررات و قوانین مسئولیت‌ها و تکالیف	نظام اجتماعی
	-	زمان، تداوم تغییر
	-	فرهنگ و هویت
قدردانی از نعمت‌های خداوند و مسئولیت در قبال محیط زیست احساس علاقه به حفاظت از محیط‌های طبیعی ایران	مسئولیت‌پذیری میهن‌دوستی	ارزش‌ها و نگرش‌ها
پراکندگی ناهمواری‌های مهم مثل کوه، دشت و جلگه، پوشش جانوری و گیاهی، رابطه‌ی ناهمواری‌ها و آب و هوا با نوع و شیوه‌های زندگی، تنوع محیط زیست در ایران و لزوم حفاظت از گونه‌ها	پدیده‌های مکانی و پراکندگی رابطه‌ی انسان و محیط حفاظت از محیط	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

متن درس‌های ۱۶ و ۱۷ و تصویرخوانی

۴. انجام فعالیت‌های کتاب

۵. انجام فعالیت‌های مربوط به دماسنج و باران‌سنج

۶. گفت‌وگو درباره‌ی پوشش گیاهی و جانوری در ارتباط با ناهمواری‌ها و آب و هوا، خواندن متن درس ۱۸ و تصویرخوانی و انجام فعالیت‌های کتاب.

برنامه‌ی درسی پایه با احتساب دو روز تعطیل برای ۱۰ جلسه نوشته شد.

۱. گفت‌وگو درباره‌ی درس ۱۵ و بیان دیده‌ها و شنیده‌های دانش‌آموزان از نقاط مختلف ایران. خواندن متن و تصویرخوانی

۲. انجام فعالیت‌های کتاب و بررسی نقشه‌ی برجسته‌ی ایران

۳. گفت‌وگو درباره‌ی آب و هوای نقاط مختلف ایران، خواندن

۷ و ۸. گفت‌وگو درباره‌ی زنجیره‌ی غذایی شیر عسل. خواندن متن و تصویرخوانی طبیعت

۹. انجام فعالیت‌های کتاب. ۱۰. ارزشیابی کتبی.

پایه‌ی پنجم / برنامه‌ی درسی ماه بهمن (فصل ۵ کشور زیبای من)

برنامه‌ی درسی پایه با احتساب دو روز تعطیل برای ۱۰ جلسه‌ی درسی نوشته شد. (کتاب راهنمای معلم در دسترس نبود)

۱. ارزشیابی کتبی فصل قبل
۲. گفت‌وگو درباره‌ی مکان‌های مقدس با استفاده از تجربیات و دانسته‌های قبلی دانش‌آموزان از کتاب هدیه‌های آسمانی. آیا تا به حال به زیارت رفته‌اید؟ درباره‌ی مکان‌های مقدس یا زیارتگاه‌ها چه می‌دانید؟ چه زیارتگاه‌هایی را در ایران می‌شناسید؟ چرا مردم برای زیارت به این محل‌ها می‌روند؟ درباره‌ی شهر مکه چه می‌دانید؟ قبله‌نما چیست؟ چه شباهتی با قطب‌نما دارد؟ درباره‌ی شهر مدینه چه می‌دانید؟

۴. خواندن متن درس‌های ۱۵ و ۱۶ و انجام فعالیت‌های کتاب
۵. تمرین تاریخ مبدأ و سال‌های هجری (شمسی و قمری) تاریخی تقویم
۶. گفت‌وگو درباره‌ی کربلا و اهمیت آن و کشور عراق. درباره‌ی این کلمه‌ها هر چه می‌دانید بگویید: کربلا، آبرفت، جلگه، صادرات، کشور نفت‌خیز، نخلستان، صدام، جنگ هشت ساله‌ی ایران و عراق، عاشورا، شیعه
۷. خواندن متن و تصویرخوانی درس‌های ۱۷ و ۱۸ و مطالعات موردی
- ۸ و ۹. انجام فعالیت‌های کتاب
۱۰. ارزشیابی کتبی

پایه‌ی ششم / برنامه‌ی درسی ماه بهمن (فصل‌های ۹ و ۱۰)

برنامه‌ی درسی پایه با احتساب دو روز تعطیل برای ۱۰ جلسه‌ی درسی نوشته شد.

۱. گفت‌وگو درباره‌ی درس دریاهای ایران. اصطلاحات (دریا، ساحل، خلیج، خور، بندر، جزیره، شبه جزیره، تنگه، دریانوردی، رود و اقیانوس). هر چه به ذهنتان می‌رسد بگویید. فکر می‌کنید می‌شود دریا را با کشور دیگری شریک بود؟ فکر می‌کنید ممکن است مرز دو کشور از میان یک دریا بگذرد؟ دریا چه فایده‌ای برای کشور دارد؟
۲. خواندن متن درس و تصویرخوانی
۳. گفت‌وگو درباره‌ی منابع دریایی مثل کشتی، دریانورد، دزد دریایی، ماهی‌گیری، کشتی تفریحی، کشتی بازرگانی و کشتی نفت‌کش. هر چه به ذهنتان می‌رسد بگویید. انسان از دریا چه استفاده‌هایی می‌کند؟ چه شغل‌هایی در رابطه با استفاده از دریا وجود دارند؟ آیا دریا احتیاج به محافظت دارد؟
۴. خواندن متن درس و تصویرخوانی
- ۵ و ۶. انجام فعالیت‌های کتاب
۷. گفت‌وگو درباره‌ی کشورهای همسایه. در مورد مرز چه

چیزهایی می‌دانید؟ مرزها چگونه تعیین می‌شوند؟ آیا مرزها تغییر می‌کنند؟ چگونه؟ آیا برای خارج شدن از کشور باید اجازه گرفت؟ چرا؟ آیا برای ورود به کشورهای دیگر باید اجازه گرفت؟ چرا؟ اگر بدون اجازه از کشور خارج شویم چه می‌شود؟ اگر بدون اجازه وارد کشوری بشویم چه می‌شود؟ چگونه از مرزها محافظت می‌شود؟ در مورد پاسپورت چه می‌دانید؟ در مورد روایت (ویزا) چه می‌دانید؟ در مورد مرز آبی چه می‌دانید؟ کشتی‌ها چگونه اجازه‌ی رد شدن از مرزهای آبی را دریافت می‌کنند؟ در مورد مرز زمینی چه می‌دانید؟ کامیون‌ها چگونه اجازه‌ی رد شدن از مرزهای زمینی را دریافت می‌کنند؟ در مورد مرز هوایی چه می‌دانید؟ هواپیماها چگونه اجازه‌ی رد شدن از مرزهای هوایی را دریافت می‌کنند؟

۸. خواندن متن درس و تصویرخوانی. بررسی انواع مرزهای ایران با کشورهای همسایه از روی نقشه
۹. انجام فعالیت‌های کتاب
۱۰. ارزشیابی کتبی

مفاهیم کلیدی		راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
(فصل ۱۰) ایران و همسایگان	(فصل ۹) دریاهای ایران	نظام اجتماعی
حقوق و قوانین	مؤسسات اجتماعی	زمان تداوم و تغییر
-	-	فرهنگ و هویت
تعلق و هویت، میراث فرهنگی، تنوع شیوه‌های زندگی	میراث فرهنگی، تنوع شیوه‌های زندگی	فضا و مکان
پدیده‌های مکانی، رابطه‌ی انسان با محیط	پدیده‌های مکانی، پراکندگی، رابطه‌ی انسان با محیط، حفاظت از محیط	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
-	کار و کارآفرینی، بهره‌وری، منابع و نظام‌های اقتصادی	ارزش‌ها و نگرش‌ها
احترام به سایر ملل، حمایت از مستضعفان، علاقه‌مندی به معرفی و شناساندن کشور خود به دیگران	تمایل به حفاظت از منابع، قدردانی از نعمت‌های الهی	

توصیه‌های اجتماعی نروزی

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه اسفند

در کارگاهی که تابستان گذشته با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، با هدف تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برگزار شد، بر این مسئله تأکید شد که دانش‌آموزان با انتخاب رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به شغل، به منظور حضور مفید و مؤثر در جامعه، نیازمند احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب هستند. بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادت‌های رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است. بنابراین، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.

یادآوری: مجموعه مطالب این بخش گزارشی از تجربه‌های یک واحد آموزشی است که ممکن است نقدهایی هم بر آن وارد باشد. نکته‌ی مهم این است که شما با شرایط مدرسه‌ی خودتان و البته با وفاداری به برنامه‌ی درسی ملی، شرایط یادگیری مناسب را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.

جلسه‌ی پنجم معلمان درس مطالعات‌های اجتماعی ابتدایی
هفته‌ی آخر بهمن

دستور جلسه

۱. ارائه‌ی بازخورد فعالیت آموزشی ماه بهمن
۲. تهیه‌ی توصیه‌نامه‌ی نروزی
۳. تهیه‌ی برنامه‌ی درسی ماه اسفند

۱. ارائه‌ی بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه بهمن

برنامه‌ی درسی کلیه‌ی پایه‌ها طبق زمان‌بندی انجام شد، جز پایه‌ی چهارم که ارزشیابی کتبی آن به جلسه‌ی اول اسفند موکول شد. **پایه‌ی سوم:** در ضمن گفت‌وگوهای کلاسی، به علاقه‌مندی آگاهانه اشاره شد. تلاش شد این موضوع برای دانش‌آموزان روشن شود که نباید به دلیل نگرانی از عکس‌العمل دیگران، خود را به انجام رعایت قوانین و مقررات مقید کنند، بلکه فقط کافی است اهمیت و لزوم آن قوانین را درک کنند. در این صورت، با علاقه‌مندی آن‌ها را رعایت خواهند کرد. حضور در کنار مسئولان مدرسه در محل کارشان و مشاهده‌ی نحوه‌ی اجرای وظایفشان، شرایطی را که در صورت رعایت نکردن مقررات به‌وجود می‌آید، به آن‌ها نشان داد. نمادگذاری و نمادخوانی نقشه‌ی مدرسه تمرین شد. از آنجا که دانش‌آموزان با ایموجی‌ها و نمادهای کامپیوتری آشنا بودند، این کار برایشان راحت بود.

پایه‌ی چهارم: دانش‌آموزان در مورد تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم خود (مانند شرایط آب‌وهوایی که در فیلم و کارتون دیده بودند) از آب‌وهوای مناطق گوناگون صحبت کردند. کار روی دماسنج و باران‌سنج در گروه‌ها انجام شد. طرح موضوع زنجیره‌ی غذایی در طبیعت برای بچه‌ها جالب بود. هر کدام نام گیاه یا حیوانی را می‌گفتند و دیگری گیاه یا حیواناتی را که توسط آن خورده می‌شد و حیوانی که آن را می‌خورد، نام می‌برد. برای آن‌ها جالب

۲. تهیه‌ی توصیه‌نامه‌ی نوروزی

تا پایان اسفند کتاب‌های درسی پایان یافته و دانش‌آموزان برای دو هفته همراه خانواده خواهند بود. با توجه به ماهیت این درس امکان دارد آنچه را آموخته‌اند در محیط واقعی تجربه و مفاهیم را درونی‌سازی کنند. دانش‌آموزان تمرین‌های زیادی در گفت‌وگوهای کلاسی داشته‌اند. با شنیدن صحبت‌های دیگران فکرهای تازه‌ای به ذهنشان رسید و با بیان آن‌ها دوباره ایده‌های دیگری برای فکرهای تازه‌تر ایجاد شد. آن‌ها متوجه شدند چیزهایی گفته و شنیده شد که به تنهایی به فکرشان نمی‌رسید. آن‌ها این تجربه را پیدا کردند که اگر هر کس اطلاعات خود را با دیگران شریک شود و همه از آن استفاده کنند، به نتایج بهتری می‌رسند. روزهای تعطیل و دیدوبازدیدهای عید نوروز و سفرهای احتمالی می‌تواند فرصت مناسبی باشد که آن‌ها با هم‌سالان و حتی بزرگ‌سالان درباره‌ی مسائل گفت‌وگو کنند و دانش و تجربه‌ی بیشتری کسب کنند. به این منظور، با توجه به جمع‌بندی اهداف آموزش در کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی ویژه‌ی معلمان دوره‌ی ابتدایی، توصیه‌نامه‌ای برای ایام عید نوروز تهیه شد تا در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد.

توصیه‌نامه‌ی نوروزی پایه‌ی سوم

- روزهای عید نوروز فرصت خوبی است که آنچه را در کلاس مطالعات اجتماعی یاد گرفته‌اید، در موقعیتی واقعی تجربه کنید.
- به آب‌وهوای هر روز و تغییرات آن دقت و آن را با هوای روزهای سرد و آلوده‌ی زمستان مقایسه کنید.
- از آنچه در مورد ضرورت نظم و مقررات در مکان‌های مختلف و همکاری در خانواده آموخته‌اید، در طول سفر، در مسیر رفتن به مهمانی، هنگام پذیرایی از مهمانان و کمک به میزبانان استفاده کنید.
- از آنچه در مورد معرفی خود و دوستانتان در حضور جمع با استفاده از جملات و لحن مناسب آموخته‌اید، برای ایجاد ارتباط با افراد جدیدی که با آن‌ها آشنا

بود که انسان در بالای این زنجیره قرار دارد.

پایه‌ی پنجم: دانش‌آموزان در مورد تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم خود (مانند فیلم و کتاب و گفته‌های بزرگ‌ترها) از مکان‌های زیارتی صحبت کردند. درک تاریخ مبدأ کمی مشکل بود. تلاش شد با انجام تمرین‌هایی این موضوع تسهیل شود. برای این کار به مکالمات روزمره اشاره شد. مثل وقتی که والدین می‌گویند قبل

نشان داده شد و در مورد تغییر مرزها و دلایل آن در کلاس گفت‌وگو شد. در مورد ویژگی‌های طبیعی دریاهای شمال و جنوب کشور و مقایسه‌ی استفاده‌هایی که از هر کدام می‌شود، به وسیله‌ی کتاب‌های عکس توضیح داده شد. (عکس‌ها اسکن و روی پرده نشان داده شدند). مراسم بهمن‌ماه با مشارکت دانش‌آموزان و به سرپرستی شوراهای به خوبی انجام شد. همکاران با حوصله از حضور دانش‌آموزان استقبال کردند؛ هرچند در مواردی باعث کندی کار می‌شد.

از تولد تو یا بعد از ازدواج ما یا قبل از جنگ یا قبل از انقلاب که هر کدام از این اتفاق‌ها به نوعی مبدأ زمانی قرار می‌گیرند. درک تفاوت سال شمسی و قمری هم مشکل بود. در واقع لزوم آن را نمی‌فهمیدند.

پایه‌ی ششم: موضوعات دریاها و مرزها با استفاده‌ی کامل از کتاب راهنمای معلم ششم تدریس شد و توجه دانش‌آموزان را جلب کرد. نقشه‌های کشور ایران از دوره‌ی هخامنشیان تا زمان حاضر به دانش‌آموزان

می‌شوید استفاده کنید.

● برای تکمیل شجره‌نامه و شناختن روابط دورتر فامیلی، از اقوام خود که کمتر آن‌ها را ملاقات می‌کنید، پرس‌وجو کنید.

● در دیدوبازدیدها به شما گفته خواهد شد چقدر بزرگ‌تر شده‌ای. شما هم دقت کنید ببینید دیگران چه تغییری کرده‌اند.

● چه کسانی از فامیل و آشنایان دیگر در بین شما نیستند، چه نوزادانی به دنیا آمده‌اند و چه کسانی ازدواج کرده‌اند.

● به شکل و امکانات خانه‌هایی که می‌روید دقت کنید؛ به‌خصوص خانه‌های قدیمی و خانه‌هایی که در سفر می‌بینید. همچنین، خانه‌هایی که در فیلم‌ها و کارتون‌ها می‌بینید، چه ارتباطی با آب‌وهوای آن منطقه دارند؟

● اگر به بازدید از محلی می‌روید که راهنما یا نقشه یا برگه‌ی توضیحات دارد، آن را نگه دارید، بعد از تعطیلات به کلاس بیاورید و در مورد آن‌ها به دوستانتان توضیح دهید.

● اگر تاکسی اینترنتی می‌گیرید یا در اتومبیل از نرم‌افزار هدایت‌کننده استفاده می‌کنید، به نقشه‌ی آن دقت کنید.

● توجه کنید کسانی را که می‌بینید چه شغلی دارند. در این شغل چه چیزی تولید می‌شود یا چه کاری برای دیگران انجام می‌شود که در مقابل آن حقوق می‌گیرند.

● دقت کنید چه کارهایی به نظرتان اسراف می‌آید. آیا غذا بیش از نیاز تهیه می‌شود؟ آیا بقیه‌ی آن دور ریخته می‌شود؟

● در هنگام مهمانی‌ها چقدر زباله تولید می‌شود؟ آیا تفکیک می‌شوند؟

● به آنچه مصرف یا استفاده می‌شود دقت کنید که از چه چیزهایی درست شده است و چگونه. اگر نمی‌دانید پرسید.

● دقت کنید چه چیزهایی می‌خرید؟ آیا همه‌ی آن‌ها ضروری هستند؟ آیا چیزهای ضروری‌تری هستند که بعداً لازم داشته باشید؟

● فکر کنید با عیدی‌هایی که می‌گیرید می‌خواهید چه کار کنید؟ می‌توانید مقداری از آن‌ها را پس‌انداز کنید؟

● اگر کسی قصه‌های شاهنامه را بلند بود، از او بخواهید برایتان تعریف کند.

● به جای بازی‌های یارانه‌ای، به چیزهای جالب زیادی که دوروبرتان هست توجه کنید.

● از هم‌سالانتان در مورد مدرسه‌هایشان پرس‌وجو کنید. بعد از تعطیلات برای کلاس توضیح دهید.

● یک سررسید تهیه کنید و مثل سررسید کلاس، اتفاقات روزانه را در آن یادداشت کنید. نکات جالب آن را بعد از تعطیلات برای کلاس توضیح دهید.

● امیدوارم با استفاده از تجربه‌هایی که در مورد کار گروهی و

ارتباط با دوستانتان در مدرسه داشته‌اید، بازی‌های گروهی و معاشرت‌های لذت‌بخش و شادی‌آوری با هم‌سالان داشته باشید. توجه و احترام به بزرگ‌ترها و قدردانی از زحمات آن‌ها و کمک و همکاری با آن‌ها را فراموش نکنید. روزهای بسیار خوشی را در کنار خانواده برای شما آرزو می‌کنم.

توصیه‌نامه‌ی نوروزی پایه‌ی پنجم

● روزهای عید نوروز فرصت بسیار خوبی است که آنچه را در کلاس مطالعات اجتماعی یاد گرفته‌اید، در یک موقعیت واقعی تجربه کنید.

● به آب‌وهوای هر روز و تغییرات آن دقت و آن را با هوای روزهای سرد و آلوده‌ی زمستان مقایسه کنید.

● از آنچه در مورد ضرورت نظم و مقررات در مکان‌های مختلف و همکاری در خانواده آموخته‌اید، در سفر، در مسیر رفتن به مهمانی، پذیرایی از مهمانان و کمک به میزبانان استفاده کنید.

● از آنچه در مورد معرفی خود و دوستانتان در حضور جمع با استفاده از جملات و لحن مناسب آموخته‌اید، برای ایجاد ارتباط با افراد جدیدی که با آن‌ها آشنا می‌شوید استفاده کنید.

● برای تکمیل شجره‌نامه و شناختن روابط دیگر فامیلی، از اقوامی که کمتر آن‌ها را ملاقات می‌کنید، پرس‌وجو کنید.

● در دیدوبازدیدها به شما گفته خواهد شد چقدر بزرگ‌تر شده‌ای. شما هم دقت کنید ببینید دیگران چه تغییری کرده‌اند.

● چه کسانی از فامیل و آشنایان دیگر در بین شما نیستند؟ چه نوزادانی به دنیا آمده‌اند؟ چه کسانی ازدواج کرده‌اند؟

● به شکل و امکانات خانه‌هایی که می‌روید دقت کنید؛ به‌خصوص خانه‌های قدیمی و خانه‌هایی که در سفر می‌بینید. همچنین، خانه‌هایی که در فیلم‌ها و کارتون‌ها می‌بینید، چه ارتباطی با آب‌وهوای آن منطقه دارند؟

● اگر به بازدید از محلی می‌روید که راهنما یا نقشه یا برگه‌ی توضیحات دارد، آن را نگه دارید و بعد از تعطیلات به کلاس بیاورید و در مورد آن‌ها به دوستانتان توضیح دهید.

● اگر تاکسی اینترنتی می‌گیرید یا در اتومبیل از نرم‌افزار هدایت‌کننده استفاده می‌کنید، به نقشه‌ی آن دقت کنید.

● کسانی که می‌بینید چه شغلی دارند. در این شغل چه چیزی تولید می‌شود یا چه کاری برای دیگران انجام می‌شود که در مقابل آن حقوق می‌گیرند؟

● دقت کنید چه کارهایی به نظرتان اسراف می‌آید؟ آیا غذا بیش از نیاز تهیه می‌شود؟ آیا بقیه‌ی آن دور ریخته می‌شود؟

● در مهمانی‌ها چقدر زباله تولید می‌شود؟ آیا تفکیک می‌شوند؟

● به آنچه مصرف یا استفاده می‌شود دقت کنید، ببینید از چه چیزهایی درست شده‌اند و چگونه؟ اگر نمی‌دانید پرسید.

- منابع انرژی آنجا پرس و جو کنید.
- دقت کنید چیزهایی که استفاده می‌کنید توسط صنایع مصرفی تولید شده‌اند یا صنایع مادر؟ اگر نمی‌دانید پرس و جو کنید.
- دقت کنید چگونه می‌شود در مصرف مواد و انرژی صرفه‌جویی کرد.
- در مورد کشورهای همسایه‌ی ایران با همسالانتان گفت‌وگو کنید، ببینید آن‌ها چه اطلاعاتی دارند.
- در مورد قاره‌ها، اقیانوس‌ها، خط استوا، مدارها، نصف‌النهار، نیم‌کره، حرکت‌های کره‌ی زمین (چرخشی و انتقالی) مسابقه‌ای، به‌صورت سؤال و جواب، با همسالانتان ترتیب دهید.
- امیدوارم با استفاده از تجربه‌هایی که در مورد کار گروهی و ارتباط با دوستانتان در مدرسه داشته‌اید، بازی‌های گروهی و معاشرت‌های لذت‌بخش و شادآوری با همسالان داشته باشید. توجه و احترام به بزرگ‌ترها و قدردانی از زحمات آن‌ها و کمک و همکاری با آن‌ها را فراموش نکنید. روزهای بسیار خوشی را در کنار خانواده برای شما آرزو می‌کنم.

- دقت کنید چه چیزهایی می‌خرید؟ آیا همه‌ی آن‌ها ضروری هستند؟ آیا چیزهای ضروری‌تری هستند که بعداً لازم داشته باشید؟
- فکر کنید با عیدی‌هایی که می‌گیرید می‌خواهید چه کار کنید؟ می‌توانید مقداری از آن‌ها را پس‌انداز کنید؟
- اگر کسی قصه‌های شاهنامه را بلد بود، از او بخواهید برایتان تعریف کند.
- به جای بازی‌های یارانه‌ای، به چیزهای جالب زیادی که دوروبرتان هست توجه کنید.
- از همسالانتان در مورد مدرسه‌هایشان پرس و جو کنید. بعد از تعطیلات برای کلاس توضیح دهید.
- یک سررسید تهیه کنید و مثل سررسید کلاس، اتفاقات روزانه را در آن یادداشت کنید. نکات جالب آن را بعد از تعطیلات برای کلاس توضیح دهید.
- جهت‌های اصلی و فرعی جغرافیایی را در سفرهای درون‌شهری و بین‌شهری دنبال کنید و به آب‌وهوای مناطقی که می‌روید دقت کنید.
- با توجه به آنچه در کلاس مطالعات اجتماعی یاد گرفته‌اید، به رود، دریا، کوه، قله، جلگه، دشت و پدیده‌های طبیعی دیگر که با آن‌ها روبه‌رو می‌شوید دقت کنید و درباره‌ی آن‌ها پرس و جو کنید.
- در مورد استفاده از انواع راه‌های (زمینی، هوایی و دریایی) که احتمالاً از آن‌ها می‌گذرید، دقت کنید و درباره‌ی آن‌ها پرس و جو کنید.
- اگر به روستا می‌روید، به زندگی روستایی دقت و آن را با زندگی شهری مقایسه کنید. اگر توانستید عکس بگیرید و برای کلاس بیاورید.
- می‌توانید در هفته‌ی دوم تعطیلات سری به شهر کتاب بزنید و در بخش مربوط به گروه سنی خود کتاب‌های تاریخ و جغرافیا را ورق بزنید و از هر کدام خوششان آمد، آن را بخرید یا مشخصاتش را یادداشت کنید و از کتابخانه امانت بگیرید. می‌توانید کتاب یا مشخصات آن را به کلاس بیاورید.
- می‌توانید به سایت دانشنامه‌ی رشد www.daneshnamehroshd.ir مراجعه کنید و از اطلاعات آن استفاده کنید یا فیلم‌های مستند تاریخ و جغرافیای شبکه‌ی مستند را از طریق سایت doctv.ir تماشا کنید. اگر توانستید فیلم را ضبط کنید و به کلاس بیاورید. - اگر به سفر می‌روید، یک نقشه‌ی راه‌های ایران را همراه داشته باشید و در طول سفر موقعیت خود را روی نقشه پیدا کنید. توجه داشته باشید در کدام موقعیت از تقسیمات کشوری ایران (استان، شهرستان، شهر و روستا) قرار گرفته‌اید.
- اگر به سفر می‌روید، در مورد وضعیت کشاورزی، دام‌پروری و

توصیه‌نامه‌ی نوروزی پایه‌ی ششم

- روزهای عید نوروز فرصت بسیار خوبی است که آنچه را در کلاس مطالعات اجتماعی یاد گرفته‌اید در یک موقعیت واقعی تجربه کنید.
- به آب‌وهوای هر روز و تغییرات آن دقت کنید و آن را با هوای روزهای سرد و آلوده‌ی زمستان مقایسه کنید.
- از آنچه در مورد ضرورت نظم و مقررات در مکان‌های مختلف و همکاری در خانواده آموخته‌اید، در سفر، در مسیر رفتن به مهمانی، پذیرایی از مهمانان و کمک به میزبانان استفاده کنید.
- از آنچه در مورد معرفی خود و دوستانتان در حضور جمع با استفاده از جملات و لحن مناسب آموخته‌اید، برای ایجاد ارتباط با افراد جدیدی که با آن‌ها آشنا می‌شوید، استفاده کنید.
- برای تکمیل شجره‌نامه و شناختن روابط دیگر فAMILI، از اقوامی که کمتر آن‌ها را ملاقات می‌کنید، پرس‌وجو کنید.
- در دیدوبازدیدها به شما گفته خواهد شد چقدر بزرگ‌تر شده‌ای. شما هم دقت کنید ببینید دیگران چه تغییراتی کرده‌اند؟
- چه کسانی از فامیل و آشنایانتان دیگر در بین شما نیستند؟ چه نوزادانی به دنیا آمده‌اند؟ چه کسانی ازدواج کرده‌اند؟
- به شکل و امکانات خانه‌هایی که می‌روید دقت کنید؛ به خصوص خانه‌های قدیمی و خانه‌هایی که در سفر می‌بینید. همچنین، خانه‌هایی که در فیلم‌ها و کارتون‌ها می‌بینید، چه ارتباطی با آب‌وهوای آن منطقه دارند؟
- اگر به بازدید از محلی می‌روید که راهنما یا نقشه یا برگه‌ی توضیحات دارد، آن را نگه دارید و بعد از تعطیلات به کلاس بیاورید و در مورد آن‌ها به دوستانتان توضیح دهید.
- اگر تا کسی اینترنتی می‌گیرید یا در اتومبیل از نرم‌افزار هدایت‌کننده استفاده می‌کنید، به نقشه‌ی آن دقت کنید.
- کسانی که می‌بینید چه شغلی دارند؟ در این شغل چه چیزی تولید می‌شود یا چه کاری برای دیگران انجام می‌شود که در مقابل آن حقوق می‌گیرند.
- دقت کنید چه کارهایی به نظرتان اسراف می‌آید؟ آیا غذا بیش از نیاز تهیه می‌شود؟ آیا بقیه‌ی آن دور ریخته می‌شود؟
- در هنگام میهمانی‌ها چقدر زباله تولید می‌شود؟ آیا تفکیک می‌شوند؟
- به آنچه مصرف یا استفاده می‌شود دقت کنید که از چه چیزهایی درست شده است و چگونه؟ اگر نمی‌دانید پرسید.
- دقت کنید چه چیزهایی می‌خرید؟ آیا همه‌ی آن‌ها ضروری هستند؟ آیا چیزهای ضروری تری هستند که بعداً لازم داشته باشید؟
- فکر کنید با عیدی‌هایی که می‌گیرید می‌خواهید چه کار کنید؟ می‌توانید مقداری از آن‌ها را پس‌انداز کنید؟
- اگر کسی قصه‌های شاهنامه را بلد بود، از او بخواهید برایتان تعریف کند.
- به جای بازی‌های رایانه‌ای، به چیزهای جالب زیادی که دوروبرتان هست توجه کنید.
- از هم‌سالانتان در مورد مدرسه‌هایشان پرس‌وجو کنید. بعد از تعطیلات برای کلاس توضیح دهید.
- یک سررسید تهیه کنید و مثل سررسید کلاس، اتفاقات روزانه را در آن یادداشت کنید. نکات جالب آن را بعد از تعطیلات برای کلاس توضیح دهید.
- جهت‌های اصلی و فرعی جغرافیایی را در سفرهای درون‌شهری و بین‌شهری دنبال کنید و به آب‌وهوای مناطقی که می‌روید دقت کنید.
- با توجه به آنچه در کلاس مطالعات اجتماعی یاد گرفته‌اید، به رود، دریا، کوه، قله، جلگه، دشت و پدیده‌های طبیعی دیگر که با آن‌ها روبه‌رو می‌شوید دقت

کنید و درباره‌ی آن‌ها پرس‌وجو کنید.

● در مورد استفاده از انواع راه‌های (زمینی، هوایی و دریایی) که احتمالاً از آن می‌گذرید، دقت کنید و درباره‌ی آن‌ها پرس‌وجو کنید.

● اگر به روستا می‌روید، به زندگی روستایی دقت و آن را با زندگی شهری مقایسه کنید. اگر توانستید عکس بگیرید و به کلاس بیاورید.

● می‌توانید در هفته‌ی دوم تعطیلات سری به شهر کتاب بزنید و در بخش مربوط به گروه سنی خود، کتاب‌های تاریخ و جغرافیا را ورق بزنید و از هر کدام خوشتان آمد، آن را بخرید و یا مشخصاتش را یادداشت کنید و از کتابخانه امانت بگیرید. می‌توانید کتاب یا مشخصات آن را به کلاس بیاورید.

● می‌توانید به سایت دانشنامه‌ی رشد www.daneshnamehroshd.ir مراجعه کنید و از اطلاعات آن استفاده کنید یا فیلم‌های مستند تاریخ و جغرافیای شبکه‌ی مستند را از طریق سایت doctv.ir تماشا کنید. اگر توانستید فیلم را ضبط کنید و برای کلاس بیاورید.

– اگر به سفر می‌روید، یک نقشه‌ی راه‌های ایران همراه داشته باشید و در طول سفر موقعیت خود را روی نقشه پیدا کنید. توجه داشته باشید در کدام موقعیت از تقسیمات کشوری ایران (استان، شهرستان، شهر و روستا) قرار گرفته‌اید؟

– اگر به سفر می‌روید، در مورد وضعیت کشاورزی، دام‌پروری و منابع انرژی آنجا پرس‌وجو کنید.

– دقت کنید چیزهایی که استفاده می‌کنید، توسط صنایع مصرفی تولید شده‌اند یا صنایع مادر؟ اگر نمی‌دانید پرس‌وجو کنید.

– دقت کنید چگونه می‌شود در مصرف مواد و انرژی صرفه‌جویی کرد.

– در مورد کشورهای همسایه‌ی ایران با هم‌سالانتان گفت‌وگو کنید، ببینید آن‌ها چه اطلاعاتی دارند؟

– در مورد قاره‌ها، اقیانوس‌ها، خط استوا، مدارها، نصف‌النهار، نیم‌کره، حرکت‌های کره‌ی زمین (چرخشی و انتقالی) مسابقه‌ای، به صورت سؤال و جواب، با هم‌سالانتان ترتیب دهید.

– با توجه به آنچه در مورد برنامه‌ریزی روزانه و اوقات فراغت یاد گرفته‌اید، برای روزهای تعطیل برنامه‌ای بنویسید و در پایان هر روز ببینید چه مقدار از آن اجرا شده و چرا بقیه اجرا نشده است؟

– با آنچه درباره‌ی رابطه‌ی دوستی آموخته‌اید، ببینید می‌توانید دوستان جدیدی با توجه به ملاک‌های صحیح پیدا کنید؟

– اگر به مناطق کشاورزی سفر می‌کنید، در مورد عوامل طبیعی و انسانی مؤثر در کشاورزی و محصولات کشاورزی آن منطقه پرس‌وجو کنید.

– اگر به مناطق ساحلی سفر می‌کنید، درباره‌ی استفاده‌هایی که از دریا می‌شود و خطراتی که دریا و موجودات داخل آن را تهدید می‌کند و نحوه‌ی حفاظت از دریا، از مردم محلی پرس‌وجو کنید.

– اگر به مناطق مرزی می‌روید، در مورد شرایط زندگی آنجا و رابطه‌ی آن با کشورهای همسایه پرس‌وجو کنید.

– در دیدوبازدیدهای عید لباس‌های متنوعی می‌بینید. درباره‌ی مواد اولیه و نحوه‌ی تهیه‌ی آن‌ها پرس‌وجو کنید.

– امیدوارم با استفاده از تجربه‌هایی که در مورد کار گروهی و ارتباط با دوستانتان در مدرسه داشته‌اید، بازی‌های گروهی و معاشرت‌های لذت‌بخش و شادای آوری با هم‌سالان داشته باشید. توجه و احترام به بزرگ‌ترها و قدردانی از زحمات آن‌ها و کمک و همکاری با آن‌ها را فراموش نکنید. روزهای بسیار خوشی را در کنار خانواده برای شما آرزو می‌کنم.

توصیه‌نامه‌ی نوروزی پایه‌ی چهارم

- جهت‌های اصلی و فرعی جغرافیایی را در سفرهای درون‌شهری و بین‌شهری دنبال کنید و به آب‌وهوای مناطقی که می‌روید دقت کنید.
- با توجه به آنچه در کلاس مطالعات اجتماعی یاد گرفته‌اید، به رود، دریا، کوه، قله، جلگه، دشت و پدیده‌های طبیعی دیگر که با آن‌ها روبه‌رو می‌شوید دقت کنید و درباره‌ی آن‌ها پرس‌وجو کنید.
- در مورد استفاده از راه‌های (زمینی، هوایی و دریایی) که احتمالاً از آن می‌گذرید دقت کنید و درباره‌ی آن‌ها پرس‌وجو کنید.
- اگر به روستا می‌روید، به زندگی روستایی دقت و آن را با زندگی شهری مقایسه کنید. اگر توانستید عکس بگیرید و برای کلاس بیاورید.
- می‌توانید در هفته‌ی دوم تعطیلات سری به شهر کتاب بزنید و بخش مربوط به گروه سنی خود، کتاب‌های تاریخ و جغرافیا را ورق بزنید و از هر کدام خوششان آمد، آن را بخرید و یا مشخصاتش را یادداشت کنید و از کتابخانه امانت بگیرید. می‌توانید کتاب یا مشخصات آن را برای کلاس هم بیاورید.
- می‌توانید به سایت دانشنامه‌ی رشد www.daneshnamehroshd.ir مراجعه کنید و از اطلاعات آن استفاده کنید یا فیلم‌های مستند تاریخ و جغرافیای شبکه‌ی مستند را از طریق سایت doctv.ir تماشا کنید. اگر توانستید فیلم‌ها را ضبط کنید و به کلاس بیاورید. امیدوارم با استفاده از تجربه‌هایی که در مورد کار گروهی و ارتباط با دوستانتان در مدرسه داشته‌اید، بازی‌های گروهی و معاشرت‌های لذت‌بخش و شادای‌آوری با هم‌سالان داشته باشید. توجه و احترام به بزرگ‌ترها و قدردانی از زحمات آن‌ها و کمک و همکاری با آن‌ها را فراموش نکنید. روزهای بسیار خوشی را در کنار خانواده برای شما آرزو می‌کنم.

- روزهای عید نوروز فرصت بسیار خوبی است که آنچه را در کلاس مطالعات اجتماعی یاد گرفته‌اید، در یک موقعیت واقعی تجربه کنید.
- به آب‌وهوای هر روز و تغییرات آن دقت کنید و آن را با هوای روزهای سرد و آلوده‌ی زمستان مقایسه کنید.
- از آنچه در مورد ضرورت نظم و مقررات در مکان‌های مختلف و همکاری در خانواده آموخته‌اید، در سفر، در مسیر رفتن به مهمانی، پذیرایی از مهمانان و کمک به میزبانان استفاده کنید.
- از آنچه در مورد معرفی خود و دوستانتان در حضور جمع با استفاده از جملات و لحن مناسب آموخته‌اید، برای ایجاد ارتباط با افراد جدیدی که با آن‌ها آشنا می‌شوید استفاده کنید.
- برای تکمیل شجره‌نامه و شناختن روابط دیگر فامیلی، از اقوامی که کمتر آن‌ها را ملاقات می‌کنید، پرس‌وجو کنید.
- در دیدوبازدیدها به شما گفته خواهد شد چقدر بزرگ‌تر شده‌ای. شما هم دقت کنید ببینید دیگران چه تغییراتی کرده‌اند.
- چه کسانی از فامیل و آشنایانتان دیگر در بین شما نیستند؟ چه نوزادانی به دنیا آمده‌اند؟ چه کسانی ازدواج کرده‌اند؟
- به شکل و امکانات خانه‌هایی که می‌روید دقت کنید؛ به خصوص خانه‌های قدیمی و خانه‌هایی که در سفر می‌بینید. همچنین، خانه‌هایی که در فیلم‌ها و کارتون‌ها می‌بینید، چه ارتباطی با آب‌وهوای آن منطقه دارند؟
- اگر به بازدید از محلی می‌روید که راهنما یا نقشه یا برگه‌ی توضیحات دارد، آن را نگه دارید و بعد از تعطیلات به کلاس بیاورید و در مورد آن‌ها به دوستانتان توضیح دهید.
- اگر تاکسی اینترنتی می‌گیرید یا در اتومبیل از نرم‌افزار هدایت‌کننده استفاده می‌کنید، به نقشه‌ی آن دقت کنید.
- توجه کنید، کسانی را که می‌بینید چه شغلی دارند؟ در این شغل چه چیزی تولید می‌شود یا چه کاری برای دیگران انجام می‌شود که در مقابل آن حقوق می‌گیرند؟
- دقت کنید چه کارهایی به نظرتان اسراف می‌آید؟ آیا غذا بیش از نیاز تهیه می‌شود آیا بقیه‌ی آن دور ریخته می‌شود.
- در هنگام میهمانی‌ها چقدر زباله تولید می‌شود؟ آیا تفکیک می‌شوند؟
- به آنچه مصرف یا استفاده می‌شود دقت کنید که از چه چیزهایی درست شده است و چگونه. اگر نمی‌دانید بپرسید.
- دقت کنید چه چیزهایی می‌خرید؟ آیا همه‌ی آن‌ها ضروری هستند؟ آیا چیزهای ضروری‌تری هستند که بعداً لازم داشته باشید؟
- فکر کنید با عیدی‌هایی که می‌گیرید می‌خواهید چه کار کنید؟ می‌توانید مقداری از آن‌ها را پس‌انداز کنید؟
- اگر کسی قصه‌های شاهنامه را بلد بود، از او بخواهید برایتان تعریف کند.
- به جای بازی‌های بارانه‌ای، به چیزهای جالب زیادی که دوروبرتان هست توجه کنید.
- از هم‌سالانتان در مورد مدرسه‌هایشان پرس‌وجو کنید. بعد از تعطیلات برای کلاس توضیح دهید.
- یک سررسید تهیه کنید و مثل سررسید کلاس، اتفاقات روزانه را در آن یادداشت کنید. نکات جالب آن را بعد از تعطیلات برای کلاس توضیح دهید.

شناختن اعضای فامیل، روابط فامیلی و تکمیل شجره‌نامه

توجه به زندگی مردم منطقه

توجه به نقشه‌ها و راهنماهای مکان‌ها

شنیدن قصه‌های شاهنامه

توجه به بازی‌ها به جز بازی‌های رایانه‌ای

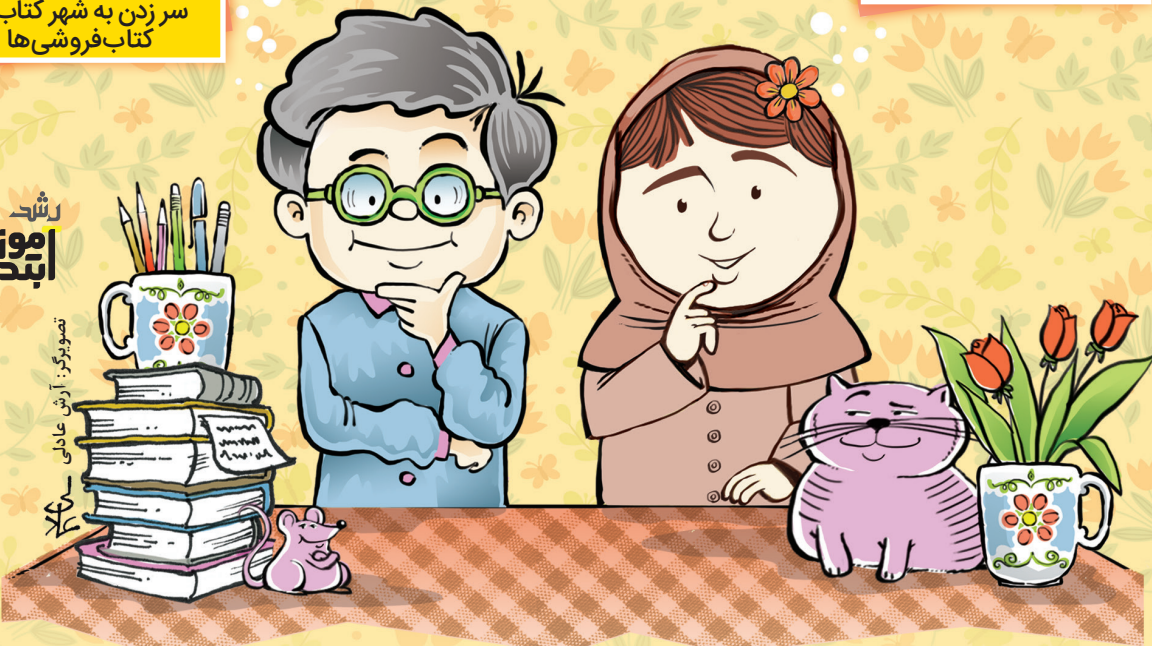
سر زدن به شهر کتاب یا کتاب‌فروشی‌ها

کتاب‌بازی

مشاوره آموزشی

تصویرگر: آرش عابدی

توصیه‌های نوروزی برای درس مطالعات اجتماعی

- ۹ شنیدن قصه‌های شاهنامه
- ۱۰ توجه به بازی‌ها به جز بازی‌های رایانه‌ای
- ۱۱ توجه به جغرافیای منطقه
- ۱۲ توجه به انواع راه‌های ترابری
- ۱۳ توجه به زندگی مردم منطقه
- ۱۴ سر زدن به شهر کتاب یا کتاب‌فروشی‌ها
- ۱۵ سایر موارد را می‌توانید در توصیه‌نامه‌ها ببینید.

- ۱ توجه به آب‌وهوای روزانه و تغییرات آن
- ۲ توجه به ضرورت نظم و مقررات
- ۳ شناختن اعضای فامیل، روابط فامیلی و تکمیل شجره‌نامه
- ۴ توجه به ارتباط آب‌وهوای منطقه با شکل خانه‌ها
- ۵ توجه به نقشه‌ها و راهنماهای مکان‌ها
- ۶ توجه به شغل افراد مختلف
- ۷ توجه به مواد مصرفی در خانواده
- ۸ با عیدی‌هایتان چه کار می‌کنید؟

برنامه‌ی درسی پایه‌ی سوم برای هشت جلسه نوشته شد.

مورد	مفاهیم کلیدی	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
مراقبت از خود و رعایت حقوق دیگران در کوچه و خیابان کارکرد پلیس، کارکرد پست قوانین رفت‌وآمد	مسئولیت‌ها و تکالیف نقش‌ها، گروه‌ها و مؤسسه‌های اجتماعی حقوق و قوانین	نظام اجتماعی
-	-	زمان، تداوم و تغییر
آموزه‌های دینی، حرکت از خانه با نام و یاد خدا	میراث فرهنگی	فرهنگ و هویت
علاقه‌مندی آگاهانه به رعایت مقررات رفت‌وآمد و احترام به حقوق دیگران تمایل آگاهانه به حفاظت از خود و رعایت نکات ایمنی	مسئولیت‌پذیری	ارزش‌ها و اخلاق
موقعیت مکانی پدیده‌ها در کوچه و خیابان رابطه‌ی فرد با فضاها و پیرامون موقعیت مکانی	پدیده‌های مکانی و پراکندگی رابطه‌ی انسان و محیط	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

جلسات

در کلاس را به او بدهید تا کتاب شما را بیاورد (با کروکی). با دوستی از کلاس دیگر در حیاط مدرسه هستید. نشانی کلاس و میز خود را به او بدهید تا کتاب شما را بیاورد (با کروکی). از روی نقشه‌ی شهرتان بگویید خانه‌ی شما در کجای شهر است؟ از روی نقشه‌ی شهرتان بگویید مدرسه‌ی شما در کجای شهر است؟ برای رفتن از خانه به مدرسه به چه جهتی باید بروید؟ برای رفتن از مدرسه به خانه به چه جهتی باید بروید؟

۱. گفت‌وگو: وقتی می‌گوییم آدرس یا نشانی، منظورمان چیست؟ چرا بزرگراه‌ها، خیابان‌ها و کوچه‌ها اسم یا شماره دارند؟ این اسم‌ها چگونه انتخاب می‌شوند؟ چرا خانه‌ها شماره‌ی پلاک دارند؟ این پلاک‌ها چگونه تعیین و نصب می‌شوند؟ می‌توانید نشانی خانه‌ی خود را بگویید؟ نشانی خانه‌ی چه کسان دیگری را می‌توانید بگویید؟ می‌توانید نشانی مدرسه‌ی خود را بگویید؟ می‌توانید نشانی محل کار پدر و مادر خود را بگویید؟ چشمتان را ببندید و مسیر خانه تا سوپرمارکتان را به خاطر بیاورید و هرچه را سر راه می‌بینید، بگویید. خواندن متن درس و تصویرخوانی درس خانه‌ی شما کجاست.

۴. گفت‌وگو: وقتی می‌گوییم پیام، منظورمان چیست؟ وقتی کسی در کنار ماست، چگونه پیام خود را به او می‌رسانیم؟ وقتی کسی از ما دور است، چگونه پیام خود را به او می‌رسانیم؟ چرا نامه می‌فرستیم؟ نامه چگونه به دست کسی می‌رسد؟ در اداره‌ی پست چه اتفاقی می‌افتد؟ وقتی اداره‌ی پست نبود، پیام‌ها چگونه فرستاده و دریافت می‌شدند؟ امروزه پیام‌ها به چه شکل‌هایی فرستاده و دریافت می‌شوند؟ وقتی می‌گوییم کدپستی، منظورمان چیست؟ فرض کنید برای کسی هدیه گرفته‌اید. وقتی او نزدیک ماست، چگونه بسته را به او می‌رسانیم؟ وقتی کسی از ما دور است، چگونه بسته را به او می‌رسانیم؟ خواندن متن درس و تصویرخوانی درس پست و انجام فعالیت‌های کتاب.

۲. گفت‌وگو: وقتی می‌گوییم جهت، منظورمان چیست؟ جهت‌های اصلی را می‌شناسید؟ انسان‌ها برای انجام چه کارهایی به دانستن جهت‌ها نیاز داشته و دارند؟ دانستن جهت‌ها چه کمکی به کاروان‌های تجاری، هنگام گذشتن از بیابان‌ها، می‌کرده است؟ دانستن جهت‌ها چه کمکی به دریانوردان، هنگام گذشتن از دریاها، می‌کند؟ دانستن جهت‌ها چه کمکی به خلبانان هواپیماها می‌کند؟ قطب‌نما چیست؟ قبله‌نما چیست؟ یک نمونه کارت عروسی که کروکی دارد به دانش‌آموزان نشان داده می‌شود و درباره‌ی آن توضیح داده می‌شود. خواندن متن درس و تصویرخوانی جهت‌های اصلی.

۵. گفت‌وگو: ایمنی رفت‌وآمد: هنگام رفت‌وآمد در کوچه و خیابان چه مشکلاتی ممکن است برای ما پیش بیاید؟ چگونه می‌توانیم از پیش آمدن این مشکلات جلوگیری کنیم؟ برای گرفتن گواهی‌نامه‌ی رانندگی چه کارهایی باید انجام داد؟

۳. انجام فعالیت‌های کتاب با استفاده از جهت‌های اصلی: با هم کلاسی در حیاط مدرسه هستید. نشانی میز خود

در باره‌ی علائم راهنمایی و رانندگی چه می‌دانید؟ چرا یک راننده جریمه می‌شود؟ این جمله را کامل کنید: کاش پدر یا مادرم هنگام رانندگی ... نمی‌کرد. کاش پدر یا مادرم هنگام رانندگی ... می‌کرد. عابر پیاده چه نکاتی را باید رعایت کند؟ پل هوایی در چه جاهایی نصب می‌شود؟ چرا؟ خواندن درس ایمنی در کوچه و خیابان و تصویرخوانی.

۶ و ۷. انجام فعالیت‌های کتاب

۸. ارزشیابی شفاهی و توضیح درباره‌ی برگه‌ی توصیه‌هایی برای ایام تعطیل و توزیع آن بین دانش‌آموزان. برگه باید به رؤیت والدین برسد و امضا شود و به معلم تحویل داده شود. معلم بعد از ثبت اسامی آن‌ها را به دانش‌آموزان برمی‌گرداند تا بتوانند در طول تعطیلات به آن‌ها مراجعه کنند.

پایه‌ی چهارم فصل ۶ ما ایرانی هستیم

برنامه‌ی درسی پایه‌ی چهارم برای ۱۲ جلسه نوشته شد.

مفاهیم کلیدی	موازد	راهبرد یا حوزه‌ی موضوعی
حقوق و قوانین، مسئولیت‌ها و تکالیف	قانون اساسی، احترام به پرچم، سرود ملی و... و پیروی از رهبری	نظام اجتماعی
تحول، پیشرفت و تداوم، مدارک و شواهد، علت‌ها و معلول‌ها	انقلاب اسلامی، تغییر حکومت شاهنشاهی به جمهوری اسلامی، تقویم و کارکردهای آن، روزهای تعطیل رسمی، علل وقوع انقلاب اسلامی	زمان، تداوم و تغییر
تنوع فرهنگ‌ها و شیوه‌های زندگی، میراث فرهنگی، تعلق و هویت	تنوع اقوام ایرانی، آشنایی با ابعاد شخصیتی امام خمینی (ره) تعلق به کشور ایران	فرهنگ و هویت
مسئولیت‌پذیری، میهن دوستی	مسئولیت نسبت به حفظ آرمان‌های انقلاب و خون شهدا، احترام به نمادهای ملی	ارزش‌ها و نگرش‌ها
پدیده‌های مکانی و پراکندگی	موقعیت مکانی برخی از اقوام	فضا و مکان
-	-	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

جلسات

۱. ارزشیابی فصل قبل
۲. گفت‌وگو درباره‌ی نشانه‌های ملی ما: قانون اساسی، خط و زبان فارسی، پرچم، سرود ملی و تقویم مشترک که با عید نوروز شروع می‌شود.
۳. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۴. انجام فعالیت‌های کتاب
۵. گفت‌وگو درباره‌ی تقویم: آیا تا به حال از تقویم استفاده کرده‌اید؟ چرا این همه تقویم چاپ می‌شود؟ مردم از تقویم چه استفاده‌هایی می‌کنند؟ آیا تقویم همیشه بوده است؟ آیا تقویم همه‌ی کشورها مثل هم است؟
۶. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۷. انجام فعالیت‌های کتاب

پایه‌ی پنجم فصل ۵ ایران بعد از اسلام

برنامه‌ی درسی پایه‌ی پنجم برای ۱۲ جلسه نوشته شد.

جلسات

۱. گفت‌وگو درباره‌ی تاریخ اسلام که سال گذشته خوانده شده است. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۲. گفت‌وگو درباره‌ی حکومت‌های ایرانی بعد از اسلام.
۳. گفت‌وگو درباره‌ی رونق فرهنگ و هنر در دوره‌ی حکومت‌های ایرانی. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۴. انجام فعالیت‌های کتاب

۵. گفت‌وگو درباره‌ی وزیران کاردان ایرانی و نقش آن‌ها در آبادانی شهرها. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۶. انجام فعالیت‌های کتاب
۷. گفت‌وگو درباره‌ی حمله‌ی مغول، علل و پیامدهای آنخواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۸. انجام فعالیت‌های کتاب
۹. گفت‌وگو درباره‌ی بازسازی ویرانه‌ها. خواندن متن کتاب و تصویرخوانی
۱۰. انجام فعالیت‌های کتاب
۱۱. مرور تاریخ ایران از ابتدا تاکنون و نشان دادن آن روی خط زمان روی تخته، به کمک معلم
۱۲. ارزشیابی کتبی و توضیح درباره‌ی برگه‌ی توصیه‌هایی برای ایام تعطیل و توزیع آن بین دانش‌آموزان. برگه باید به رؤیت والدین برسد و پس از امضا به معلم تحویل شود. معلم بعد از ثبت اسامی، آن‌ها را به دانش‌آموزان برمی‌گرداند تا بتوانند در طول تعطیلات به آن‌ها مراجعه کنند.

پایه‌ی ششم فصل‌های ۱۱ و ۱۲ / ایستادگی در برابر بیگانگان و آزادی خرمشهر

برنامه‌ی درسی پایه‌ی ششم برای ۱۲ جلسه نوشته شد.

مفاهیم کلیدی		راهبرد یا حوزه‌های موضوعی
(فصل ۱۲) آزادی خرمشهر	(فصل ۱۱) ایستادگی در برابر بیگانگان	نظام اجتماعی
مسئولیت‌ها، تکالیف، نقش‌ها و گروه‌ها، حقوق و قوانین	-	زمان تداوم و تغییر
تحول، پیشرفت و تداوم، علت‌ها، معلول‌ها	تحول، پیشرفت و تداوم، مدارک و شواهد	فرهنگ و هویت
تعلق و هویت	میراث فرهنگی، تعلق و هویت	فضا و مکان
حفاظت از محیط	پراکندگی و پدیده‌های مکانی	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
-	-	ارزش‌ها و نگرش‌ها
میهن‌دوستی، روحیه‌ی دفاع از میهن و تمامیت ارضی کشور قردانی از شهدا و ایثارگران	میهن‌دوستی، احساس تعلق و افتخار به بزرگان و مبارزان با استعمار	

جلسات

۱. گفت‌وگو درباره‌ی انواع سوءاستفاده از دیگران و عکس‌العمل مناسب در مقابل آن. خواندن متن و تصویرخوانی درس استعمار چیست.
۲. انجام فعالیت‌های کتاب
۳. گفت‌وگو درباره‌ی منابع غنی ایران و تمایل کشورهای دیگر به سوءاستفاده از آن. خواندن متن و تصویرخوانی درس مبارزه‌ی مردم ایران با استعمار
۴. انجام فعالیت‌های کتاب
۵. نمایش فی‌البداهه با موضوع دزد در خانه. گفت‌وگو و مشورت یک پدر و مادر هنگامی که می‌فهمند دزدی به خانه‌ی آن‌ها آمده است (توسط گروه‌های داوطلب دونفره)
۶. نمایش فی‌البداهه با موضوع حمله به محله یا مجتمع مسکونی. گفت‌وگو و مشورت سه نفر از همسایگان، هنگامی که می‌فهمند دزدها به مجتمع یا محله‌ی آن‌ها آمده‌اند (توسط گروه‌های داوطلب سه‌نفره)
۷. نمایش فی‌البداهه با موضوع حمله به شهر. گفت‌وگو

۲۴ نکته در آموزش درس مطالعات اجتماعی

رعایت نکاتی که این درس را ساده و شیرین می‌کند

- ۱ هدف اصلی از آموزش مطالعات اجتماعی تربیت اجتماعی و آمادگی برای زندگی است. بنابراین، مطالب دانشی، اطلاعات و مفاهیم کتاب باید در خدمت هدف فوق قرار بگیرند، نه اینکه صرفاً به خاطر سپرده و به یاد آورده شوند.
- ۲ برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی نسبت به مهارت‌های فردی، اجتماعی و شهروندی تأکید خاصی دارد. لذا باید همواره بین مطالب و محتوای کتاب با زندگی روزمره‌ی دانش‌آموزان پیوند برقرار کند.
- ۳ دانش‌آموزان باید از این درس برای ارتقای مهارت‌های زندگی‌شان کمک بگیرند. لذا حتی آموزش مفاهیم جغرافیایی، تاریخی و مدنی نیز باید در راستای تحقق سواد جغرافیایی و تاریخی و آنچه در زندگی فردی و اجتماعی دانش‌آموز به کار می‌آید، معنا و مفهوم پیدا کند.
- ۴ در آموزش موضوعات تاریخی، به جای تکرار و حفظ وقایع، اتفاقات، اسامی سلسله‌ها و حکومت‌ها، باید به کشف ارتباط شرایط و عوامل با رخ دادن وقایع تأکید شود. تنها در این صورت است که مطالعه‌ی تاریخ جذاب می‌شود. با فهم قواعد حاکم بر زندگی اجتماعی مردم، استفاده از درس‌ها و عبرت‌های آن برای آینده میسر می‌شود.
- ۵ در آموزش موضوعات جغرافیایی باید به توان محیطی و انسانی کشور ایران برای پیشرفت و سازندگی تأکید شود و پرورش مهارت‌های جغرافیایی که با زندگی روزمره‌ی دانش‌آموزان پیوند نزدیک دارد، مدنظر قرار گیرد.
- ۶ معلم درس مطالعات اجتماعی باید علاوه بر برقراری رابطه‌ی مناسب و مؤثر با دانش‌آموزان، ارتباطات مفید و مؤثر میان آن‌ها را تقویت کند. درس مطالعات اجتماعی و فعالیت‌های آن فرصت مناسبی برای تمرین زندگی اجتماعی در مدرسه است. همکاری در گروه، مسئولیت‌پذیری و ایفای نقش به عنوان عضوی از گروه، نمونه‌هایی از موارد هستند.
- ۷ برای تدریس مطالعات اجتماعی باید از تکنیک‌ها و روش‌های کاوشگری استفاده شود. در فرایند کاوشگری، دانش‌آموزان قادر به فکر کردن، تحقیق کردن، کشف کردن، سؤال و پرس‌وجو، مراجعه به منابع، حل مسائل و تصمیم‌گیری می‌شوند.
- ۸ برای تدریس مطالعات اجتماعی باید از شیوه‌های یادگیری فعال (حل مسئله، بحث گروهی، بارش مغزی، همیاری، اجرای پروژه و بازدید علمی) استفاده شود.
- ۹ با توجه به رویکرد کاوشگری کتاب، باید در شروع کلاس فضای طرح سؤال و مسئله به وجود آید، زیرا اگر در ذهن

دانش‌آموز سؤال ایجاد شود، زمینه‌ی مساعد برای جست‌وجو و یافتن پاسخ و در نتیجه یادگیری مطالب پدید می‌آید. در کلاس مطالعات اجتماعی باید فضای امنی ایجاد شود تا دانش‌آموزان به راحتی پرسش‌های خود را مطرح و با یکدیگر گفت‌وگو کنند.

۱۰ با توجه به اینکه درس مطالعات اجتماعی در تربیت اجتماعی فراگیرندگان نقش مهمی دارد، معلم این درس باید علاوه بر صلاحیت‌های عام حرفه‌ای، مهارت‌های برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان را داشته باشد.

۱۱ معلم این درس حتماً باید راهنمای معلم کتاب مطالعات اجتماعی پایه‌ی مورد تدریس خود را مطالعه کند تا از رویکرد و اهداف برنامه‌ی درسی، روش تدریس و ارزشیابی برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی آگاهی‌های لازم را داشته باشد.

به دانش‌آموزان آموزش بدهد.
۲۰ معلم درس مطالعات اجتماعی باید به دانش‌آموزان نحوه‌ی برقراری ارتباط و آداب مصاحبه و نحوه‌ی ارائه‌ی گزارش را آموزش دهد.

۲۱ در ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی این درس باید از ابزارهای متنوعی چون پوشه‌ی کار، سیاهه‌ی رفتار، پروژه‌های فردی و گروهی، خودارزیابی، همتاسنجی و آزمون‌های عملکردی استفاده شود.

۲۲ در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس مطالعات اجتماعی باید از ارائه‌ی سؤالات کلیشه‌ای متکی بر حافظه و سوق دادن دانش‌آموزان به استفاده از کتاب‌های تست رایج در بازار خودداری کرد. فعالیت‌های کتاب و کاربرگ‌ها نمونه و الگوی خوبی برای طراحی آزمون‌های متناسب با اهداف درس‌ها هستند.

۲۳ باید به جای سؤال از اطلاعات به‌خاطر سپرده شده‌ی دانش‌آموزان، اطلاعات لازم را به آن‌ها داد و با سؤالات مناسب از آن‌ها خواست از طریق تجزیه و تحلیل اطلاعات داده شده، استنباط و ادراک خود را از موضوع بیان کنند.

۲۴ باید دانش‌آموزان را در موقعیت‌های فرضی یا واقعی قرار داد تا به سؤالاتی پاسخ دهند که مثلاً نیازمند تصمیم‌گیری به جای شخصیت‌های موجود در آن موقعیت باشند و یا پاسخ‌گویی به آن‌ها مستلزم برقراری ارتباط بین مفاهیم عنوان شده، تشخیص شرایط موجود، استنباط و پیش‌بینی نتایج و پیامدها و نتیجه‌گیری از آن‌ها باشد.

همچنین، می‌توان دو موقعیت فرضی برای دانش‌آموزان فراهم کرد تا از طریق مقایسه‌ی شرایط موجود در آن‌ها و نیز نتایج و پیامدهای انتخاب هر کدام، نظر خود را ارائه کنند و بتوانند برای دفاع از نظر خود، دلایل قابل قبول ذکر کنند.

متناسب با موضوعات درسی و نمایش آن‌ها و تهیه‌ی مدل، ماکت و نمودار، کلاس درس مطالعات را فعال، جذاب و مؤثر می‌کند.

۱۸ آموزش مهارت برنامه‌ریزی، نه گفتن، تصمیم‌گیری، موقعیت‌یابی، نقشه‌خوانی و جهت‌یابی باید از طریق طراحی و اجرای موقعیت‌های متنوع انجام و از طریق آزمون‌های عملکردی و مشاهده‌ی رفتار دانش‌آموزان ارزشیابی شود. بیان تعریف‌های این موارد، اهداف کتاب را محقق نمی‌کند.

۱۹ معلم درس مطالعات اجتماعی باید دانش‌آموزان را در مورد انجام تکالیف یا فعالیت‌هایی که جنبه‌ی تحقیق و پژوهش دارند، به اندازه‌ی کافی راهنمایی و منابع را به آن‌ها معرفی کند و در اختیارشان قرار دهد. همچنین، باید نحوه‌ی استخراج و خلاصه کردن اطلاعات مورد نیاز را

۱۳ فعالیت‌هایی که اجرای آن‌ها به مشارکت دانش‌آموزان منوط است، حتماً باید به صورت مشارکتی انجام شوند.

۱۴ کلیه‌ی فعالیت‌هایی که در کتاب یا راهنمای معلم برای پرورش مهارت‌ها و نگرش دانش‌آموزان و ارتقای سطح آگاهی ایشان پیش‌بینی شده‌اند، باید اجرا شوند.

۱۵ انجام بازدیدها و ارتباط با جامعه‌ی محلی، بخشی از محتوای برنامه است و نباید با آن به عنوان یک کار جانبی یا غیرضروری برخورد شود.

۱۶ درس مطالعات اجتماعی به تجهیزات و فناوری‌های پیچیده وابسته نیست. باید موقعیت‌های واقعی (مانند ساحل دریا، زمین‌های کشاورزی و کارگاه‌های تولیدی) را شناسایی و برای آموزش از آن‌ها استفاده کرد.

۱۷ آلبوم‌های عکس، اسلاید و فیلم‌های

بازدیدهای هدفمند

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه فروردین

در کارگاهی که تابستان گذشته با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، با هدف تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برگزار شد، بر این موضوع تأکید شد که دانش‌آموزان با انتخاب هر رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به هر شغل، نیازمند احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب، برای حضور مفید و مؤثر در جامعه هستند. بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادت‌های رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است. بنابراین، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.

یادآوری: مجموعه مطالب این بخش گزارشی از تجربه‌های یک واحد آموزشی است که ممکن است نقدهایی بر آن وارد باشد. نکته‌ی مهم این است که شما با شرایط مدرسه‌ی خودتان و البته با وفاداری به برنامه‌ی درسی ملی، شرایط یادگیری مناسب را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.

جلسه‌ی ششم معلمان درس فعالیت‌های اجتماعی ابتدایی
هفته‌ی آخر اسفند

دستور جلسه

- ۱ گرفتن بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه اسفند
- ۲ فعالیت‌های پیش‌بینی شده برای معلمان
- ۳ ارائه‌ی برنامه‌ی آموزشی ماه فروردین
- ۴ ارائه‌ی برنامه‌های بازدیدهای پیشنهادی و جایگزین بازدیدها به صورت فیلم و کتاب، بر مبنای اهداف کلی آموزشی کتاب راهنمای ارزشیابی توصیفی ویژه‌ی معلمان ابتدایی
- ۵ جدول مرور درس‌ها

تغییرات آن، توجه به تاریخچه‌ی پدیده‌ها و رخدادها (حال، گذشته و آینده)، رسم خط زمان، خواندن نقشه و نماد و نمودار، برنامه‌ریزی و مدیریت زمان، توجه به محیط زیست، حفظ محیط زیست، جمع‌آوری مدارک و شواهد برای تجزیه و تحلیل و جمع‌بندی، توجه به زمان، تغییر و پیشرفت، توجه به فضا و مکان، توجه به منابع و فعالیت‌های اقتصادی، توجه به فرهنگ و هویت، توجه به اخلاق، ارزش‌ها و نگرش‌ها، و

۱. گرفتن بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه اسفند

برنامه‌های آموزشی طبق زمان‌بندی پیش‌بینی شده اجرا شدند. مراسم جشن‌های سال نو (چیدن هفت‌سین، پذیرایی، نمایش، پوستر، عکس، روزنامه‌ی دیواری) با همکاری دانش‌آموزان و تحت سرپرستی شوراهای کلاسی اجرا شدند. همکاران با توجه به مهارت‌هایی که قرار بود طبق برنامه‌ی آموزشی تمرین شوند، فعالیت‌های دانش‌آموزان را هدایت کردند؛ مهارت‌هایی مثل: گفت‌وگوی مؤثر و سازنده، هم‌فکری و تعامل، حضور مؤثر در گروه، مشارکت فعال در فعالیت‌های گروهی، شناخت استعدادها و توانایی‌ها و علاقه‌های خود، شناخت دیگران، همدردی، همدلی، رعایت حقوق دیگران، درک لزوم مقررات اجتماعی، رعایت مقررات اجتماعی، شناخت ارزش‌های اجتماعی، رعایت ارزش‌های اجتماعی، توجه به محیط اطراف و

۲. فعالیت‌های پیش‌بینی شده برای معلمان

در طول شش ماه گذشته تلاش شد برای رسیدن به اهداف آموزشی کتاب‌ها، با در نظر گرفتن نتایج مورد انتظار، فعالیت‌هایی برای معلمان تعریف شود.

نتایج مورد انتظار	فعالیت‌ها
با درک و دریافت مطالب درسی در قالب یک کل منسجم، انتقال مفاهیم به دانش‌آموزان با موفقیت بیشتری انجام شود.	بررسی مفاهیم آموزشی کتاب‌ها در قالب جدول‌ها و نمودارها
توانایی‌های معلم و دانش‌آموز در استفاده از روش‌های آموزش فعال و مشارکتی تقویت شود.	طراحی آموزش‌ها در قالب فعالیت‌های یاددهی-یادگیری
دانش‌آموزان به مطالب مطرح شده در این درس حساس و علاقه‌مند شوند.	طرح ارتباطات بین مفاهیم درسی با زندگی واقعی و بیان مصداق‌های آن به‌طور مستمر
مشارکت والدین علاقه‌مند جلب شود.	اطلاع‌رسانی دقیق و مستمر در مورد برنامه‌ها و اهداف آموزشی به والدین

برنامه‌ای که برای این دوره پیش‌بینی شده است، شامل بازدیدها و دوره‌ی درس‌هاست. در صورت نبود امکان بازدیدها، مراجعه به سایت‌های محل‌های مزبور پیش‌بینی شده است. دوره‌ی درس‌ها در هنگام بازدیدها یا مشاهده‌ی سایت‌های مربوطه نیز می‌تواند انجام شود.

مرور مقرراتی که لازم است در حین بازدید رعایت شود و مشاهده‌ی سایت مراکز مورد بازدید، قبل از رفتن به محل مورد نظر، همراه با توضیحات معلم، می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند از زمان حضور در محل استفاده‌ی بیشتری کنند. پس از بازگشت از بازدیدها، دانش‌آموزان می‌توانند درباره‌ی تجربه‌های خود از مشاهداتشان گفت‌وگو کنند.

در شکل‌گیری هویت و فرهنگ در ذهن دانش‌آموزان و تمرین مهارت‌های اجتماعی با مشارکت آن‌ها در انجام امور مربوط به جشن‌ها صحبت شد. با والدینی که مایل به همکاری بودند نیز جلسه‌ی دیگری برگزار شد. همچنین، درباره‌ی برنامه‌ی آموزشی فروردین و اردیبهشت توضیح داده شد. در مورد محل‌های مورد بازدید و همکاری والدین در اجرای بازدیدها صحبت شد.

در مورد توصیه‌نامه‌ی تعطیلات کاملاً توضیح داده شد و برای جلب توجه و ایجاد انگیزه برای همکاری دانش‌آموزان تلاش شد. همچنین، به دانش‌آموزان اعلام شد معلم هم این توصیه‌نامه را مدنظر خواهد داشت و مشاهدات و تجربه‌های خود را در اختیار کلاس خواهد گذاشت. در جلسه‌ی والدین که قبل از مراسم پایان سال برگزار شد، در مورد اهمیت برگزاری جشن‌ها و تأثیر آن

کنجکاو در مورد نظام اجتماعی. در یک طرف حیاط مدرسه دوره‌های تحول تاریخ بشری به نمایش گذاشته شدند. دوره‌ها از زندگی انسان ابتدایی تا زمان حاضر در ایران، با فاصله‌های معین نام‌گذاری شدند و در طول یک هفته، دانش‌آموزان پایه‌های سوم تا ششم، مطلب، عکس و پوسته‌های مرتبط با دوره‌ها را روی دیوارها نصب کردند و اشیاء و کارهای دستی خود را در محل‌های مورد نظر قرار دادند.

۳. ارائه‌ی برنامه‌ی آموزشی ماه فروردین

پایه‌ی سوم / برنامه‌ی فروردین‌ماه

برنامه‌ی آموزشی این ماه برای چهار جلسه پیش‌بینی و طراحی شد.

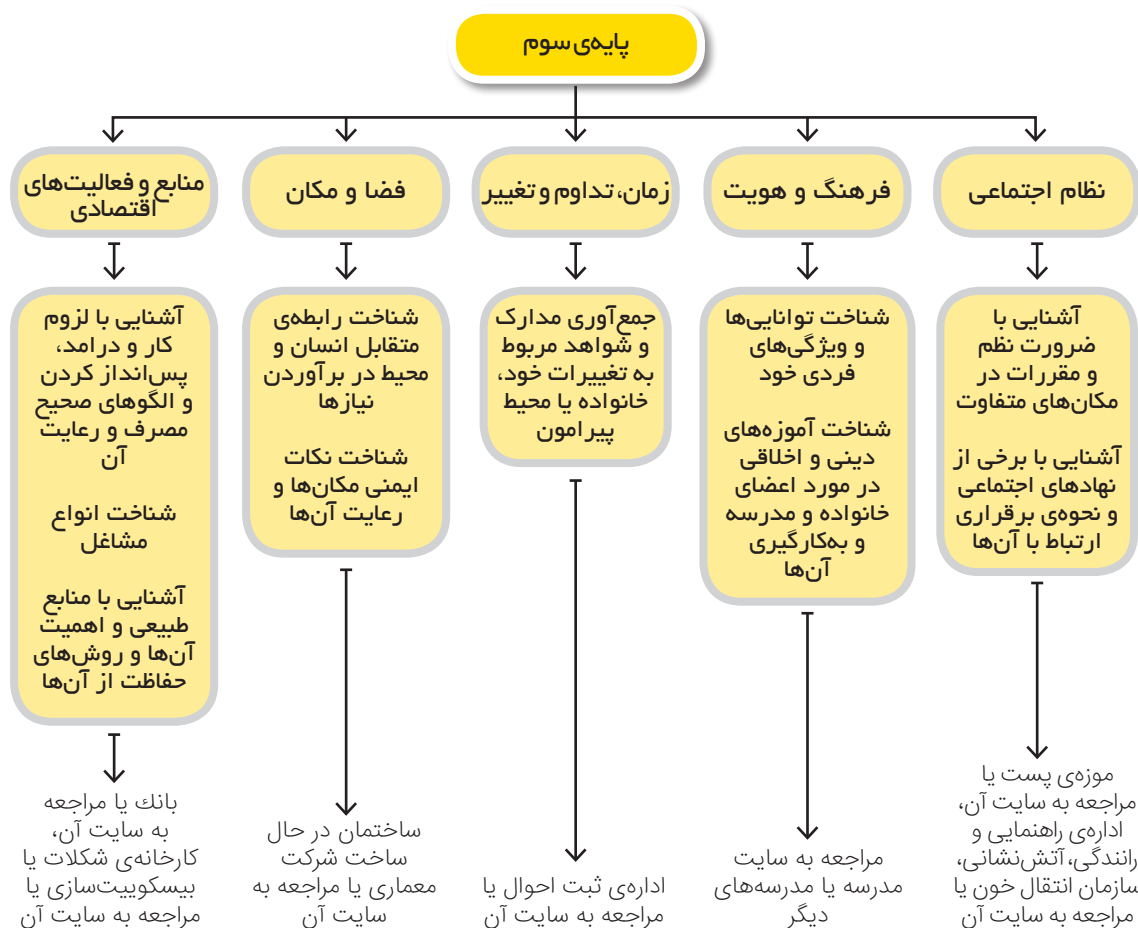
می‌خواهد درباره‌ی مواردی که به نظرش اسراف آمده‌اند، صحبت کند؟ چه کسی می‌خواهد درباره‌ی عیدی‌هایی که گرفته و کارهایی که با آن‌ها کرده است صحبت کند؟ چه کسی می‌خواهد درباره‌ی آنچه درباره‌ی مدرسه‌های دیگر شنیده است صحبت کند؟

جلسه‌ی دوم: ارائه‌ی مطالب و مستندات (عکس، نقشه، فیلم و کتاب) توسط دانش‌آموزان و ارائه‌ی سررسیدها و توضیح درباره‌ی آن‌ها توسط دانش‌آموزان داوطلب.

جلسه‌ی سوم: گفت‌وگو و دوره‌ی فصل اول کتاب همراه با ارزشیابی شفاهی با مخاطب قرار دادن دانش‌آموزانی که در بحث‌ها کمتر مشارکت می‌کنند.

جلسه‌ی چهارم: گفت‌وگو و دوره‌ی فصل دوم کتاب، همراه با ارزشیابی شفاهی و مخاطب قرار دادن دانش‌آموزانی که در بحث‌ها کمتر مشارکت دارند.

جلسه‌ی اول: گفت‌وگو درباره‌ی تعطیلات باسؤالات جهت‌دهنده‌ی معلم به سوی مفاهیم درسی. معلم هم طبق قولی که داده است، به استناد دیده‌ها و شنیده‌ها، خواندن کتاب و دیدن فیلم در مورد هر سؤال، از تجربه‌های خود در طول تعطیلات صحبت و اطلاعات جذاب و جدیدی ارائه می‌کند. چه کسی می‌خواهد درباره‌ی آب و هوای محل‌هایی که تعطیلات را در آن گذرانده است صحبت کند؟ چه کسی می‌خواهد درباره‌ی منظم بودن خودش و رعایت مقررات و همکاری با دیگران در تعطیلات صحبت کند؟ چه کسی می‌خواهد درباره‌ی دوستان جدیدی که پیدا کرده است صحبت کند؟ چه کسی می‌خواهد درباره‌ی اقوام خود و تغییراتی که در آن‌ها دیده است صحبت کند؟ چه کسی می‌خواهد درباره‌ی انواع خانه‌هایی که دیده است صحبت کند؟ چه کسی می‌خواهد درباره‌ی شغل‌های جدیدی که با آن‌ها برخورد کرده است صحبت کند؟ چه کسی

۴. برنامه‌های بازدیدهای پیشنهادی و جایگزین

پایه چهارم / برنامه‌ی فروردین‌ماه

برنامه‌ی آموزشی این ماه برای شش جلسه پیش‌بینی و طراحی شد.

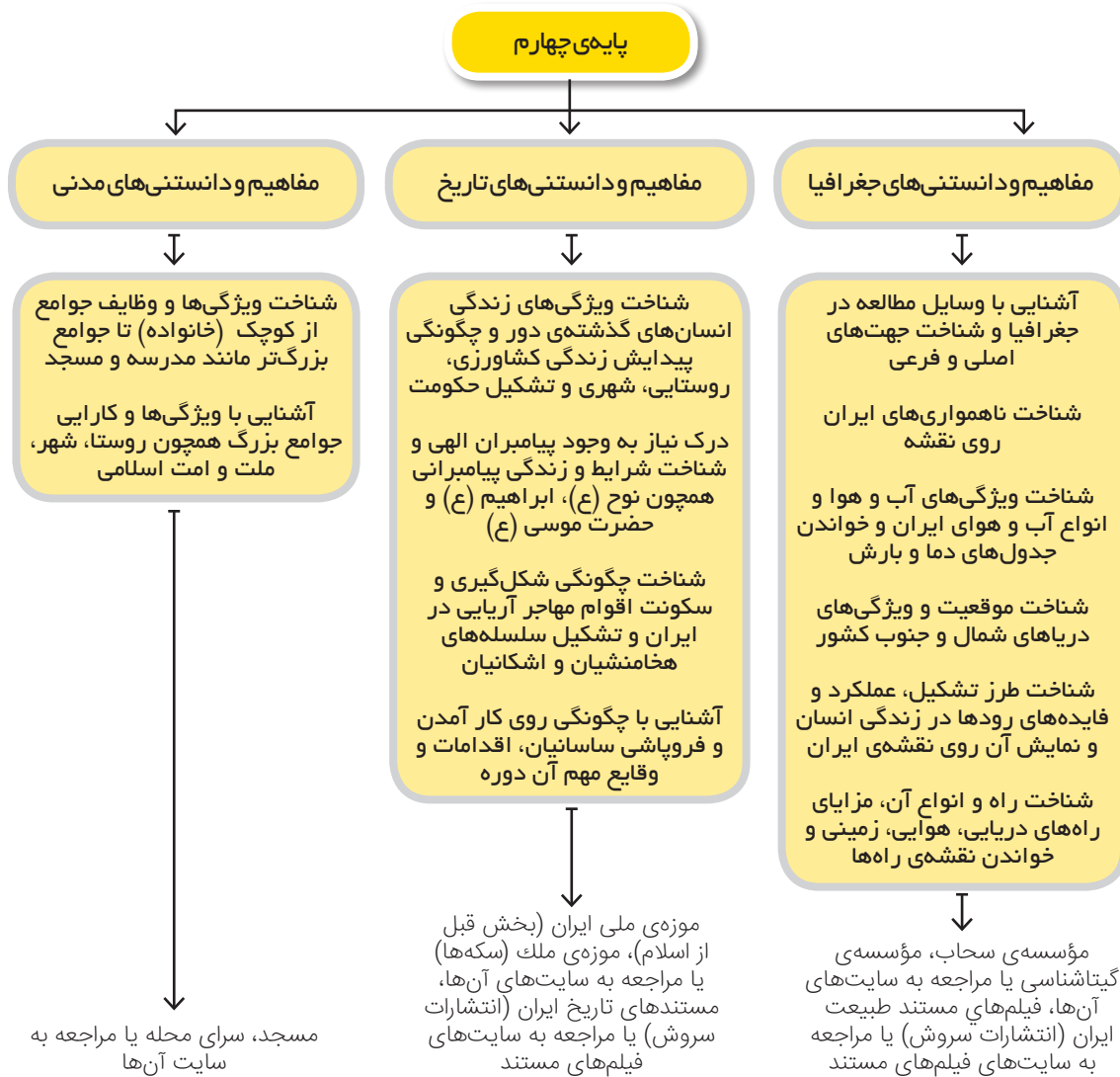
آن‌ها توسط دانش‌آموزان داوطلب.
جلسه‌ی سوم: گفت‌وگو و دوره‌ی فصل اول کتاب، همراه با ارزشیابی شفاهی و با مخاطب قرار دادن دانش‌آموزانی که در بحث‌ها کمتر مشارکت دارند.
جلسه‌ی چهارم: گفت‌وگو و دوره‌ی فصل دوم کتاب، همراه با ارزشیابی شفاهی، با مخاطب قرار دادن دانش‌آموزانی که در بحث‌ها کمتر مشارکت دارند.
جلسه‌ی پنجم: ارزشیابی کتبی. استفاده از جدول تجزیه و تحلیل ارزشیابی، برای پیدا کردن سؤالاتی که دانش‌آموزان در پاسخ‌دهی به آن‌ها مشکل دارند.
جلسه‌ی ششم: بحث و گفت‌وگو درباره‌ی سؤالاتی که دانش‌آموزان در پاسخ‌دهی به آن‌ها مشکل داشتند.

جلسه‌ی اول: گفت‌وگو درباره‌ی تعطیلات، با جهت‌دهی معلم به سوی مفاهیم درسی. علاوه بر سؤالات پایه‌ی قبلی، معلم هم طبق قولی که داده است، به استناد دیده‌ها و شنیده‌ها، خواندن کتاب، دیدن فیلم و ... در مورد هر سؤال از تجربه‌های خود در طول تعطیلات صحبت و اطلاعات جذاب و جدیدی ارائه می‌کند. چه کسی در ارتباط با جهت‌های اصلی و فرعی جغرافیایی با موردی برخورد کرده است؟ چه کسی در ارتباط با رود، دریا، کوه، قله، جلگه، دشت و پدیده‌های طبیعی دیگر با نکته‌ی تازه‌ای برخورد کرده است؟ چه کسی در ارتباط با راه‌ها (زمینی، هوایی و دریایی) با مورد تازه‌ای برخورد کرده است؟ چه کسی در ارتباط با زندگی روستایی و زندگی شهری با موردی برخورد کرده است؟
جلسه‌ی دوم: ارائه‌ی مطالب و مستندات (عکس، نقشه، فیلم و کتاب) توسط دانش‌آموزان و ارائه‌ی سررسیدها و توضیح درباره‌ی

پایه‌ی چهارم

۴. برنامه‌های بازدیدهای پیشنهادی و جایگزین

پایه پنجم / برنامه‌ی فروردین‌ماه

برنامه‌ی آموزشی این ماه برای شش جلسه پیش‌بینی و طراحی شد.

کتاب توسط دانش‌آموزان و ارائه‌ی سررسیدها و توضیح درباره‌ی آن‌ها توسط دانش‌آموزان داوطلب.

جلسه‌ی سوم: گفت‌وگو و دوره‌ی فصل اول کتاب، همراه با ارزشیابی شفاهی، با مخاطب قرار دادن دانش‌آموزانی که در بحث‌ها کمتر مشارکت دارند.

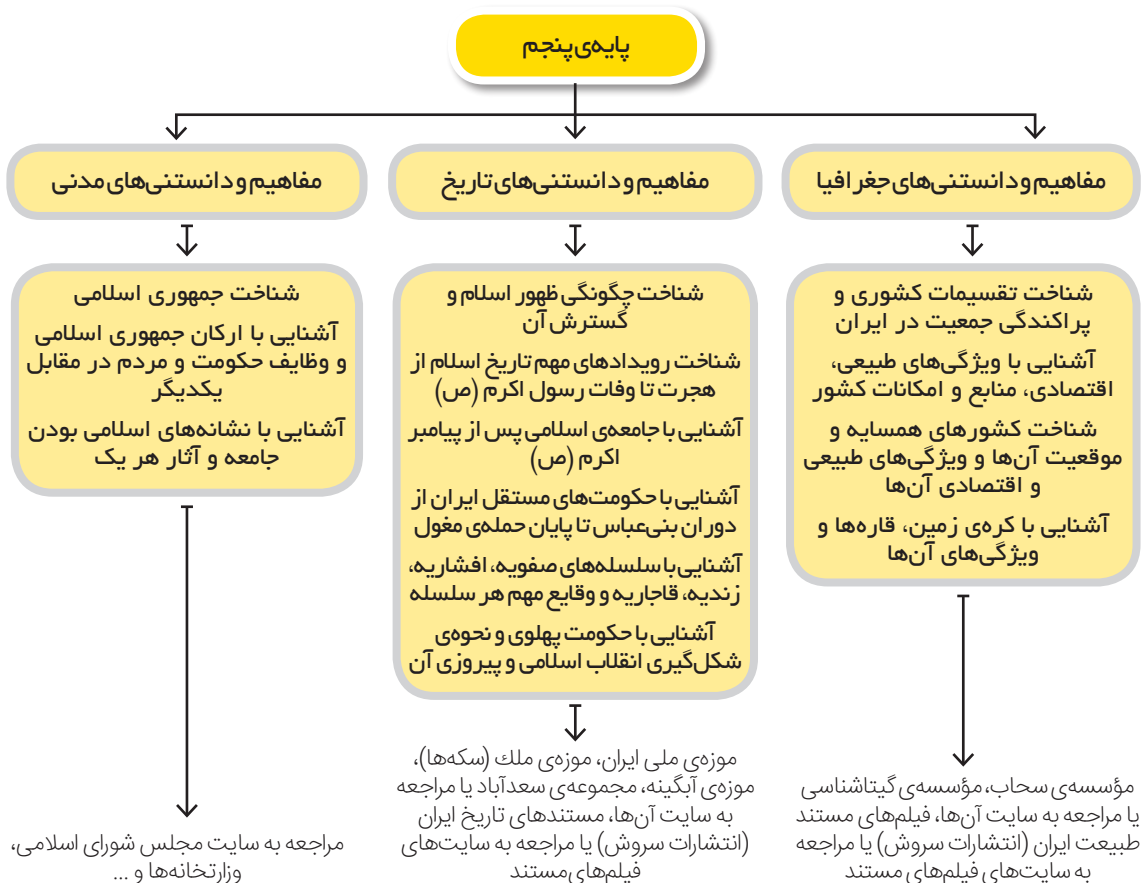
جلسه‌ی چهارم: گفت‌وگو و دوره‌ی فصل دوم کتاب، همراه با ارزشیابی شفاهی، با مخاطب قرار دادن دانش‌آموزانی که در بحث‌ها کمتر مشارکت دارند.

جلسه‌ی پنجم: ارزشیابی کتبی. استفاده از جدول تجزیه و تحلیل ارزشیابی برای پیدا کردن سؤالاتی که دانش‌آموزان در پاسخ‌دهی به آن‌ها مشکل داشته‌اند.

جلسه‌ی ششم: بحث و گفت‌وگو درباره‌ی سؤالاتی که دانش‌آموزان در پاسخ‌دهی به آن‌ها مشکل داشته‌اند.

جلسه‌ی اول: گفت‌وگو درباره‌ی تعطیلات، با سؤالات جهت‌دهنده‌ی معلم به سوی مفاهیم درسی، علاوه بر سؤالات پایه‌های قبلی. معلم هم طبق قولی که داده است، به استناد دیده‌ها و شنیده‌ها، خواندن کتاب و دیدن فیلم در مورد هر سؤال، از تجربه‌های خود در طول تعطیلات صحبت و اطلاعات جذاب و جدیدی ارائه می‌کند. چه کسی در مورد وضعیت کشاورزی، دام‌پروری و منابع انرژی ایران مطلب تازه‌ای شنیده است و می‌خواهد برای کلاس بگوید؟ چه کسی در مورد صنایع مصرفی و صنایع مادر ایران مطلب تازه‌ای شنیده است و می‌خواهد برای کلاس بگوید؟ چه کسی در مورد کشورهای همسایه‌ی ایران مطلب تازه‌ای شنیده است و می‌خواهد برای کلاس بگوید؟ چه کسی در مورد قاره‌ها، اقیانوس‌ها، خط استوا، مدارها، نصف‌النهار، نیم کره، حرکت‌های کره‌ی زمین (چرخشی و انتقالی) مطلب تازه‌ای شنیده است و می‌خواهد برای کلاس بگوید؟

جلسه‌ی دوم: ارائه‌ی مطالب و مستندات (عکس، نقشه، فیلم و

پایه ششم

۴. برنامه‌های بازدیدهای پیشنهادی و جایگزین

پایه ششم / برنامه‌ی فروردین‌ماه

برنامه‌ی آموزشی این ماه برای شش جلسه پیش‌بینی و طراحی شد.

جلسه اول: گفت‌وگو درباره‌ی تعطیلات، با جهت‌دهی معلم به سوی مفاهیم درسی، علاوه بر سؤالات پایه‌های قبلی. معلم هم طبق قولی که داده است، به استناد دیده‌ها و شنیده‌ها، خواندن کتاب و دیدن فیلم در مورد هر سؤال، از تجربه‌های خود در طول تعطیلات صحبت و اطلاعات جذاب و جدیدی ارائه می‌کند. چه کسی می‌خواهد درباره‌ی برنامه‌ریزی روزانه و اوقات فراغت خود در روزهای تعطیل برای کلاس صحبت کند؟ چه کسی می‌خواهد درباره‌ی رابطه‌ی دوستی جدیدی که با توجه به ملاک‌های صحیح پیدا کرده است، برای کلاس صحبت کند؟ چه کسی به مناطق کشاورزی سفر کرده است و می‌خواهد در مورد عوامل طبیعی و انسانی مؤثر در کشاورزی و محصولات کشاورزی برای کلاس صحبت کند؟ چه کسی به مناطق ساحلی سفر کرده است و می‌خواهد درباره‌ی استفاده‌هایی که از دریا می‌شود، خطرانی که دریا و موجودات داخل آن را تهدید می‌کند و نحوه‌ی حفاظت از دریا، برای کلاس صحبت کند؟ چه کسی به مناطق مرزی سفر کرده است و می‌خواهد در مورد شرایط زندگی در آنجا و رابطه‌ی آن‌ها با کشورهای همسایه برای کلاس صحبت کند؟ چه

کسی می‌خواهد درباره‌ی مواد اولیه و نحوه‌ی تهیه‌ی لباس‌هایی که در تعطیلات دیده است برای کلاس صحبت کند؟

جلسه دوم: ارائه‌ی مطالب و مستندات (عکس، نقشه، فیلم و کتاب) توسط دانش‌آموزان و ارائه‌ی سرسیدها و توضیح درباره‌ی آن‌ها توسط دانش‌آموزان داوطلب.

جلسه سوم: گفت‌وگو و دوره‌ی فصل اول کتاب، همراه با ارزشیابی شفاهی، با مخاطب قرار دادن دانش‌آموزانی که در بحث‌ها کمتر مشارکت دارند.

جلسه چهارم: گفت‌وگو و دوره‌ی فصل دوم کتاب، همراه با ارزشیابی شفاهی، با مخاطب قرار دادن دانش‌آموزانی که در بحث‌ها کمتر مشارکت دارند.

جلسه پنجم: ارزشیابی کتبی. استفاده از جدول تجزیه و تحلیل ارزشیابی برای پیدا کردن سؤالاتی که دانش‌آموزان در پاسخ‌دهی به آن‌ها مشکل داشته‌اند.

جلسه ششم: بحث و گفت‌وگو درباره‌ی سؤالاتی که دانش‌آموزان در پاسخ‌دهی به آن‌ها مشکل داشته‌اند.

تصویر صفحه سایت موسسه جغرافیایی سحاب

۵. جدول مرور درس‌ها

پایه	فروردین		اردیبهشت	
	هفته‌ی سوم	هفته‌ی چهارم	هفته‌ی اول	هفته‌ی دوم
سوم	دوره‌ی فصل‌های ۱-۲	دوره‌ی فصل‌های ۳-۴	دوره‌ی فصل‌های ۵-۶	دوره‌ی فصل ۷
چهارم	دوره‌ی فصل‌های ۱-۲	دوره‌ی فصل‌های ۳-۴	دوره‌ی فصل ۵	دوره‌ی فصل ۶
پنجم	دوره‌ی فصل‌های ۱-۲	دوره‌ی فصل ۳	دوره‌ی فصل ۴	دوره‌ی فصل ۵
ششم	دوره‌ی فصل‌های ۱-۲-۳	دوره‌ی فصل‌های ۴-۵-۶	دوره‌ی فصل‌های ۷-۸-۹	دوره‌ی فصل‌های ۱۰-۱۱-۱۲

ارزشیابی در خدمت یادگیری

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
مطالعات اجتماعی در پایه‌ی ششم

بخشی از اطلاعات لازم در خصوص وضعیت یادگیری دانش‌آموزان در پایه‌ی ششم از طریق آزمون‌های هماهنگ منطقه‌ای جمع‌آوری می‌شود. از این رو، ارزشیابی از یادگیری‌های دانش‌آموزان در این پایه و ویژگی‌های خاصی دارد که باید مورد توجه قرار گیرد. در این نوشته، چگونگی ارزشیابی در طول سال تحصیلی و پایان آن و ویژگی‌های آزمون پایانی درس مطالعات اجتماعی بیان شده است.

نکات قابل توجه در طراحی سؤالات آزمون‌های پایانی پایه‌ی ششم

- به جای سؤال از اطلاعات به خاطر سپرده شده‌ی دانش‌آموزان، اطلاعات لازم به آن‌ها داده شود و با سؤالات مناسب زمینه‌ی تجزیه و تحلیل اطلاعات داده شده، استنباط و ادراک از اطلاعات مذکور فراهم شود.

- دانش‌آموزان در موقعیت‌های فرضی قرار گیرند و به سؤالات مطرح شده در آن مورد پاسخ دهند؛ سؤالاتی که مثلاً ممکن است نیازمند تصمیم‌گیری به جای شخصیت‌های موجود در آن موقعیت باشند یا ...

- پاسخ‌گویی به سؤالات مستلزم برقراری ارتباط بین مفاهیم عنوان شده و استنباط و نتیجه‌گیری از آن‌ها باشد. - پاسخ‌گویی به سؤالات مستلزم درک و تشخیص شرایط موجود و پیش‌بینی نتایج و پیامدهای آن‌ها باشد.

- دانش‌آموزان برای مقایسه‌ی دو موضوع یا استدلال در مورد پاسخ‌های خود، اطلاعات مطرح شده در درس را بیان کنند.

- دانش‌آموزان نظر خود را ارائه کنند و بتوانند برای دفاع از نظر خود دلایل قابل قبول ذکر کنند.

نکات کلی در مورد ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در درس مطالعات اجتماعی پایه‌ی ششم

- اگر ارزشیابی در خدمت آموزش و یادگیری باشد، نقش و جایگاه انواع ارزشیابی حفظ خواهد شد و ابزارهای متنوعی نیز در این زمینه به خدمت گرفته خواهند شد. به عبارت دیگر، ارزشیابی با برگزاری آزمون، آن هم در پایان فرایند یادگیری، مترادف نیست. با در خدمت یادگیری قرار گرفتن ارزشیابی، امکان توجه متناسب به ارزشیابی مستمر و ابزارهای متنوع آن و نیز استفاده از نتایج ارزشیابی در بهبود فرایند یادگیری هم فراهم خواهد شد.

- ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی باید با هدف‌های برنامه‌های درسی منطبق و با روش‌های یاددهی - یادگیری مورد تأکید برنامه هماهنگ باشد. از این رو، لازم است در طراحی آزمون‌ها سطوح مختلف یادگیری مورد توجه قرار گیرد تا محتوا و روش ارزشیابی تنها به سنجش محفوظات دانش‌آموزان معطوف نباشد. فعالیت‌های کتاب‌های درسی و کار، نمونه و الگوی خوبی برای طراحی آزمون‌های متناسب با اهداف درس‌ها هستند. لازم به ذکر است، ارائه‌ی سؤالات کلیشه‌ای متکی بر حافظه و سوق دادن دانش‌آموزان به استفاده از کتاب‌های تست رایج در بازار، از جمله آسیب‌های ارزشیابی‌های مرسوم هستند و مانعی جدی برای تحقق اهداف برنامه‌های درسی به شمار می‌روند.

- ارزشیابی مستمر وسیله‌ای است برای آگاهی یافتن از نقاط قوت و ضعف یادگیری دانش‌آموزان و اشکالات احتمالی تدریس معلم. به عبارت دیگر، ارزشیابی مستمر به معنای برگزاری امتحانات مکرر کتبی و شفاهی نیست و هر فعالیتی که دانش‌آموز در فرایند یادگیری انجام می‌دهد، می‌تواند فرصتی برای جمع‌آوری اطلاعات در این زمینه باشد (به‌طور مثال، بحث و گفت‌وگو، تحقیق، درست کردن مدل و ماکت و پوستر، آزمایش، و جمع‌آوری نمونه).

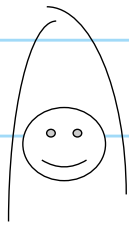

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در درس مطالعات اجتماعی پایه ی ششم

نسبت توجه به هدف در آزمون پایانی	نحوه ی ارزشیابی مناسب		درس های مرتبط در کتاب	اهداف اصلی	موضوعی	مهارت ها
	پایانی	مستمر				
۲۰٪	*	*	۳ و ۴	۱. دانش آموزان در موقعیت های فرضی، برای تصمیم گیری در مورد مسائل، آثار و پیامدهای آن را بررسی و مراحل تصمیم گیری را رعایت می کنند و نشان می دهند.	نظام اجتماعی	(بررسی و کاوش - مشارکت - برقراری ارتباط - خلاقیت - واکنش شخصی و اظهار نظر - عدالت - جوی - حق طلبی و مسئولیت پذیری - تعاون - میهن دوستی)
	*	*	۱۳ و ۱۴	۲. دانش آموزان برنامه ی روزانه ی خود را نقد و در آن تجدیدنظر می کنند. درباره ی چگونگی گذران اوقات فراغت در محل زندگی خود اطلاعات جمع آوری و برنامه ی مناسبی برای گذران اوقات فراغت خود تنظیم می کنند.		
	*	*	۱ و ۲	۳. دانش آموزان نقش و آثار دوستی را ارزیابی می کنند و ملاکها و معیارهای عقلانی و دینی را برای انتخاب دوست به کار می گیرند و راهکارهای حفظ دوستی و حقوق متقابل دوستی را نشان می دهند.		
۳۰٪	*	*	۵ و ۶	۴. دانش آموزان عوامل طبیعی و انسانی مؤثر در کشاورزی (فضا و مکان) و پراکندگی جغرافیایی و تنوع محصولات کشاورزی در ایران را دسته بندی و رابطه ی انسان و محیط را تشریح می کنند و برای کار کشاورزی ارزش قائل می شوند.	فضا و مکان	
	*	*	۱۷ و ۱۸	۵. دانش آموزان موقعیت جغرافیایی و ویژگی های دریاها را در ایران نشان می دهند و رابطه ی انسان و دریا را در ابعاد گوناگون تشریح و لزوم حفاظت از دریاها را به عنوان یک نعمت خداوندی بیان می کنند.		
	*	*	۱۹ و ۲۰	۶. دانش آموزان ضرورت وجود مرزها و ویژگی های آن ها را شناسایی و درباره ی برخی کشورهای همسایه اطلاعاتی جمع آوری و این کشورها را با هم مقایسه می کنند.		
۱۵٪	*	*	۲۱ و ۲۲	۷. دانش آموزان علل و عوامل و شیوه های استعمارگران را برای نفوذ به ایران بررسی و درباره ی آن اظهار نظر می کنند و تلاش های مردم ایران و مبارزان با استعمار را تجزیه و تحلیل می کنند.	زمان، تداوم و تغییر	
	*	*	۲۳ و ۲۴	۸. دانش آموزان علل و عوامل دفاع مقدس و ویژگی های حماسه ی فتح خرمشهر را از طریق منابع و شواهد و مدارک بررسی می کنند و نسبت به فدراتی از شهدا و ایثارگران و دفاع از تمامیت ارضی ایران واکنش نشان می دهند.		
	*	*	۷ و ۹ و ۱۱ و ۱۴ و ۱۵ و ۲۲ و ۲۴	۹. دانش آموزان تغییر و تحول و تداوم را در برخی پدیده های اجتماعی و فرهنگی مانند پوشاک و گذران اوقات فراغت شناسایی و بیان می کنند.		
۱۵٪	*	*	۱۱ و ۱۲	۱۰. دانش آموزان از طریق بررسی شواهد و مدارک، میراث فرهنگی به جای مانده از دوره ی صفویه و علل شکوفایی فرهنگ و هنر را در این دوره بررسی می کنند و به حفظ و تأثیر این آثار علاقه نشان می دهند.	فرهنگ و هویت	
	*	*	۹ و ۱۰	۱۱. دانش آموزان آثار و مفاخر دوره ی اسلامی را مطالعه و اطلاعاتی در این باره گردآوری می کنند، و علل و عوامل شکوفایی علوم و فنون را در دوره ی اسلامی بیان می کنند و نسبت به مفاخر کشور خود احساس تعلق و افتخار دارند.		
	*	*	۱ و ۲ و ۴ و ۶ و ۸ و ۱۴ و ۱۶ و ۱۸	۱۲. دانش آموزان لزوم رعایت آداب اخلاقی و آموزه های دینی را در مسائل مختلف (پوشاک، مصرف غذا و مصرف منابع) تجزیه و تحلیل می کنند و نسبت به رعایت این آموزه ها در زندگی تمایل نشان می دهند.		
۲۰٪	*	*	۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸	۱۳. دانش آموزان انواع برخی گروه های شغلی و نقش و کار آن ها را در فعالیت های اقتصادی (کشاورزی، پوشاک و دریا شناسایی و) بیان می کنند.	منابع فعالیت های اقتصادی	
	*	*	۶ و ۸ و ۱۶ و ۱۸	۱۴. دانش آموزان فرایند تولید برخی کالاها را از منبع تا مصرف شناسایی می کنند، به طور متوالی نشان می دهند و به شیوه های تصمیم گیری عاقلانه در خرید و مصرف کالاها توجه می کنند.		
	*	*	۷ و ۸	۱۵. دانش آموزان انواع منابع انرژی را شناسایی و با یکدیگر مقایسه می کنند، پراکندگی جغرافیایی برخی منابع مهم انرژی را در کشور روی نقشه معین می کنند، ضرورت های حفاظت از انرژی را به طور مستدل بیان می کنند و نسبت به مصرف بهینه حساسیت نشان می دهند.		

نمونه سؤالات آزمون پایانی مطالعات اجتماعی ششم

۱. پروانه در کلاس ششم ابتدایی درس می‌خواند و باید سال آینده در کلاس اول متوسطه ثبت‌نام کند. در منطقه‌ی زندگی او دو مدرسه وجود دارد که شرایط متفاوتی دارند؛ برای مثال، یکی غیر دولتی و دیگری دولتی، یکی نزدیک به خانه و دیگری دورتر و ... به پروانه بگویید برای آنکه درست تصمیم بگیرد، چه مراحل را طی کند؟

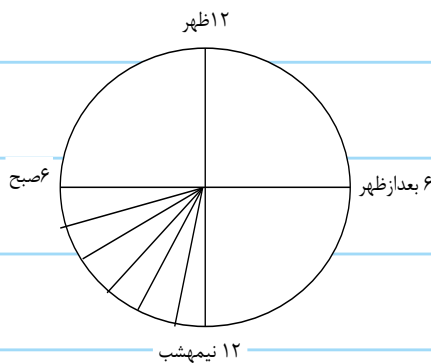

اول .....
.....

دوم .....
.....

سوم .....
.....

۲. چرا تصمیم‌گیری کار مهمی است؟ یک مثال بزنید.
۳. روی شکل، نمودار زندگی روزانه‌ی حسین را طبق راهنما کامل و رنگ کنید.
راهنما:

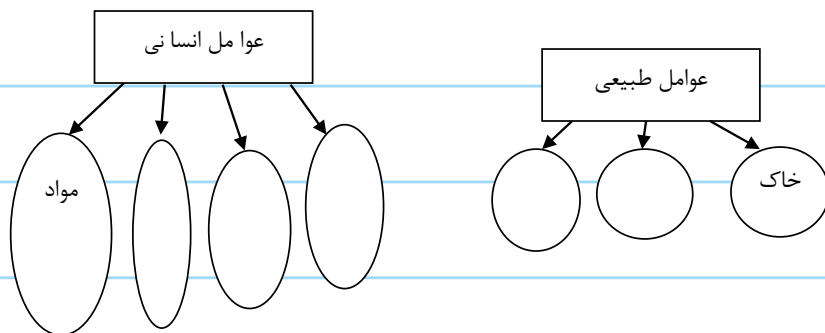
	۶ ساعت خواب
	۶ ساعت مدرسه و رفت و آمد
	۳ ساعت غذا خوردن و عبادت
	۵ ساعت تماشای تلویزیون
	۴ ساعت انجام تکالیف درسی

آیا به نظر شما برنامه‌ی حسین متعادل است؟ چرا؟
۴. نزدیک‌ترین مکان‌های گذراندن اوقات فراغت در محل زندگی شما که می‌توانید روزهای تعطیل یا تابستان از آن‌ها استفاده کنید، کدام‌اند؟ نام دو مورد را بنویسید.
۵. وقتی می‌خواهید دوستی برای خودتان انتخاب کنید، چه ملاک‌هایی را در نظر می‌گیرید؟ سه مورد بنویسید.
۶. امسال علی وارد مدرسه‌ی جدیدی شده و دوستان تازه‌ای پیدا کرده است. برای آنکه علی با دوستانش روابط خوبی داشته باشد و دوستی‌هایشان محکم‌تر شود، چهار توصیه به او بنویسید.

۱- سعی کن.....
۲-
۳-
۴-

۷. نمودار عوامل طبیعی و انسانی مؤثر در کشاورزی را کامل کنید.

۸. به عوامل طبیعی مؤثر در کشاورزی توجه کنید (آب، خاک، آب و هوا)

کشور ما در کدامیک از این عوامل با مشکل روبه‌رو است؟ چرا؟

۹. علی آقا و پسرانش در یکی از روستاهای اصفهان زمین بزرگی دارند که در آن گوجه، خیار، کدو و محصولات دیگر

می‌کارند. پسران در شخم‌زدن زمین و آماده کردن آن برای کاشتن بذر، کود دادن، کندن علف‌های هرز، سمپاشی، چیدن

و جمع‌آوری محصول، قرار دادن آن‌ها در جعبه و بردن به بازار به پدر کمک می‌کنند. آن‌ها بذر، کود، سم و ابزار مورد

نیاز خود را از بازار و اداره‌ی کشاورزی در شهر می‌خرند.

الف) فعالیت‌های خانواده‌ی علی آقا را در جدول دسته‌بندی کنید:

کاشت	داشت	برداشت
		چیدن محصول

ب. بگویید در فعالیت‌های آنان کدام عوامل طبیعی و کدام عوامل انسانی مؤثر بوده‌اند؟

عوامل طبیعی:

عوامل انسانی:

۱۰. آقای محمودی می‌خواهد در تمام سال گوجه، خیار و بادمجان بکارد و بفروشد، اما منطقه‌ی زندگی او زمستان‌های

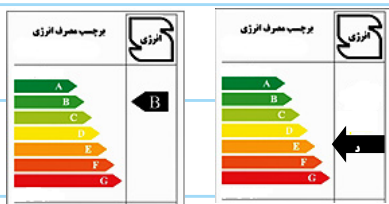
بسیار سردی دارد. برای اینکه به هدف خود برسد، چه باید بکند؟ توضیح دهید.

۱۱. فرض کنید مردم یک منطقه از شما خواسته‌اند به آن‌ها بگویید چه کارهایی انجام بدهند تا هزینه‌ی برق آن‌ها کمتر

شود. چه توصیه‌هایی برای آن‌ها می‌نویسید؟

۱۲. لیلا با پدرش برای خرید یخچال رفته‌اند. دو یخچال با دو برچسب انرژی

وجود دارد. کدام را انتخاب کنند؟ چرا؟

۱۳. در جدول زیر سوخت‌های فسیلی را با انرژی خورشیدی مقایسه کنید.

سوخت‌های فسیلی	انرژی خورشیدی	
	چیدن محصول	از نظر هزینه
		از نظر تمام شدن
		از نظر آلودگی

۱۴. دریا‌های شمال و جنوب ایران نعمت‌های خداوندی هستند. برای هر یک از انواع استفاده از دریا نمونه‌ای بنویسید. (با ذکر نام دریا)

- دریا و منابع غذایی: مثلاً

- دریا و منبع انرژی:

- دریا و گردشگری:

- دریا و بازرگانی:

اکنون بگویید «سازمان شیلات جمهوری اسلامی ایران» در کدام یک از موارد بالا (۱، ۲، ۳، ۴) فعالیت می‌کند؟

۱۵. فرض کنید از شما خواسته‌اند برای محافظت از دریاها چند دستورالعمل بنویسید تا روی تابلویی در کنار ساحل نصب کنند. شما چه مواردی را می‌نویسید؟ (سه مورد)

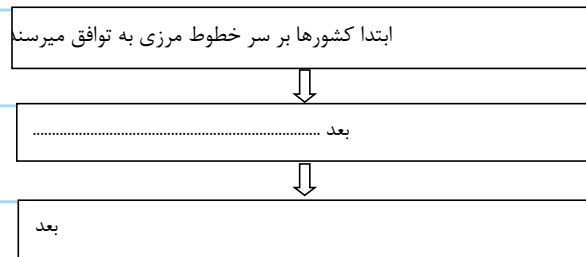

۱۶. فرزند به شهری مسافرت کرده و یک نقشه‌ی گردشگری خریده است. از این نقشه چه استفاده‌هایی می‌تواند بکند؟

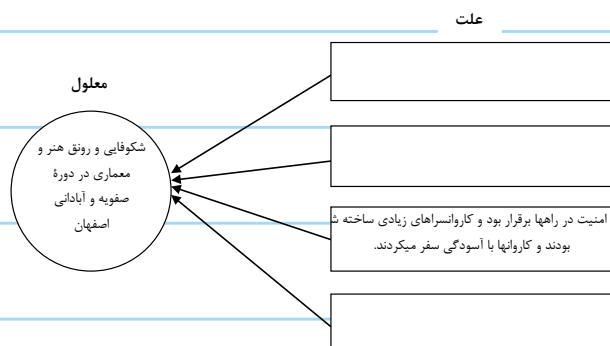
۱۷. اگر شما در زمان جنگ تحمیلی به دنیا آمده بودید و می‌دیدید دشمن به خاک ایران حمله کرده است، چه کارهایی می‌کردید؟

۱۸. در زمان جنگ تحمیلی، آن عده از مردم که نمی‌توانستند به جبهه بروند، در پشت جبهه به رزمندگان کمک می‌کردند. اگر شما در آن زمان زندگی می‌کردید، در پشت جبهه از چه راه‌هایی به رزمندگان کمک می‌کردید؟

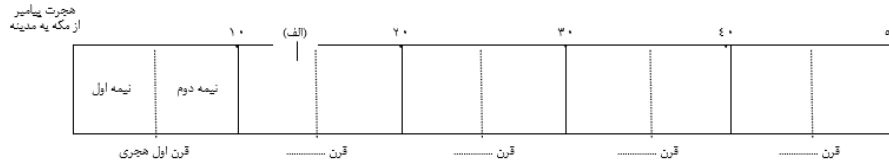
۱۹. برای تعیین خطوط مرزی بین کشورها چه مراحل طی می‌شود؟

۲۰. نمودار علت و معلول را کامل کنید.

۲۱. خط زمان را بخوانید و جای خالی را کامل کنید.

فرض کنید چهار کتاب از چهار دانشمند به جا مانده که هر کدام در یکی از سال‌ها نوشته شده است. بگویید هر کتاب مربوط به کدام قرن است؟

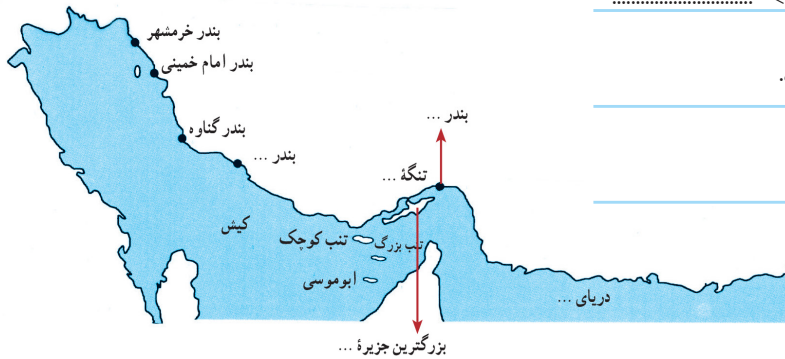
مثال:

کتاب الف ۱۴۰ هجری <----- نیمه‌ی اول قرن دوم هجری

کتاب ب ۲۴۰ هجری <-----

کتاب ج ۳۶۰ هجری <-----

کتاب د ۴۷۵ هجری <-----

۲۳. روی نقشه موارد را بنویسید.

نام تنگه

نام بزرگ‌ترین جزیره

نام بندرها

نام دریا

۲۴. ایران چه شباهت‌هایی با کشورهای همسایه دارد؟ توضیح مختصر بنویسید.

از نظر زبان:
از نظر دین:
از نظر جشن‌های مذهبی:

۲۵. در هنگام مصرف غذا چه نکاتی را رعایت می‌کنید که در دین به آن سفارش شده است؟ دو مورد را بنویسید؟

۲۶. درباره‌ی مشاغل به این سؤال‌ها پاسخ دهید:

الف. پنج شغل که با دریا سروکار دارند:

ب. پنج شغل که با تولید پوشاک مرتبط هستند:

پ. وظیفه و کار مرزبان:

۲۷. به نظر شما استفاده از نیروگاه برق حرارتی بهتر است یا نیروگاه برق آبی؟ دلیل بیاورید.

گام بعدی چیست؟

بررسی مشکلات اجرایی و پیشنهادهایی برای تدوین برنامه‌ی سال آینده

آموزش مطالعات اجتماعی در ماه اردیبهشت در کارگاهی که تابستان گذشته با حضور آموزگاران پایه‌های سوم تا ششم درس مطالعات اجتماعی، با هدف تسهیل جریان یاددهی - یادگیری موضوعات این درس و بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برگزار شد، بر این موضوع تأکید شد که دانش‌آموزان با انتخاب رشته‌ی تحصیلی و اشتغال به شغل، به احساس رضایت و خشنودی از خویشتن و شناخت و درک و تمرین رفتارهای اجتماعی مناسب، برای حضور مفید و مؤثر در جامعه نیاز دارند. بهترین زمان برای شکل‌گیری مبانی ذهنی لازم و گرایش به عادت‌های رفتاری مناسب در این زمینه، دوره‌ی پیش‌دبستان و دبستان است. بنابراین، ضروری است آموزش درس مطالعات اجتماعی با توجه و دقت بیشتری صورت گیرد.

یادآوری: مجموعه مطالب این بخش گزارشی از تجربه‌های یک واحد آموزشی است که ممکن است نقدهایی بر آن وارد باشد. نکته‌ی مهم این است که شما با شرایط مدرسه‌ی خودتان و البته با وفاداری به برنامه‌ی درسی ملی، شرایط یادگیری مناسب را برای دانش‌آموزان فراهم کنید.

جلسه‌ی هفتم معلمان درس فعالیت‌های اجتماعی ابتدایی
هفته‌ی آخر فروردین

دستور جلسه

- ۱ بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه فروردین
- ۲ برنامه‌ی درسی ماه اردیبهشت
- ۳ مشکلات اجرایی برنامه‌ی سال جاری
- ۴ پیشنهادهایی برای تدوین برنامه‌ی سال آینده

۱. بازخورد فعالیت‌های آموزشی ماه فروردین

دوره کردن درس‌ها طبق برنامه با به بحث گذاشتن مطالب درسی انجام شد. دانش‌آموزان دانسته‌های قبلی خود را با ذکر مثال از تجربه‌های شخصی و شنیده‌های تازه‌ی خود مطرح کردند. گفت‌وگوها توسط معلم هدایت شد تا سرفصل‌های کتاب مورد بحث قرار گیرند.

از هر پایه یک نفر به انتخاب دانش‌آموزان کلاس و به سرپرستی دانش‌آموز پایه‌ی ششم، برای اجرای یک نمایش هم‌زمان از تاریخ دوره‌ی ابتدایی، جمع شدند. قرار شد هر پایه طی دو دقیقه مطالب درسی مربوط به تاریخ کتاب خود را ارائه دهد. زندگی انسان ابتدایی به کلاس سوم، دوره‌ی قبل از اسلام به کلاس چهارم، دوره‌ی بعد از اسلام به کلاس پنجم و دوره‌ی معاصر به کلاس ششم

اختصاص یافت. محل اجرا کنار یکی از دیوارهای حیاط مدرسه و زمان یکی از زنگ‌های تفریح تعیین شد. اجرای نمایش و شرایط تماشاچیان، در روز قبل و سر صف، برای همه‌ی دانش‌آموزان توضیح داده شده بود. از هر کلاس یک نفر مسئول برقراری نظم شد. پوسترهایی که از قبل برای نشان دادن تاریخ ایران در مراسم قبل از عید نوروز تهیه شده بود، دوباره به دیوار نصب شدند و نمایندگان هر

۲. برنامه‌ی درسی ماه اردیبهشت

برای برنامه‌ریزی درسی ماه‌های فروردین و اردیبهشت، یک بار دیگر مفاهیم و موضوعات کتاب را بررسی کردیم تا بتوانیم برنامه‌ی شش هفته‌ی بعد از نوروز را طوری طراحی کنیم که نقاط ضعف احتمالی در یادگیری کلاس را پوشش دهیم (دوره‌ی کتاب همراه با ارزشیابی)، و برنامه‌هایی برای توسعه و تعمیق آموخته‌های دانش‌آموزان و ارتقای سطح مهارت‌های آنان ترتیب دهیم (بازدید، دیدن فیلم و معرفی کتاب)؛ با این امید که آنچه قرار بوده به دانش‌آموزان بیاموزیم خود آموخته‌ایم و مهارت‌هایی را که قرار بوده در آن‌ها رشد دهیم، در خود رشد داده‌ایم و در این مدت از تجربه‌های یکدیگر استفاده کرده و آن‌ها را در اجرا آزموده‌ایم.

دانستنی‌ها و مهارت‌ها

- ویژگی‌های طبیعی ایران، منابع انرژی، شناخت منابع و فعالیت‌های اقتصادی، شناخت فضا و مکان؛
- تاریخ بشر اولیه، تاریخ ایران، نظام اجتماعی و حکومت ایران؛
- توجه به تاریخچه‌ی پدیده‌ها و رخدادها (حال، گذشته و آینده) روی خط زمان، جمع‌آوری مدارک و شواهد برای تجزیه و تحلیل و جمع‌بندی، درک زمان، تغییر و پیشرفت، برنامه‌ریزی و مدیریت زمان؛
- آموزش اهمیت و کارکرد نقشه، نماد و نمودار در یادگیری تاریخ و جغرافیا و نحوه‌ی استفاده از آن‌ها؛
- توجه به اهمیت محیط زیست و آموزش روش‌های حفظ محیط زیست؛
- شناخت عناصر فرهنگی و اهمیت هویت فرهنگی، و توجه به نقش اخلاق، ارزش‌ها و نگرش‌ها در شکل‌گیری هویت فرهنگی؛
- تشخیص نکات ایمنی در خانه، مدرسه و خیابان، و روش‌های رعایت آن‌ها؛
- شناخت روابط با افراد در خانه، مدرسه، مکان‌های عمومی، جامعه و رعایت قوانین مربوط به ارتباط با آن‌ها؛
- گفت‌وگوی مؤثر و سازنده، هم‌فکری و تعامل، حضور مؤثر در گروه، مشارکت فعال در فعالیت‌های گروهی؛
- شناخت استعدادها، توانایی‌ها و علاقه‌های خود، شناخت دیگران، همدردی، همدلی و رعایت حقوق دیگران؛
- درک لزوم مقررات اجتماعی، رعایت مقررات اجتماعی، شناخت ارزش‌های اجتماعی، رعایت ارزش‌های اجتماعی، توجه به محیط اطراف و تغییرات آن؛
- طبق این برنامه‌ریزی، مطالب ارائه شده در هر فصل در تاریخ تعیین شده در کلاس مورد بحث و گفت‌وگو قرار می‌گیرد و برنامه‌های بازدید و دیدن فیلم و مراجعه به سایت‌های مراکز مورد بازدید و معرفی کتاب در حد امکان انجام می‌شود.

پایه در جای خود مستقر شدند. مطالبی که باید ارائه می‌شدند، با همکاری معلمان تهیه و توسط نمایش‌دهندگان به ترتیب بیان شدند. برنامه برای دانش‌آموزان دیگر جالب بود و از آن استقبال کردند. انجام برنامه‌ی بازدیدها به‌طور کامل مقدور نبود و از سایت‌های مراکز مورد بازدید برای توضیح مطالب استفاده شد.

برنامه‌ی دوره‌ی درس‌ها

اردیبهشت				پایه
هفته‌ی چهارم	هفته‌ی سوم	هفته‌ی دوم	هفته‌ی اول	
آمادگی برای امتحانات	دوره‌ی فصل ۷	دوره‌ی فصل‌های ۵-۶	دوره‌ی فصل‌های ۳-۴	سوم
آمادگی برای امتحانات	دوره‌ی فصل ۶	دوره‌ی فصل ۵	دوره‌ی فصل‌های ۳-۴	چهارم
آمادگی برای امتحانات	دوره‌ی فصل ۵	دوره‌ی فصل ۴	دوره‌ی فصل‌های ۳	پنجم
آمادگی برای امتحانات	دوره‌ی فصل‌های ۱۰-۱۱-۱۲	دوره‌ی فصل‌های ۷-۸-۹	دوره‌ی فصل‌های ۴-۵-۶	ششم

۳. مشکلات اجرایی برنامه‌ی سال جاری

وقت و انرژی روی درس مطالعات اجتماعی قابل قبول نبود و عکس‌العمل منفی نشان می‌دادند. با وجود برگزاری جلسات توجیهی در طول سال، باز هم تعدادی از آن‌ها تا پایان سال با برنامه همراه نشدند.

همراهی نکردن بعضی دانش‌آموزان: اجرای این برنامه مستلزم ارتباط و همکاری دانش‌آموزان با یکدیگر بود. در این فعالیت، دانش‌آموزانی که هنگام شرکت در فعالیت گروهی ایجاد مشکل می‌کردند، روند اجرای برنامه را کند می‌کردند. با وجودی که تا پایان سال تعدادی توانستند تا حدی با کلاس هماهنگ شوند، اما چند نفری همچنان غیرفعال باقی ماندند.

بودجه: برگزاری فوق‌برنامه‌هایی مثل بازدید و اردو به بودجه نیاز دارد که تأمین آن از طرف مدرسه و والدین همیشه با مشکل روبه‌رو می‌شود.

جمعیت کلاس: انجام برنامه‌های آموزشی با روش تدریس فعال، در کلاس‌هایی با تعداد دانش‌آموزان بیش از حد معمول، بسیار مشکل است؛ به‌خصوص وقتی فضای فیزیکی کلاس هم اجازه‌ی جابه‌جایی و مانور آزاد را ندهد. استفاده از فضاهای بزرگ‌تر در داخل مدرسه و گاهی حیاط مدرسه تجربه شد.

در ابتدای سال تحصیلی، از همکاران خواسته شد مشکلات پیش‌آمده در حین آموزش و راه‌حل‌های اعمال شده و نتایج آن‌ها را مرحله به مرحله ثبت کنند تا برای برنامه‌ریزی آموزشی سال بعد از آن‌ها استفاده شود.

زمان: کمبود وقت برای اجرای برنامه، از جمله مشکلاتی بود که در ابتدای سال بیشتر به چشم می‌خورد. اما به تدریج و با جلب توجه و علاقه‌ی دانش‌آموزان و همکاری آن‌ها در پروسه‌ی آموزش، کاهش یافت. با توجه به اینکه دقت، حضور ذهن و سرعت انتقال معلم برای انجام کار، همچنین، داشتن سناریوی آماده برای هر جلسه، بسیار ضروری است، نبود هر کدام از این موارد می‌تواند استفاده‌ی مطلوب از زمان را در هر جلسه‌ی آموزشی تحت تأثیر قرار دهد.

هماهنگی با سایر کارکنان مدرسه: در اجرای برنامه‌های دانش‌آموز محور، کمک و همراهی کلیه‌ی کارکنان مدرسه لازم می‌شود. مدیر مدرسه و معاونان و معلمان درس‌های دیگر در انجام این‌گونه برنامه‌های آموزشی بسیار مؤثرند. در مواردی که این همکاری وجود نداشت، برنامه دچار اختلال می‌شد.

همکاری نکردن بعضی والدین: برای آن دسته از والدین که خواستار تمرکز معلم بر درس‌های ریاضی و علوم بودند، اختصاص

طور مستند ارائه شود، کاربرد آموزش را به طور عینی می‌بینند. در آموزش مهارت‌های زندگی و ویژگی‌های شهروندی لازم است خود همکاران این مفاهیم را درونی کنند و دانش‌آموزان شاهد انعکاس آن‌ها در رفتار ایشان باشند؛ مثلاً توجه به نظم و پاکیزگی کلاس، رعایت حقوق دانش‌آموزان و ...

نکته‌ی مهم دیگر، برقراری تعادل بین اهمیت مطالب درسی و اهمیت خود دانش‌آموز است. توجه کردن یا توجه نکردن مناسب به هر کدام از این دو موضوع می‌تواند آموزش را دچار اختلال کند. داشتن برنامه‌ریزی مشخص به این معنا نیست که در صورت لزوم، با توجه به وضعیت کلاس و دانش‌آموزان، تغییرات لازم در آن‌ها اعمال نشود. در واقع، اصل اساسی خود دانش‌آموزان هستند و توجه به نیازها و شرایط آنان اولویت اصلی هر برنامه‌ریزی آموزشی را شکل می‌دهد.

در جلسه‌ی آموزشی معلمان در ماه اردیبهشت، هر کدام از همکاران، با توجه به تجربه‌ی عملی سال جاری و پرس‌وجو درباره‌ی نحوه‌ی عملکرد همکاران در مدرسه‌های دیگر، پیشنهادهایی برای برنامه‌ریزی آموزشی سال بعد ارائه دادند تا مدیر مدرسه با توجه به امکانات مدرسه، هر بخشی را تا هر اندازه‌ای که قابل اجرا باشد، انتخاب و لحاظ کند.

داشتن سابقه‌ی کار لزوماً به معنی باتجربه بودن معلم نیست. تنظیم برنامه‌ی مدون برای جلسات آموزشی و ثبت روند پیشرفت برنامه، با توجه به میزان تحقق اهداف مورد نظر و شناسایی موانع اجرایی، به معلم کمک می‌کند در برنامه‌ی خود تجدید نظرهای لازم را صورت دهد و هر سال با برنامه‌ی جدید و تصحیح شده به کار ادامه دهد.

استفاده از تجربه‌های جمعی و آزمودن آن‌ها در عمل می‌تواند تجربه‌های شخصی ما را گسترش دهد. یکی از آموزه‌های درس مطالعات اجتماعی، مشارکت در تجربه‌ی جمعی انسان‌ها از زمان‌های دور تاکنون است. به این ترتیب است که معلم در کار خود تخصص پیدا می‌کند و به اصطلاح یک معلم حرفه‌ای می‌شود نه فقط کارمند وزارت آموزش و پرورش. برای انتقال مطالب مشخص و محدودی که در کتاب به آن‌ها اشاره شده، لازم است معلم دانش وسیع‌تری در این زمینه‌ها داشته باشد تا بتواند بحث‌های کلاسی را هدایت کند و به سوالات احتمالی دانش‌آموزان پاسخ دهد. استفاده‌ی معلم از خط زمان و توجه به تغییرات دانش‌آموزان و ارائه‌ی بازخورد به خود آنان، آموزش بسیار خوبی برای درک مفهوم فرایند در دانش‌آموزان است. وقتی فعالیت‌های آن‌ها ثبت و تغییرات و پیشرفت‌هایشان به

مبلمان آموزشی

۲

تجهیز سایت رایانه

هر نوع آموزش با کمک رایانه برای دانش‌آموزان بسیار جالب است. وجود دستگاه رایانه به تعداد دانش‌آموزان در یک محل، علاوه بر آموزش استفاده از رایانه، برای نشان دادن مطالب درسی با استفاده از سایت‌های آموزشی نیز مفید است. وجود ویدئو پروژکتور و تخته‌ی هوشمند، با جذابیت‌هایی که دارند، آموزش را راحت‌تر و سریع‌تر می‌کند. بدیهی است توانمندی معلمان در استفاده از این ابزار ضروری است.

۱

اختصاص یک کلاس برای درس ادبیات و درس مطالعات اجتماعی

در این کلاس، بردهای مخصوص هر پایه و قفسه‌هایی برای نگهداری دست‌ساخته‌های دانش‌آموزان نصب می‌شوند. به این ترتیب، دانش‌آموزان همه‌ی پایه‌ها کارهای پایه‌های دیگر را می‌بینند و ضمن آموزش غیرمستقیم، جریانی از رقابت سالم به وجود می‌آید. چنین صندلی‌ها به مقتضای موضوع درسی و هنگام کار گروهی صورت می‌گیرد. جابه‌جایی دانش‌آموزان در ساعات آموزشی ادبیات و مطالعات اجتماعی، برای معاونان مدرسه ایجاد زحمت می‌کند، اما برای خود دانش‌آموزان بسیار جذاب و مفرح است.

۴

تجهیز کتابخانه

وجود کتابخانه در مدرسه، علاوه بر امکان استفاده از کتاب‌های آن، می‌تواند در ایجاد رابطه بین دانش‌آموزان و کتاب خواندن مفید باشد. پرنور، تمیز و مرتب بودن محل کتابخانه تأثیر زیادی در میزان اشتیاق دانش‌آموزان برای استفاده از آن دارد. وجود مسئول کتابخانه‌ای همیشه در دسترس و آگاه از محتوای کتاب‌ها، ضروری است. در غیر این صورت، کتابخانه به انبار تبدیل می‌شود و در بهترین حالت محلی بدون روح و سرد و خالی خواهد بود.

تجهیز اتاق پرورشی

انجام کارهای گروهی در ساختن ماکت‌ها، تهیه‌ی روزنامه‌های دیواری، پوسترها و وسایل مربوط به اجرای نمایش‌ها در یک محل مشخص که وسایل لازم از چسب و قیچی و مقوا در آن هست، امکان بسیار خوبی برای انجام فعالیت‌های مربوط به آماده‌سازی دست‌سازها برای نمایشگاه پایان سال و نگهداری از آن‌ها تا زمان استفاده است.

۳

۶

اختصاص محلی در فضای عمومی مدرسه برای نمایشگاه دائمی فعالیت‌های دانش‌آموزان

بخشی از راهروی مدرسه که در معرض دید همه‌ی دانش‌آموزان قرار دارد، برای ارائه‌ی دست‌ساخته‌های دانش‌آموزان، همراه با شناسنامه‌ی کار و جابه‌جایی مرتب آن‌ها با وسایل جدید، به محیط مدرسه روح می‌دهد و دانش‌آموزان را نسبت به تغییرات محیطی حساس می‌کند و انگیزه‌ای می‌شود تا هر کدام که مایل باشد، در این فعالیت‌ها شرکت کند.

۵

اختصاص تابلوهایی برای هر درس

در صورت وجود تابلوهای مخصوص هر درس در راهروهای مدرسه، دانش‌آموزان کلیه‌ی پایه‌ها فعالیت‌های آموزشی پایه‌های دیگر در همان درس را مشاهده می‌کنند. این موضوع برای عده‌ای یادآور درس‌های سال‌های گذشته است و عده‌ای دیگر را نسبت به مباحث درسی سال‌های آینده کنجکاو می‌کند و به نوعی پیش‌آشنایی در ذهن آن‌ها می‌انجامد.

وسایل کمک آموزشی و تجهیزات آموزشی

بهر روز کردن کتاب‌های کتابخانه

کتابخانه‌ی مدرسه باید هر سال و جین شود و آخرین کتاب‌های منتشر شده برای گروه دبستان در آن تهیه و نگهداری شوند. با قرار دادن یک استند در راهروی مدرسه، کتاب‌های تازه خریداری شده معرفی و دانش‌آموزان برای گرفتن آن‌ها از کتابخانه تشویق می‌شوند. در آموزش ابتدایی، یکی از مهم‌ترین وظایف ایجاد رابطه بین دانش‌آموزان و کتاب است. آن‌ها با کتاب خواندن، از سواد خواندن و نوشتن به‌طور کاربردی استفاده می‌کنند و اطلاعات بیشتری در زمینه‌های مورد بحث در کتاب‌های درسی به دست می‌آورند.

۸ تهیهی مجلات مخصوص گروه سنی دبستان

مجلات، به دلیل اینکه مطالب کوتاه و سرگرم‌کننده دارند و غالباً رنگی‌اند و تصویرهای جذاب دارند، شروع خوبی برای ایجاد عادت مطالعه در دانش‌آموزان هستند. معرفی و در دسترس قرار دادن آن‌ها برای استفاده می‌تواند کمک خوبی برای ایجاد انگیزه‌ی مطالعه باشد. این مجلات هم می‌توانند روی پایه‌ی مخصوص (استند) معرفی کتاب‌های تازه، در راهرو، قرار گیرند.

۹ تهیهی آرشیو فیلم

در زمینه‌های تاریخ و جغرافیا سی‌دی‌های آموزشی زیادی وجود دارند. در صورت تهیه و آرشیو کردن آن‌ها همراه با توضیحات لازم درباره‌ی محتوایشان، معلمان می‌توانند با توجه به موضوع درسی، از آن‌ها برای کمک به آموزش‌های کلاسی استفاده کنند. با تشویق دانش‌آموزان برای اهدای فیلم‌های آموزشی به آرشیو مدرسه و ثبت کردن نام آن‌ها روی سی‌دی‌ها، این آرشیو می‌تواند پیوسته غنی‌تر شود.

۱۰ تهیهی انواع نقشه

بیشتر نقشه‌های جغرافیایی در مدرسه‌ها به دلیل نگهداری نشدن صحیح، قابل استفاده نیستند. اختصاص یک مکان مناسب و نحوه‌ی صحیح قراردادن آن‌ها در کلاس مطالعات اجتماعی، که در ضمن محل استفاده از آن‌ها هم هست، این مشکل را حل می‌کند. پازل‌های نقشه و نقشه‌های گنگ هم می‌توانند به همین ترتیب نگهداری شوند.

فوق برنامه‌ها

۱۲

اردوی داخل مدرسه (شب‌خوابی)، اردوی خارج از مدرسه، طبیعت

برنامه‌ی ماندن در مدرسه، بعد از ساعات درسی، تا صبح روز بعد، تجربه‌ی بسیار مفیدی برای ارتقای مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان است. اجرای این برنامه به همکاری بسیار زیاد اولیای دانش‌آموزان و مسئولان مدرسه نیاز دارد. این برنامه می‌تواند در محیط‌های طبیعی نزدیک مدرسه و در فصل مناسب هم انجام شود.

۱۱

بازدیدها

بردن دانش‌آموزان به محل‌هایی مرتبط با آموزش مطالب درسی، علاوه بر تسهیل یادگیری و ایجاد زمینه‌ی عینی برای آموزش، به رشد ذهنی و عاطفی آن‌ها کمک زیادی می‌کند و افق دید بازتری به آن‌ها می‌دهد. خانواده‌ها معمولاً این ضرورت را کمتر درک می‌کنند و به دلیل مشغله‌های زندگی، کمتر چنین برنامه‌هایی برای کودکان تدارک می‌بینند.

۱۴

عضویت گروهی در یک کتابخانه‌ی عمومی نزدیک مدرسه و تشکیل کلاس در آنجا

بردن دانش‌آموزان به یک کتابخانه و انجام مراحل عضو شدن و آموزش نحوه‌ی امانت گرفتن کتاب از جمله آموزش‌هایی است که معمولاً والدین انجام نمی‌دهند. نشست‌ها در سالن قرائت و یادداشت برداشتن از کتاب‌ها برای تهیه‌ی مطلبی در رابطه با یک موضوع درسی، تمرین خوبی در استفاده از کتابخانه است.

۱۳

برنامه ریزی درسی

۱۵ کلاس درک مطلب

تخصیص یک جلسه از برنامه‌ی هفتگی درس ادبیات به کلاس درک مطلب، با همکاری مسئول کتابخانه و با هدف تقویت توانایی درک مطلب، برای حذف عادت به بازتعریف درس‌ها توسط والدین برای دانش‌آموز و تبدیل سواد شفاهی به سواد کتبی صورت می‌گیرد.

برنامه‌ی این کلاس عبارت است از:

کتاب خوانی: تصویرهای اسکن‌شده‌ی کتاب روی پرده نمایش داده می‌شوند و دانش‌آموزان درباره‌ی آن‌ها صحبت می‌کنند. سپس خود کتاب را می‌خوانند. دانش‌آموزان می‌توانند تصورات خود را از تصویرها با نوشته‌ی نویسنده مقایسه کنند.

قصه‌گویی: دانش‌آموزان، داستانی را که خوانده یا شنیده یا در فیلمی دیده‌اند، تعریف می‌کنند و به سؤالات دانش‌آموزان دیگر پاسخ می‌دهند. این فعالیت تمرین خوبی برای آموزش حفظ

کتاب گردانی

۱۶

برای انجام این فعالیت لازم است برای هر پایه، به تعداد هفته‌های سال تحصیلی، ۲۸ عنوان کتاب تهیه شود. فهرست کتاب‌ها را می‌توان از سایت شورای کتاب کودک یا سایت سامان کتاب رشد که همه‌ی کتاب‌ها را بررسی می‌کند و فهرستی از کتاب‌های مناسب گروه‌های سنی ارائه می‌دهد، انتخاب کرد. کتاب‌ها به‌طور متنوع از میان کتاب‌هایی انتخاب می‌شوند که به موضوع تاریخ یا جغرافیا پرداخته‌اند یا کتاب‌های داستانی هستند که می‌توانند تجربیات کودکان دیگر در مقابله با مسائل و مشکلاتشان را مطرح کنند و دانش‌آموزان را در تجربه‌ی زیسته‌ی قهرمانان کتاب شریک کنند.

چینش معلمان

۱۷

یک معلم برای درس ادبیات و درس مطالعات اجتماعی

در صورتی که یک معلم علاقه‌مند و متخصص در زمینه‌ی ادبیات و علوم انسانی دبستان آموزش هر چهار پایه را به عهده داشته باشد، می‌تواند با تسلط به برنامه‌ی آموزشی دوره‌ی ابتدایی، مجموعه اطلاعات منسجمی را به عنوان خوراک فکری دانش‌آموزان تدوین کند و با آگاهی کلی از برنامه‌ی دوره‌ی ابتدایی و با توجه به پیش‌نیازها و آموزش‌های بعدی، مطالب را مطرح کند. آشنا شدن با توانایی‌ها و کیفیت رشد ذهنی و مسائل مورد توجه هر گروه سنی از مزایای دیگر این طرح است.

انسجام کلامی و توجه به مطالب اصلی در بیان مطلب است. **کامل کردن قصه‌های ناتمام:** معلم داستانی را تعریف می‌کند و از دانش‌آموزان می‌خواهد آن را کامل کنند. این کار برای شناخت روحیه‌ی دانش‌آموزان و مشکلات احتمالی آن‌ها مفید است. بیان نظرات دانش‌آموزان برای بقیه فرصتی است تا با انواع راهبردهای موجود برای یک مسئله روبه‌رو شوند.

تهیه‌ی روزنامه‌ی دیواری و نشریه‌ی ماهانه: موضوعاتی که در کلاس مطرح می‌شوند، مواد لازم را برای تهیه‌ی مطلب برای درج در نشریه فراهم می‌کنند. دانش‌آموزان کلاس سوم روزنامه‌ی دیواری و بقیه‌ی پایه‌ها نشریه‌ی ماهانه‌ی دفترچه‌ای تهیه می‌کنند که در نمایشگاه پایان سال در معرض دید والدین گذاشته می‌شود. **دعوت از نویسندگان کتاب کودک:** دعوت از نویسندگان یا تصویرگران کتاب کودک فرصت خوبی است تا دانش‌آموزان بتوانند آن‌ها را از نزدیک ببینند و پای صحبتشان بنشینند.

فهرستی از اسامی دانش‌آموزان و عنوان کتاب‌ها تهیه می‌شود و طبق آن‌ها هر هفته یک کتاب به هر دانش‌آموز داده می‌شود. داخل کتاب یک برگه گذاشته می‌شود تا دانش‌آموز بعد از خواندن کتاب نظرات خود را در آن بنویسد. دانش‌آموزان در هر جلسه کتاب را تحویل می‌دهند و کتاب دیگری می‌گیرند. هر هفته چند نمونه از برگه‌ی نظرسنجی روی برد نصب می‌شود تا همه آن را ببینند. برای هر کتاب یک پوشه تهیه می‌شود، برگه‌ها در آن نگهداری می‌شوند و در نمایشگاه پایان سال در معرض دید والدین گذاشته می‌شوند.

۱۸

مسئول سایت رایانه

حضور مسئولی علاقه‌مند و مسلط در استفاده از رایانه که بتواند با اسکن تصویرها و نقشه‌ها برای ویدئوپروژکتور، و تهیه و آرشیو فیلم‌های آموزشی و شناسایی سایت‌های مفید، آموزش را یاری کند، کمک زیادی به جذب و جلب توجه دانش‌آموزان به درس‌های تاریخ و جغرافیا می‌کند. مسئول کامپیوتر می‌تواند دفتردار هم باشد.

معلم پرورشی

مربی پرورشی مدرسه که مسئول فوق برنامه‌ها و برگزارکننده‌ی مراسم و جشن‌ها هم باشد، می‌تواند در آموزش درس مطالعات اجتماعی کمک بسیار زیادی باشد. همکاری برای ایجاد هماهنگی در اجرای برنامه‌های مراسم، مثل نمایش، سرود و تهیه‌ی روزنامه‌ی دیواری و نشریه‌ی ماهانه و درست کردن وسایل اجرای برنامه‌ها، با توجه به رعایت اصول شرکت در کارهای گروهی، محیط مناسبی برای تمرین مهارت‌های اجتماعی است.

۲۰

معلم تربیت بدنی

درونی‌سازی مهارت‌های اجتماعی با همکاری معلم تربیت بدنی در آموزش نظم، هماهنگی، شرکت در کار گروهی و تقسیم وظایف در بازی‌های جمعی، اثربخشی زیادی دارد.

۱۹

مشارکت دانش آموزان

سررسید کلاسی

نوشتن سررسید کلاس با جمع‌آوری مدارک و شواهد، تجزیه و تحلیل، نتیجه‌گیری، پیش‌بینی و اظهار نظر در مورد برنامه‌های مدرسه و دادن پیشنهادها و سپس تهیه‌ی خبرنامه‌ی هفتگی برای مدرسه، مستلزم توجه به اتفاقات و پیگیری روند آن است. به این ترتیب، دانش‌آموزان درگیر مسائل جاری در مدرسه می‌شوند و می‌توانند علل و نیازهایی را که برنامه‌ریزی‌های مدرسه از آن‌ها ناشی می‌شود، درک کنند و با پیگیری روند اجرایی برنامه‌ها و برخورد با مشکلات و تلاش‌هایی که برای رفع آن‌ها می‌شود، این فعالیت‌ها را تا به نتیجه رسیدن دنبال کنند و پیشنهادهایی برای بهبود امور بدهند.

۲۲

شورای کلاسی

تشکیل شوراهای کلاسی و تفویض مسئولیت‌های متنوع و نظرخواهی از آنان در مورد امور جاری و دریافت پیشنهادها راهکار خوبی برای درک ضرورت قوانین توسط دانش‌آموزان است. آن‌ها که هر کدام یک هفته مسئولیت خاصی را به عهده می‌گیرند، به خوبی می‌توانند شاهد مشکلاتی باشند که در صورت رعایت نشدن قوانین به وجود می‌آیند. در زمان لازم، مسئولان وقت شوراهای می‌توانند با مشارکت در نظم و پاکیزگی مدرسه، مشارکت در اطلاع‌رسانی به والدین و توضیح فعالیت‌های مدرسه، مشارکت در برگزاری مراسم و جشن‌ها، مسابقات، مناسبت‌ها، جلسات با والدین، و اجرای طرح مدرسه در دست بچه‌ها در هفته‌ی آخر اسفند، تعامل خوبی بین دانش‌آموزان ایجاد کنند.

۲۱

در ماه‌های دی و اردیبهشت فرم‌های نظرسنجی از عملکرد کلیه‌ی کارکنان مدرسه، به دانش‌آموزان داده شوند. پس از جمع‌بندی فرم‌ها، نتیجه به اطلاع همکاران برسد تا آنان با توجه به امکانات، در بهبود شرایط پرسنلی خود از آن‌ها بهره بگیرند.

۲۳

آن، توضیحات کافی در اختیار والدین بگذارد و از طرف دیگر با کسب و ثبت اطلاعات مربوط به والدین، زمینه‌ی کمک گرفتن از والدین علاقه‌مند و داوطلب در زمینه‌های عملی مثل معرفی مشاغل، تسهیل حضور در مکان‌های مورد بازدید را فراهم سازد. همکاری انجمن اولیا و مربیان در برگزاری کلاس‌های آموزش والدین، برگزاری اردوها و بازدیدها، جلسات ماهانه‌ی ارائه‌ی کارنامه و جلسه با معلمان می‌تواند بسیار مفید باشد، به‌خصوص در رابطه با درس مطالعات اجتماعی که به همراهی والدین بسیار نیاز دارد.

لزوم مشارکت والدین در آموزش، به‌خصوص در درس مطالعات اجتماعی، اجتناب‌ناپذیر است. برای ایجاد این همکاری سازنده بین اولیای دبستان و والدین دانش‌آموزان، در وهله‌ی اول شناخت دقیق متقابل نیاز است. انجمن اولیا و مربیان می‌تواند تلاش برای جلب همراهی و همکاری والدین را به عهده بگیرد. انجمن با ثبت نظرات والدین و پیگیری موارد مطرح شده، احساس آرامش و اطمینان به والدین می‌دهد. زمانی که والدین مضطرب نباشند، دانش‌آموزان هم با اعتماد بیشتری برنامه‌های مدرسه را دنبال می‌کنند. در ضمن انجمن می‌تواند با اطلاع از برنامه‌های مدرسه و اهداف و روش‌های

فضای مجازی

۲۵ وبلاگ معلمان: پیوستن معلمان به وبلاگ‌های آموزشی معلمان دیگر برای تبادل اطلاعات و تجربه‌ها کمک می‌کند که در زمان کمی، تجربه‌های زیادی کسب شود.

۲۶ سایت مدرسه: در صورتی که سایت مدرسه فعال و اطلاعات آن دائماً به‌روز باشد، می‌تواند کانال ارتباطی خوبی برای تبادل نظر با والدین باشد. به این ترتیب، آن‌ها می‌توانند در جریان برنامه‌ها و اهداف و روش‌های اجرای آن‌ها قرار گیرند تا از بروز مسائلی که از بدفهمی یا بی‌اطلاعی والدین ناشی می‌شود، جلوگیری شود. این سایت می‌تواند مطالبی در مورد مهارت‌های اجتماعی در اختیار والدین قرار دهد تا آن‌ها هم بتوانند در روند کسب این مهارت‌ها به فرزندانشان کمک کنند.

فعالیت‌های تبلیغی و ترویجی

مسابقه‌ی کتاب‌خوانی

برگزاری هر نوع مسابقه برای دانش‌آموزان جذاب است. تعیین چند عنوان کتاب و طراحی سؤالاتی که دانش‌آموزان بعد از خواندن کتاب به آن‌ها پاسخ دهند، انگیزه‌ی خوبی برای آن‌هاست که به مطالعه‌ی کتاب بپردازند. جایزه‌ی مسابقه‌ی تشویق برندگان می‌تواند در مراسم جشن پایان سال تحصیلی اهدا شود.

۲۸

شعر هفته

در میان اشعار شاعران ایرانی، ابیاتی با محتوای فرهنگی غنی وجود دارند. با انتخاب و استفاده از آن‌ها در مراسم صبحگاه به شکل هم‌خوانی، دانش‌آموزان امکان می‌یابند هم قالب زبان فارسی را بهتر درک و دریافت کنند و هم مجموعه‌ای از آن‌ها را به خاطر بسپارند. لازم است مفهوم اشعار در کلاس بررسی و بحث شود.

۲۷

شعار هفته

شعارهایی با محتوای مهارت‌های اجتماعی می‌تواند هر هفته در مدرسه نصب شود و در مراسم صبحگاه گفته شود. شنیدن و دیدن این مطالب به درونی کردن مفهوم آن‌ها کمک می‌کند.

۲۹

هفته‌ی کتاب

برگزاری هفته‌ی کتاب به شکلی جالب و با فعالیت‌های متنوعی که دانش‌آموزان را جذب کند، در ایجاد ارتباط مثبت با کتاب و کتاب‌خوانی مؤثر است. همکاری دانش‌آموزان در برگزاری مراسم هفته‌ی کتاب تأثیر آن را بیشتر می‌کند.

۳۰

شعار یونسکو در سال ۲۰۱۸ این بود: حق آموزش یعنی حق برخورداری از آموزگار شایسته.

- ارتقای سطح اطلاعات در زمینه‌ی شناخت گروه تحت آموزش، روان‌شناسی رشد کودک، نحوه‌ی رشد موزون، تهیه‌ی گزارش رفتاری ماهانه، مشاهده‌ی تغییرات و تشخیص و علت‌یابی اختلالات و مواردی که به بررسی و کمک نیاز دارند؛
- ارتقای سطح مهارت‌های آموزشی برای جلب مشارکت بیشتر دانش‌آموزان با ایجاد تنوع و جذابیت در فرایند آموزشی و روش‌های تدریس؛
- ارتقای سطح اطلاعات در زمینه‌ی موضوع مورد آموزش، تاریخ و جغرافیا و برگزاری کلاس‌های آموزشی برای معلمان، با استفاده از کتاب و فیلم؛
- آموزش مستندسازی اطلاعات مربوط به دانش‌آموزان و ثبت تغییرات در طول دوره.

این موارد می‌توانند در کلاس‌هایی که تابستان برای معلمان برگزار می‌شوند، بررسی شوند.

مستندات مدرسه

- تهیه‌ی سند آموزشی برای مدرسه شامل اهداف و برنامه‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت (چشم‌انداز و مأموریت)
- تهیه‌ی آرشیو آموزشی مدرسه برای ثبت فعالیت‌های آموزشی معلمان به منظور استفاده‌ی آموزش معلمان جدید
- تهیه‌ی پرونده‌ی آموزشی و رفتاری برای دانش‌آموزان
- تهیه‌ی پرونده‌ی آموزشی و رفتاری برای معلم با ثبت تلاش‌های معلمان برای به‌روز بودن اطلاعاتشان، نحوه‌ی ارتباط با والدین و دانش‌آموزان، نحوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات طبقه‌بندی شده برای تدریس، ثبت ارزشیابی‌های نیم‌سال و پایان سال از دانش‌آموزان و والدین در مورد معلم و ...